

شاعری نااولیکو کتاب

عمران فریق

شاعری نااولیکو کتاب

2

عمران فریق

مفعولن مفعولن فاعلان

لاکنز انفع من العلم
اچو خزانہ اس علم آن زیات فائدہ تفک۔

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ، أَلَا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
بُغَاةَ الْعِلْمِ -

علم دینی کنگ ہر مسلمان آفرضے۔ یاد تجو اللہ رب
العزت علم ننا شو ہاز کرو کاتے دوست تیک -

شاعری نا اولیکو کتاب

(ارٹمیو شیخ)

عمران فریق

شیوان ادبی کاروان ڈاک نوشکی بلوچستان

شاعری نااولیکو کتاب

عمران فریق

حق آک خوندي و

۳۰۰ روپي

۱۰۰۰

مارچ ۲۰۲۱ء

شيوان کمپوزنگ سينٽر

عاقلم براهوئي

برا هوئي کتاب گھر، اسپني روڙ مبارک چوک کوسٽ

بلوچ اسٽيشنري عيسيٰ چاه اسٽاپ نوشکي

سمير بک پوائنٽ، سبزل روڙ يونيورسٽي چوک

يونائيٽڊ پريس سيٽھ اسماعيل روڙ کوسٽ

شيوان ادبي کاروان ڏاک نوشکي بلوچستان

بها

کرڙوڪ

سال

کمپوزنگ

ٽيچ سينٽر

ملنگ ناهند

پريس

چھاپفوک

پنٹ

تینا مسٹرھ ”آیت“ نا پنا
ہرانا صاحب اسکان تولنگ ناسوب آن دا کتاب زوا ایرمس۔

مُہشون

- ۱۔ ای ہستی دار آ بندغ
- ۲۔ عمران فریق نا کر می
- ۳۔ لوز نا اہمیت
- ۴۔ اُستاتا مجلس
- ۵۔ بلاغت
- ۶۔ فصاحت
- ۷۔ بلاغت نا اہمیت
- ۸۔ معانی نا چا ہنداری
- ۹۔ اسنادِ خبری
- ۱۰۔ مسند الیہ
- ۱۱۔ مسند
- ۱۲۔ متعلقاتِ فعل
- ۱۳۔ قصر
- ۱۴۔ انشاء
- ۱۵۔ فصل و وصل
- ۱۰۔ حقیظ مینگل
- ۱۲۔ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر
- ۱۴۔ مولانا عطا الرحمن شاہ کلانی
- ۱۷۔ عمران فریق
- ۱۹۔
- ۲۱۔
- ۲۲۔
- ۲۵۔
- ۲۹۔
- ۳۱۔
- ۴۵۔
- ۴۹۔
- ۵۴۔
- ۵۸۔
- ۶۲۔

-
- ۶۵ ۱۶۔ ایچا ز اطناب و مساوات
- ۷۱ ۱۳۔ بیان ناچا ہنداری
- ۷۹ ۱۴۔ تشبیہ
- ۹۶ ۱۵۔ استعارہ
- ۱۰۶ ۱۶۔ مجاز مرسل
- ۱۱۰ ۱۷۔ کنایہ
- ۱۱۶ ۱۸۔ قافیہ ناچا ہنداری
- ۱۳۸ ۱۹۔ ردیف
- ۱۴۱ ۲۰۔ شعر ناسرقہ
- ۱۴۶ ۲۱۔ بدیع ناچا ہنداری
- ۱۴۹ ۲۲۔ بدائع یا معنوی جوانیک
- ۱۶۸ ۲۳۔ صنائع یا لوزننا جوانیک
-

ای ہستی دار آ بندغ

ای فخر امر کپر کہ ای اینو ناساڑی آ وخت سنا کل آن بلا ہستی دار آ بندغ اُٹ، کنا
دا پارا اینا پارنا مخلوق ستون ہم تو پیسہ زرد دولت و ماڑی ہرے ولے فرق دادے کہ او فتون اگہ
پیسہ و ماڑی ہرے تو کثون کنا مخلص انگا عمران فریقے۔ عمران فریق تون علم ہرے و علم
دنیا ناکل آن بلا ہستی ہے۔

دنیا نا غٹ آن بلا ہستی دار آ قوم آک ہمودو ہر افتا زبان و ادب آک ترقی یافتہ او۔
کنے فخرے کنا عمران فریق تینا زبان و ادبے مون مستی دنگ کن تینا صاحب و شامے اسٹ
کرینے، انظم و نثر اڑ تو ماصنف آ تا ذی آ کاریم کرسہ بنگے، اوچندی کتاب آ تا مصنفے
ہر اقیٹی کڑ و اونا اولی گلاب کثونے (شاعری) اینو ہم خدا خوشے؟

(افسانہ) تر نادمی ادب (تنقید) شاعری نا اولیکو کتاب، الیکو شیخ (علم العروض نا
ذی آ نوشتہ مسونے) داسہ ہندہ کتاب نا ارٹیکو شیخ علم البلاغت نا ذی آ نوشتہ ہے۔ دا
کتاب اٹی علم البلاغت، بلاغت و فصاحت نا مفہوم و اہمیت، علم المعانی نا اہمیت، اونا ہشت
انگاب شخاک، ہندن علم البیان، علم البدیع، علم القافیہ نا مفہوم و اہمیت آک سرجمی اٹ
نوشتہ او۔

عمران فریق تینے اسہ طالب علم اس پانک، او طالب علم اس بیشک ہرے ولے
عمران فریق داڑتون او اسہ استاد کسے نا حیثیت ہے ہم تنک کہ اونا خوانگ، مطالعہ و علم

آتا چا ہنداری آن گڈ داسہ او نا ہرا کتاب آک مونا بنگو، نن او نا دا کتاب آتیاں خوانہ،
ہیل کینہ تو اونکن استاداس پانتلک ۔

فریق نادنگا نوشتہ غاک ننا ادب و ادیب آتیکن بلوہستی او۔ امیت ے عمران فریق
نا قلم آن بروکا نوشتہ غاک ننا زبان و ادب ے سرسہی نا پارہ غا درور۔ ہراٹن ننا ادب
ترقی یافتہ انگا ادب نتون ہم گام مرو۔

حفیظ مینگل

چیرمین

شیوان ادبی کاروان بلوچستان

عمران فریق ناکرمی

آرٹ، فن و سخن نویسی بیرہ منہ لوز، لکیر و رنگ تے شیف و بڑکنگ ناپن
اف۔ دائی ہنرمندی آزیبائی و زبان نا گچینا دروشم اوارمریک۔ ہراسہ نوشت
کسے پراثر، معنی خیز و اُسٹ خوش جوڑکیک۔ ہندن نوشتوک کن داپالو آبتنگ تون
انت انت گڑاتیان و انجی المی ے۔ اوفتے ننا پوسکنا سوچ، دروشم و تازہ فکرنا
خواجه عمران فریق دا کتاب کئی مونا ایسونه۔

عمران فریق نا افسانہ شاعری، جہانی مشاعرہ ناسرگرمی و فیس بک نا نوشت و
خوان آتے حنیسہ اونا دا کتاب نا مسودہ ے ہرہنگ ٹی اٹ تو دا گڑاغا کنا ایمان
تازہ متنگے کہ ننا اینونا ورناتیٹی بچی و ہنرا و صلاحیت ہرے۔ داسہ اوفک ننے آن نہ
بلکہ ن اوختیان ہیل کینہ۔

کنا خیالے علم بلاغت نارداٹ دا براہوئی زبان ٹی اولیکو کتابے۔ علم
بلاغت ناباز آشیخ آتے عمران سیدھا و سادہ و وڑٹ خوانوکا تا مونا ایسونه۔ دائی او
فارسی و عربی زبان نا فصاحت و بلاغت ے مونا تھانے۔ ہندن علم معانی و علم
قافیہ نابشخاک ہم باز جوانو دروشم اسپٹ ننے سرپند کیرہ۔

عمران باز جاگہ اصطلاحات آتے ہمزبان نامعنی تیتون مونا ایسونه داتا

مچے لوز آتیٹی بدل مریسہ کے تو جوانے۔ عمران ناداپٹ و پول نارداٹ کاریم اسہ
جوانو کڈ مہی کس مونا اتوئے۔

ای عمران ناقلم ناروانی، جان جوڑی و سرسہی نادعاگوٹ۔

ڈاکٹر عبدالرزاق صابر
وائس چانسلر تربت یونیورسٹی
تربت

لوزننا اہمیت

انسانے اللہ رب العزت اشرف المخلوقات ودی کرینے انسان ناشرف مندی تیان
اسہ بلوشرف اس ہندادے کہ اودے لوز عطا کنگانے، اولوزننا شرف دادے کہ اودے
اللہ رب العزت تینٹ ہم استعمال کرینے انسان آتا مچ زندو بودننا لوزننا کمک اٹ اینو
اسکان برجاء۔

انسان نادوی آن پیش تموکا لوز آک معمولی افس، بلکہ ہر لوزننا اسہ جتا وروح، جتا و
تقدس و جتا و نشانی اس مریک، بیرہ دا آخہ بلکہ قوم و تہذیب آتا بیرک آک و تاریخ نا
آدینک آک دراصل ہندہ لوز آک پاننگرہ۔ لوزننا اخس کہ اہمیت زیاتے ہموخس اونا
حقیقتے پوہ متنگ ہم (خاص کر اسہ ادیب نئے کن) المی ے۔ انٹیکن لوزننا چرخ و تاب
آک بے کچ گیشتر او۔ جاگہ اس اسہ لوز نئے ناچندی معنیک مریرہ تو وخت اس چندی معنی
تیکن اسہ لوز اس کافی مریک۔ اسہ ادیب نئے نا لوز آک، پیتاک یا شاعر یک ہمو تم سند
پاننگرہ ہرا وخت او علم و فن نسا سانچہ ٹی پورہ بریرہ نہ تو اوکل لوز آک پیتاک و شاعر یک اگہ
پوک مفس تو بے زیب ضرور مریرہ۔

یقینن معتبرا لوز آک ہمو پاننگرہ ہرا قسٹی فصاحت و بلاغت ہر دوسر زیات کچ
اٹ جاگٹی مریرہ انتیکہ فصاحت و بلاغت آن بیدس لوز آک رنگی متنگ تو کیرہ ولے خوندی

مٹنگ کپسہ۔ داپیتے اللہ تعالیٰ غان زیات جوان دے پوہ مسکہ ہندہ خاطر آن ہراوخت
 اللہ رب العزت تینا کلامے نازل کرے تو اونا کلام فصاحت و بلاغت نامعراج پانگا۔
 فصاحت و بلاغت نامعراج آسر مٹنگ اگہ انسان ناوس آن پشٹنے ولے علم و فن بنا کچ
 اسکان اودے زبان و کلام اٹ دوی کنگ و تینا ہیئت و گپ آتے تامی جوڑ کنگ اسہ ممکن
 اوگر اسے ولے نازبان ٹی فصاحت و بلاغت و معنی نا قواعد آک اول تو فس اگہ اریو تو
 باز کم او اوہمو کم انگاک ہم ہندراخہ مشکل او ہراختیان ننا ادیب اسہ خاصو فائدہ اس ارفنگ
 کنگ اف ضرورت گڑا گڑا نائے کہ فصاحت و بلاغت نا قواعد آتے آسان انگامثال
 آتیٹ پیش کنگے، او الحمد للہ داضرورتے خواجہ عمران فریق صاحب اسہ جوانو وڈرے اٹ
 پیش کنگ بلکہ پور و کنگ نا کوشستے کرینے۔ یقینن اونا داکتاب علم و فن بنا ملاسی ے مر
 کنگ کن ہنین اودیرے نا چشمہ اس جوڑ مرو۔

خواجہ عمران فریق ہمو لائح انگا دیسے ہرا کہ بیرہ ”نفسی ادب“ (قدرتی انگا شاعر) نا
 زی آرواد ارف بلکہ برو کانس ل ننا ادیب نا دوسے السہ اونا گیکے راست کرسہ اودے ”کبسی
 ادب“ (حید و خواری اٹ علم و فن بنا خواست آتے پورا کروکا ادیب) نا کنڈا دلا سہ ترسہ
 تینون اوارد رسہ موئی روانے۔

بلا وجہ عمران فریق داوخت براہوئی ادب ٹی اسہ ”مجدد“ سے ناوڈ خدمت کرسہ
 گوئے درسہ، درسہ ہمو علمی و فنی انگا خواست آتے کتابی دروشم اٹ مونا اتسہ ے
 ہرافتا ننا ساری آادب اٹ چٹ باز ضرورتے۔ تینا ہنینا بولی ے ایلو گینا بولی تون ہم
 رنگ کنگ کن اوہرا خواری اٹ خوارخلانے یقینن اونا مثال ملپک۔

اونا داکتاب ”شاعری نا اولیکو کتاب“ نا اڑمیکو شیخ اسہ نیمہ غان ادیبے علم و فن آن
 سرپندی کیک تو اڑمیکو کنڈان عام انگا قاری نا اُسٹ ے ہم ہیکیم مٹنگ کن الپک۔ اونا

کتاب ناہر ہر جملہ ہر ہر لوز بلکہ ہر ہر ٹک ہزار ہا داد کڑک۔
 بس اُسٹ بنا سخت اٹ ہندا دعائے کہ خواجہ فریق نا لائچی ناجع ہندا خہ پین برسہ
 گوان خلسہ کرو دیشہ و خزانہ پاش کرسہ کائے آمین۔

نماکاری

عطاء الرحمن شاہ کلانی

فاضل جامعہ دارالعلوم کراچی

استاذ الادب جامعہ عربیہ جمالیہ نوشکی

اُستاتامجلس

دا کتاب نااویکو شیخ نئی شاعری ناباز آ علم آتا گوئڈ ذکر کنگا، ہرقتیئی علم ے قافیہ علم ے بیان، علم ے عروض اواراسر۔ داسہ دانش آن ای علم ے ادب ناہمو علم آتا سچ آتے بنا کیوہ ہر افتا چا ہنداری اسہ ادیب نئے کن ضروری ے۔ خاص کر علم ے بلاغت اٹی بروکا علم آک۔ اسہ جوانو پختہ اوشاعر اسکین باز ضروری ے کہ اوشاعری نا کل نازر کی اوکڑمی تیان وانحب مرے۔ مشرقی نقاد آتا پانگ دادے کہ ہر ادیب ادب نا علم آتیاں وانخی تحنک اودیب پانگ نالانخ اف۔ اوفتا ہندہ سوچے کہ اوفتا ادب اینودا مقام آسر مسونے۔ یقین ادب نابلوئی اونا معیاری کل ادیب نادوٹی ے۔ ہراوخت ادیب چا ہندار مریک، تیاوک مریک گڑ ادب تینٹ تینا معیار آسر مریک۔

کنا کوشش ہندادے کہ علم ے ادب نا ایلو سچ آتے بنا کنگ آن مست علم ے بلاغت و اونا قسم آتا ذکرے کیوہ۔ ہندا کان تینا سچ آتے سرجمی اٹ بنا کر سہ کاو۔ دا کتاب نا خاص مقصد دادے کہ سچ آک آسان وڑٹ پوہ کنگر۔ ہندہ سوب آن ای واکل علم آتیئی ہمو گڑ اتا ذکرے کیوہ ہر انبیادی و ضروری انگا گڑا کو ایلو ہرا گڑا ک علم اکن، چا ہنداری کن ضروری اوولے اسہ ادیب و شاعر ے اونا تخلیق اٹی بنیادی اوکاریم اس تقسہ اوفتا ذکرے ای داڑے کپہرہ انیکن کنا مقصد قاری کن آسانی کنگے۔ ہاں اگہ داسچ آتیاں گڈ ہرا قاری دالعلم آتا پین کڑمی ٹی

انگ خواس او تینا سفرے بر جاتنگ کیک۔

علم ے ادب ناکل دہ قسم او۔

علم ے لغت، علم ے نحو، علم ے تشریف، علم ے بیان، علم ے عروض، علم ے بدیع، علم ے قافیہ، علم ے قوانین کتابت، علم ے قوانین قراءت، علم ے معانی۔

داعلم آتیاں، علم ے معانی، علم ے بیان و علم ے بدیع ے ”علم ے بلاغت“ پارہ۔ یعنی علم ے بلاغت ناکل مسہ قسم او۔ باز آ عالم آک علم ے عروض ے بلاغت ناقسم آتیٹی اوار کیرہ ولے باز آک داگڑاغان اعتراض کرسہ اودے جتا و علم اس پارہ۔ اولیکو شیخ نئی نن علم ے عروض ناباز آگڑا تے خوانان و یقینین ایلو شیخ آتیٹی نن عروض ناباروٹ پین زیات خوانون۔ داسہ دا شیخ نئی علم ے بلاغت نا ذیل و علم ے قافیہ ناباروٹ سرجمی اٹ خواننہ۔

کنا چند ادب ناسہ طالب علم نئے اُٹ، کنا مقصد بیرہ دادے کہ براہوئی شاعر و ادیب آتسکان ہمو ہر علم، ہمو ہر ضروری اگا گڑا سرمنگے ہرافتا ادب اٹی ضرورت ے۔ بس اندہ مقصد ناتھٹی داگڑاک مونابنگ او۔

کنا ایلوگپ آک سچ آتیٹی مرسہ کرور۔

نما

ہمو مست ننا

عمران فریق

داسہ کل آن مست نن داہرن کہ بلاغت انت نئے بلاغت انتے پارہ؟۔

بلاغت

(Rhetoric)

بلاغت نا dictionary meaning ”تیز زبانی“ ناے۔ یعنی ہتے ایلو بندغ اسکان کمال (گچینی) نا مرتبہ اٹ سرکنگ۔ دائی داہیت ہم مریک کہ ہراہیت بے معنی ے تو اودے ہندونو گچینی (کمال) نئے اٹ deliver کنگے کہ اوٹی معنی ودی مرے۔

انگریزی ٹی دا نا ڈیفنیشن ے کین تو داوڑے کہ

" To use fasih words with correct grammar in an appropriate and suitable manner "

فصیح پارہ ”نوح و صرف“ نا اوارے یعنی ہرا نا پوہ متنگ آن

☆ تلفظ اٹی آسان مرے

یعنی باز ہندونو لوز اریر ہرافتا خوانگ مشکے۔ بندغ پوہ مفک کہ داہراوڑ سعی خوانگک تو فصیح ہموکلامے پارہ ہرا تلفظ اٹی آسانی کے۔

☆ آسانی اٹ سمجھنگے

یعنی کس نہایت آسانی اٹ سمجھنگا تو نن پانہ کہ دا نا کلام فصیح ے۔

بلاغت معنی نا حساب اٹ زبان نا تصورے، یعنی ارادہ اٹ زبان نا استعمال کنگ کن بلاغت اولیکو شرطے۔ داسہ داڑے داسوج ودی مریک کہ شعر تو موزوں کلام نئے

یعنی ہر اُنی فن ناواری اوارے تو اگہ اُسٹ ارادہ کے کہ او شعر اس پاکہ تو او بلاغت نا خیا لے تخنک کیک و لے گیشتر ہندن مریک کہ بے ارادہ باز پنختہ او شعر ہم نوشتہ مریک اودا وڑا گہ ارادہ نا معنی نیت نا لنگے تو شاعری بلاغت نا شیخ آن پیش تمک؟۔ تو ورندی دادے کہ بلاغت ٹی ہرا ارادہ نا شرطے اوڑن دا مرادے کہ شعر پاروکا لفظے خیال آتا Delivery نا وسیلہ جوڑ کرینے نہ کہ جوزہ و آہنگ نا۔

داسہ داڑے اسہ پین ہیئت اس clear مرے کہ کلامے کمال نا مرتبہ غا سرکننگ آن دا مراداف کہ ہرا کلام اُنی مرتبہ متو تو اوبلیغ اف۔ ہرا وڑ کہ بلاغت اسہ تصور کسے ہندن مرتبہ کمال (گچنی نا وڑ) ہم تصور کسے۔ ہرا نوشت اُنی ایلو بندغ اسکان سرمنگ نا احد زیادہ صلاحیت اس تو اونوشت ہموخہ زیادہ بلیغے۔ اسہ سوچ اس دا وخت آدا بریک کہ ہموخت و بلیغ انگا کلام نا انت حیثیت ہرا دے عام انگا قاری پوہ مف؟۔

Delivery و البلاغ نا معاملہ قاری نا علم، اونا خبرہ نفسیات یا شاعر ہرا حالت اُنی شعر پاکہ ہموڑتون مریک و لے بنیادی ہیئت دادے کہ ہرا گڑاے بلاغت پارہ او خاص انگا حالت آتینی و دی مریک و دا خاص انگا حالت آتا چا ہنداری جتا جتا انگا علم آتا خوانگ اُنی مریک او ہندا علم آتے ”علمے بلاغت“ پارہ۔ ہمونوشت ہرا دا علم آتا کمک اٹ نوشتہ مرے اوزیبا و نوشت اس جوڑ مریک تو بلیغ تو مریک ہیا او عام قاری نا سمجھا اُنی برے یانہ۔

بلاغت تو پاکہ کہ نوشت کمال نا مرتبہ اٹ ایلو بندغ اسکان سرمرے و لے داڑتون اوار بلیغ کلام نا دا شرط ہم ہرے کہ اظہار نا مطلب اکن کم آن کم لفظ استعمال کنتکے۔ ایلو سوچ داڑے داودی مریک کہ کلام اُنی بلاغت نا کیفیت امرودی کنتکے؟۔ دانا ورندی کن ننے ہمو علم آتے خوانوی مریک ہرا علم آک بلاغت اُنی بریرہ

یعنی ”معانی نا علم، بیان نا علم و بدیع نا علم“ علم ے بلاغت ہندہ مسہ علم آتیا بشکو کے۔
یعنی دا علم اک بلاغت نا قسم آ کو و ہندا فتا خواننگ و پوہ مننگ آن گڈن تنینا نوشت آ تیٹی
بلاغت نا کیفیت و دی کنگ کینہ۔

بلاغت تو اور لفظ ”فصاحت“ نا ہم باز ذکر مر یک۔ اسہ وار دادے ہم خوانن کہ
فصاحت انت کسے؟۔

فصاحت

(Eloquence/ Fluency of Speech)

فصاحت نا لغوی معنی Meaning, Explanation یا پاش مننگ انا ے،
Terminely فصاحت کلام نا ہوصفت بنا پنے ہرائی ہیئت کروک نازبان آن یا قلم آن
ہر لفظ اک پیش تمار و بلکل Straightforward و Compatible مفسس بلکہ
اوٹی ”ہڑ دے نا استعمال مروک زبان“ نا خیال ہروخت تھنگے۔

اگہ فصاحت و بلاغت نا معنی تے آسان انگال لفظ آ تیٹی ہرن تو
”نثر و نظم نہا ہیئت آ تیٹی عیب آن پاک مننگ فصاحت ے او دا ہیئت آ تا کنگ و
کروکا ہیئت آ تا حالت نا مطابق مننگ بلاغت ے“۔
علم ے بلاغت آن واقف مننگ نا سوب ہم ہندا دے کہ دا پوہ مننگ مرے کہ
نوشت فصیح و بلیغ ہرے یا آخہ۔

دا ہیئت آ تیان گڈا گہ بلاغت نا definition کنگے تو دا وڑ مر یک کہ
”کلام نا جوان و پور و مننگ“ فصیح مننگ و ساڑی آ وخت و مقام نا حساب اٹ
کلامے مون آ انگ۔“

داڑتون اور بلاغت نا اسہ definition اس ہرادے لغت والا کیرہ او

دادے کہ ”خوش گفتاری“ ہنن او ہیت کنگ خوش بیانی، ہیت اٹی فصاحت و پختگی نا متنگ۔“

سجے مونی ونگ آن مست داڑے اسہ واری بلاغت نا اہمیت آگر اس ہیت کیوہ۔

فصاحت و بلاغت نا اوار ذکر کنگ آن گڈ دا ہیت صاف مریک کہ کلام اٹی فصاحت و بلاغت نا کمک اٹ ہندو لوز آتا گچنکاری کنگ ہر اہمیت کنگ پنگ و نوشتہ ٹی زیبا و جوان لگر۔ داڑتون اوار زبان نافطرت و خواست آتا وٹ مریر۔ داہیان بیدس معنی و مفہوم اٹی داخہ پاش و آسان مریر کہ اوفقا کمک اٹ اصلی معنی اسکان رسائی متنگ آسان مرے۔

بلاغت نا اہمیت

شاعری نا زبان ایلو عام استعمال مروکا زبان آتیاں دا سوب آن زرس جتا مریک کہ داٹی اظہار نا گونڈ متنگ ہتون اوار بلخ متنگ ہم ضروری ہے۔ ہندہ خاطر آن تینا جوزہ و مارشت آتے جوانو دروشم اس تنگ کن ہندو لفظ استعمال کنگ المی ہے ہراڑن زیبائی ٹی گیشتری و بیان اٹی پختگی برے۔ داگر اتا ضرورت نا متنگ آن شاعری ٹی تشبیہ استعارہ صنائع و بدائع و علامت آتا متنگ ضروری مس۔ داہمولسانی گڑا کو ہراڑن شاعری نا زبان اٹی اثر و طاقت ودی مریک۔

زبان نا گچنی اٹ استعمال کنگ آن داگر انا ثبوت ملا کہ عروض، قافیہ، صنائع و بدائع و ایلو گڑاک شعری زبان نا اصلی طاقت آکو۔ داگر اچٹ اجباری ہے کہ دافقا خوانگ رسی و روایتی انداز نا جاگہ Comparative و Analytical یعنی تقابلی و تجزیاتی وٹ اٹ کنگے۔ شعری روایت نا درستی اکن چٹ ضروری ہے کہ شعری روایت ہراگر اتے قبول

ایک اونا مطالعہ کنگے۔ یعنی اونیان چاہنداری حاصل کنگ چٹ ضروری ہے۔
 اسہ وخت نس دنو ہم اس کہ باز آ نقاد آتا داپانگ اس کہ شعر نازیبا ئی و پختنی کن
 صنائع و بدائع ناچو ضرورت اس اف۔ شاعر آتیکن اچ ضروری اف کہ عروض یا ایلو شعری
 سچ آتے خوانز یا تجھر۔ داخل غلط فہمیک نیچرل شاعری و حقیقت نگاری نا Terms
 آتیاں موئی بسر و ہندہ خیال نابابت ہیئت داڑ اسکان بس کہ شاعری تے تشبیہ استعارہ
 صنائع و بدائع یعنی علم ے بیان و علم ے بدیع آن پاک کنگے و شاعری ٹی بیرہ سادہ و
 صاف زبان نا استعمال مرے۔ دافتا داپانگ اس کہ شاعری تو ہمو سرحال آتیاں جوڑ
 مریک ہرا شاعری ٹی استعمال کنگرہ یا ہمو جوزہ غاتا بنیاد آمریک ہرا فک خوانگ آن گڈ
 قاری نا اُست اٹی ودی مریرہ ولے اودا گڑاے گیرام کریر کہ سرحال و جوزہ غاتا وجود
 شاعرانہ طریقہ غاتا منت آن مون آبریک ہرا فتنے شاعر استعمال کرینے نہ تو بیرہ سرحال و
 جوزہ غاک شعر نادر و شم اٹی بنگ تو کپسہ۔ آخر دافتا داپانگ آن شاعری ٹی بر ملا اظہار
 ناروایت بنامس و شعر نازگی و ہنینی کم مس و رزلٹ دابس کہ دا گڑا بلو وخت اسکان
 موئی انگ کتو۔

اگہ نن اسہ ساعت نسے کن دامن کہ شاعری بیرہ عروض اف اوداڑتون اورا عالمی
 ادب نا تاریخ آنظر شاغن تو دا گڑا نا اندازہ تو مریک کہ ہر زبان و ادب اٹی شعر نازن
 اسہ بنیادی اوحشیئت اس تحک۔ دانبیادی ضرورت نا سوب آن ہر دور و ہر زمانہ ٹی عروض
 تینا سرسہی حیثیت ے پاش کنگ کن ہر جوان انگ شاعرے تینا کنڈا چکانے۔ آخر عروض
 نا خوانگ و سمجھنگ شاعری نا بلو شیخ اس جوڑ مس۔ دا ہیئت تینا جاگہ غاچٹ درست ے کہ
 شاعری ٹی Aesthetic Force و معنویت ہرے ہرائی اونا آہنگ ہم اوراے او علم
 ے عروض ننے ہندہ آہنگ نا خوانگے ہیل ایتک۔ دا وخت اٹی اگہ کس پانک کہ دا علم آتا
 خوانگ و پوہ متنگ شاعری کن ضروری افس تو او شاعر یا نقاد اک تینون اورا ایلو فتنے ہم

ريفره۔ دا پين هيٺ نسه ڪه وزن ٿي شعر پانگ ڪن عروض نا ما هراس منگ ضروري اف
وله وزن نا پچان، به وزن و جوان انگ شاعري ٿي فرق کنگ نا هنر اودا فتا خه قسم اودا قسم
آتي تي انت هر ڪه داکل آن واجب منگ اسه شاعر نسه ڪن چٽ ضروري ڪه اودا ونجي نا
خاطر آن دا علم آتا خوانگ ضروري ڪه۔

زبان و ادب نا سر سهي او بڙ زانگ معيار اڪن اينو نا وخت اٿي چٽ ضروري ڪه ڪن
تينا خوانگ آتي تي بلاغت و عروض نا وڙ انگ علم آت ڪه بنيادي علم جوڙ ڪين او تي ڪه دا علم آتا
نا زري و ڪڙمي تيان جوان واجب ڪين۔ هنده علم آتا خوانگ آن موني شعري تنقيد اڪن
Scientific Basis نا سهولت اٿنگ مريڪ۔ اون دا علم آتا روشنائي ٿي اينو نا سانيات
معنويات، اسلوبيات وڙ انگ علم آتا ڪمڪ اٿ داقتيان اواري ٿي فائده هر فنڪ ڪين۔ داسه
ننه هم روايتي آگپ آتيان مرمسه مغربي تنقيد نا وڙ دا علم آتيان فائده ارفوني ڪه او زبان و
ادب نا معيار ڪه بڙ دروي ڪه۔

داڙ ڪه داگڙ نا پوه منگ ضروري ڪه ڪه اصطلاح ٿي فصاحت اسه جتا و علم نسه نا
پن اف وله هرا تم شعر و ادب نا زيبا انگ اش آتيا هيٺ مريڪ تو فصاحت و بلاغت نا
اصطلاح آت ڪه استعمال ڪر سه ڪلام نا لفظ و معنيٰ نا زيبائي ته هر ره۔ اٿنيڪن فصاحت نا ڪمڪ
اٿ ننه معلوم مريڪ ڪه ڪلام نا لفظي جوانيڪ انت او و بلاغت ننه پاڪ ڪه معنوي
زيبا ڪه انت او۔

معانی ناچا ہنداری

(Meaning of different structures)

معانی معنی نا جمع ہے۔ معنی ذہن نا ہموڈ ولے پارہ ہرانا مقصد لوز آتیاں مر یک۔
یعنی ہر اگڑانا مراد لوز آتیاں مرے و ہر ادے ذہن معلوم کنگ کیک او معنی ہے۔
معانی نا علم ہمو اصول آتے پارہ ہر افتا کک اٹ ہیئت کروک تینا ہیئت آتے تینا
کلامے مقتضائے حال نا نسبت اٹ مون آا تیک۔ یعنی مقتضائے مقام نا وخت آ ہیئت
آتے ادا کنگ نا وخت آردی مف۔

داڑے اسہ وار مقتضائے حال نا مفہوم نا پوہ متنگ ضروری ہے۔
اسہ قصہ و افسانہ سے نا بتنگ نا وخت آ بنوکا بندغ نامٹہ حالت مریرہ۔ اسٹ داکہ دا
قصہ غان او نا ذہن خالی مر یک۔ اٹمیکو داکہ دا قصہ حقیقت اٹی مسونے یا متنے، دا گڑانا
شک اودے مر یک۔ مُسمیکو داکہ اودا قصہ غان انکاری مر یک۔ ہندہ ہر مسٹ انگاوڑتے
”حال“ پارہ۔ داسہ ہر حالت اکن ”بنوکا کن“ اسہ خاص او وڑ اس جوڑے۔ دنکہ خالی
ذہن والا بندغ اکن ”کلام اٹی حکم نا متنگ“۔ شک والا بندغ اکن ”سبک او حکم اس
متنگ“ و انکار کروک والا کن ”کلام اٹی سخت حکم نا متنگ“۔ ہندہ گڑاے
”مقتضائے“ حال پارہ۔

معانی ہے پین آسانی اٹ پوہ متنگ کن دا مثال آ غور کبو کہ ”نن وخت اس دینی

عالم نُسے نا تقریر اس یا لیکچرار نُسے نا لیکچرے ختور نہ تو دقتیئی باز آ عالم و لیکچرار آ تا ہیئت اک باز و ننا ذہن اٹی تولرہ، او فتا یا دمنگ ہتون اوارنن او فتے آسانی اٹ سرپند ہم مرینہ کہ دا عالم یا دا لیکچرار انت پانگ خوانک و باز آ تا ہیئت و گپ اک ننا ذہن اٹی تو لپسہ اون ساعت نُسے آن گڈ گیرام کینہ کہ عالم صاحب انت پارے۔ دانا فرق دادے کہ ہر عالم یا لیکچرارے ہیئت ننا مطلب نا ادا کنگ ننا طریقہ جوانی اٹ بریک نن اونا ہیئت ے زو pick کینہ۔ او ہر افتا ہیئت اک ننا ذہن اٹی تو لپسہ اونا سوب دادے کہ اوتیئی تفہیم نا قوت مفک، اوتینا ذہنی کیفیت آتے جوان وڑٹ پاش کنگ کپسہ و او فتے مقتضائے حال نا نسبت اٹ جوان و آسان اولوز استعمال کنگ بفک۔

ہمو علم ہر ا بند غے تینا ہیئت آتے مقتضائے حال نا نسبت اٹ کنگ نا وڑتے رغا مک و ہمو ردی تیان رکک ہر ا قتیان اونا کلامے سرپند منگ آ بنوکا یا خوانوکا بند غے وخت لگپ او ”علم ے معانی“ ے۔

داڑتون اوار ”کلام تام و مرکب مفید“ و ”کلام ناقص و مرکب ناقص“ نا مفہوم آ تا پوہ منگ ہم ضروری ے۔

☆ ہمو کلام ہرانا پورا مقصد ے بنوکا بند غ پوہ مرے و پین ہیئت نُسے نا محتاج مف اودے ”کلام تام یا مرکب مفید پارہ“۔

☆ ہمو کلام ہرانا پورا مقصد بف اودے ”کلام ناقص یا مرکب ناقص پارہ“۔

یاتی: اسہ ہیئت کس یا دمرے کہ دا علم آ تا پوہ منگ یا دا فتا سنج اک باز مشکل افس دقتیئی اگہ مشکل او گڑا اس ہرے تو او بیرہ اصطلاح کو۔ دافتا اصطلاح اک خوانک آ زرس مشکل لگرہ اٹیکن داکل عربی زبان ناوا۔ ای دافتے آسان کنگ کن براہوئی ٹی بدل کنگ تو کریتہ ولے اونا نسخان دادے کہ دا کتاب اٹی اگہ خوانوک اس براہوئی ٹی خوانے

تا او بین جاگہ سے آن یا پین کس آن عربی ٹی بنگ تا تو او سرگڑدان مریک کہ دا انت گڑا سے۔ ہندہ سوب آن ای دا اصطلاح تے بدل کنگ نانیت ے رد کریٹ۔ ان شاہ اللہ زرس پام اٹ خوانگ آن گڈ دا گڑاک آسان مریرہ۔ ایہن ہم اصطلاح تا پین تے یات کنگ آن زیات ضروری اوفقا سمجھئے، پوہ منگے۔

داڑے زرس پین سرجی اٹ ”کلام تام و کلام ناقص“ ے پوہ منگ نا کوشے کینہ۔

دافتا definition آتے خوانگ آن گڈ دافتے مثال اٹی پوہ مرینہ۔
مثال: اگہ اسٹ پاے کہ ”شیخ نا کتاب“۔ تو داسطر کلام ناقص اٹی بریک انت ے کہ دادے بنگ آن ہیئت نامطلب مون آبفک۔ ختور و کا سرگڑدان مریک کہ آخر ”شیخ نا کتاب“ انت؟۔

ولے ہرا تم ہندہ سطر مکمل وڑٹ ادا مرے کہ ”شیخ نا کتاب شینک مس“۔ تو دا ”کلام تام“ مس انتیکن ہیئت نامطلب ختور وک نا سمجھ اٹی بس۔

داسہ معانی ناہمو ہشت انگاشخ آتے خوانہ ہرافتیان ”علم ے معانی“ جوڑے۔

۱۔ اسنادِ خبری (Isnad-e-Khabari)

۲۔ مسند الیہ (Musnadilaeh)

۳۔ مسند (Musnad)

۴۔ متعلقاتِ فعل (Mutahalikat-e-Fahl)

۵۔ قصر (Qasr)

۶۔ انشاء (Inshaa)

۷۔ فصل و وصل (Fasl-o-Wasl)

۸۔ ایجاز، مساوات و اطناب (Ijazo, Musawadth, Itnaab)

باز آ عالم آک ”مسند و مسند الیہ“ داڑتو ماتے اسہ شیخ اٹی الیہ ہراڑن معانی نابش
 آک ہفت مریرہ ولے سنجے جوانی اٹ پوہ مننگ نا خاطر آن ای دافتنے جتا لیوہ تا کہ نمکن
 آسانی مرے۔ داڑتون اورای دا بش آتے نما مون آچٹ تالان کپرہ کہ سرگڑدانی کم
 مرے۔ ہراگڑاک کل آن زیادہ ضروری او پیرہ ہمو فتا ذکرے کیوہ۔ انٹیکن دا کتاب نا
 اولیکو مقصد ہندادے کہ دا علم آک خوانو کا تیکن آسان وڑٹ بیان مریر۔ ہندہ سوب آن
 ہراگڑا تا خاص درکاراف او فتا ذکرے کپرہ۔

اولیکو شیخ:

اسنادِ خبری

کلامِ نارا قسم او۔ اسٹ ”خبر“ ایلو ”انشاء“۔

خبر، ہمودے کہ ہرانا پاروکا نے نن دروغ بریاراست پاروکا پانگ کین۔

انشاء، ہمودے کہ ہرانا پاروکا نے نن دروغ بریاراست پاروکا پانگ کپن۔

ہندہ وڑ اسنادنا معنی دادے کہ ”اسہ کلمہ ایلو کلمہ تون اوار کرسہ داوڑ ادا کنگے کہ بنوکا معلوم کنگ کے کہ اسٹ نامفہوم ایلو نامفہوم کن ثابت ے یانہ“۔

مثال: خبر تروکا بندغ نارا مقصد مریرہ۔ اسٹ داکہ اوختوروکا ے اسہ ہیئت نسے آن آگاہ کنگ خوانک یا ایلو بندغ آتینا واقفیت ے پاش یک۔

مثال اکن: آگاہ اسٹ پاکہ کہ ”شیخ بس“ داسہ دا ہیئت نارا معنی مریرہ اولیکو داکہ او اڑمیکو بندغ سعي کرے کہ ”شیخ بس یعنی شیخ سرمس“۔

ایلونا معنی مریک کہ او اڑمیکو بندغ پارسہ ے کہ آن ای ہم نے آمبارتیا واکہ ”شیخ بس“۔

یادامثال کہ اسٹ اس کئے پائے کہ ”شیخ گچین او بندغ نسے“۔ تو ای پاوہ کہ ”آن واقعی گچین او بندغ نسے“۔ داڑن دامراد مریک کہ آن کئے خبرے۔

تو داوڑ ہیئت نارا اولیکو مطلب، آگاہ کنگے ”فائدہ خبر“ و اڑمیکو ”تینا واقفیت ے پاش کنگے“ لازم فائدہ خبر“ پارہ۔

اسنادنا اقسام او۔

۱۔ حقیقت عقلیہ

۲۔ مجاز عقلی

☆ حقیقی عقلی

حقیقی عقلی ہمودے کہ اسے حکم اس تینا خیال و باور اٹ ایلو حکم ہتون اوار کنگے۔
 مثال: اسے مسلمان اس پانک کہ زمین و آسمان آتا جوڑ کروک اللہ ہے۔ ہنداڑ تون
 اللہ غان منکر اس پاک کہ داڈ غارنا خرسی ناسوب تو پرے۔ اصل ہیئت تو ہندا دے کہ اللہ نا
 حکم اٹ پر مریک تو ڈ غار خرسی مریک و لے منکر نا خیال اٹی تو خرسی ناسوب بیرہ پرے پین
 کس اف۔
 ہنداوڑ ”شیخ بس“ نا پانگ آن پد شیخ واقعی بس یا بتو و لے اے بند غے ہندن معلوم
 مرے کہ بس۔

☆ مجاز عقلی

مجاز عقلی ہمودے کہ اسے حکم اس اونا اصلی معنی آن چپ اونا درو شم نا پارہ غا اسناد کنگ
 و لے ہیئت کروک نا خیال داوڑ مف۔
 مثال: نوکاب برونگ ہے۔ بادشاہ محل اس جوڑ کرے۔ چراغ لکنگے۔ گاڑی سر
 مس۔

داہیئت آتیاں بنوکا تو تاہک کہ ”نوکاب برونگ اف بلکہ نوکاب ننادیرک برونگ
 او۔ بادشاہ نا حکم اٹ محل جوڑ مس۔ چراغ ناوٹہ لکنگے۔ گاڑی ٹی سوار مردکا بند غ سر مس۔
 داڑ تون اوار مجاز عقلی بیرہ خبر تون خاص مفک بلکہ انشاء تون ہم مریک۔
 دنکہ داشعر: عمران فریق

خلق سنا سردار اُسک فی خواجہ اُس

ہجرہ اس مسجد اکن دا جوڑ کر

داسہ داشعر نا مطلب دا اف کہ فی سردار نا چند ہجرہ اس جوڑ کر۔ داڑن دامرادے
 کہ کاریمی تیان ہجرہ اس جوڑ کرف۔

ارٹھیکو شیخ:

مسندالیہ

مسندالیہ باز آ حالت آتھیٹ بریک۔ جاگہ اس مرکنتگک تو جاگہ اس اونا ذکر
مریک۔

مسندالیہ نامرکنتگک نا حالت آن گڈ ہم اونا اسہ تعلق اس ضرور مریک۔ یعنی اوتینا
تعلق آن پاش مریک ہندہ سوب آن اودے مرکیرہ۔

مثال: اگہ کس سوج کیک کہ ”مزاج امرے؟“۔ تو جواب ائی تا پانگ
”جوانے“۔

یعنی سوال کروکا داپا تو کہ ”نامزاج امرے؟“۔ ولے ورنڈی تروکا ہندہ پوس کہ
ہیت اونا مزاج نہا متنگے۔

شعرئی مثال اس: افضل مراد

پاتہ قاصد جوڑ افٹ نٹکو خیسین

دیک مونو بیدے نے آن نٹکو خیسین

دا شعرائی ”جوڑ افٹ“ نامسندالیہ ”ای“ مرکنتگانے۔ اٹیکن داگڑا تھیٹ عقل آن
معلوم مریک۔

ارٹھیکو گڑا مسندالیہ نامرکنتگک نا سوب دادے کہ او بنوکا نا امتحانے الیک کہ ہیا دا
بندغ مسندالیہ نا تعلق آن بغیر دادے پوہ مریک یا آخہ۔

مثال: ”اونا نور دے نا نور آن الوکے“۔ داسہ داسطر (مسند) دے وڈا نامسندالیہ
مرکنتگانے ہرا ”طوبے“ دے۔ اٹیکن طوبے نا نور دے نا نور ہتون الوکے۔ تو دا حساب
اٹ دا تعلق ”طوبے“ مس۔ ہرا ہندہ تعلق نا سوب آن بنوکا بندغ اکن مرکنتگانے کہ ہیا
اودادے پوہ مریک یا آخہ۔

شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

اُرا ٹی زند نہا مف روشنائی پا امر سنگت

تہارا زندا ٹی بسک انوکا دوانا اے طوبے

داڑے ”انوکا دوانا اے طوبے“ مسندے و دانا مسندالیہ ”محبوبے“ ہرا مر
کننگا۔

مسٹیکو گڑا دادے کہ مسندالیہ نامرکنگ آن بنوکا ناسوچ و فہم نہا امتحان التنگ کہ ہیا
اوداخہ تیز ہرے کہ چنکا نازرکنگ تعلق آتے پوہ مرے یا آخہ۔

مثال: اگہ اسٹ اس پاک کہ ”داطوق نہا خوار تیئ نیام نہا خوارے“۔ داسطر
(مسند) ے او مسندالیہ مرکنگا نے ہرا ”فیروزہ“ ناپتے کنگے۔ انٹیکن نیام اٹی ہمو
خوار یعنی فیروزہ تنگک ہراڑکن طوق جوڑ مریک۔ ایلو خوار آتیئ کل آن کین انگا خوار بے
بہا انگا خوار ہندادے۔ اودا تعلق ناسوب آن مسندالیہ مرکنگا نے۔ دانا اصلی معنی اکن
ذہن کائک ولے ساعت نسے نا فکر آن گڈ یا ہمو ذہن ہرا دادے زو سر پند مریک ہرا
تیزے۔

شعر ٹی مثال اس: شیخ عتیق حسرت مینگل

ای تیاوہ روشنائی ے دا استار تا

ہمو استار نہا کل روشنائی کو

ہرا بندغ پوہ مروکو سے اودا شعر اٹی پوہ مریک کہ استار تا روشنائی ”غوٹو استار“ نا
سوب آنے۔ ایہن تو داڑے ”غوٹو“ نالوز نوشتہ متنے۔ اوہندہ تعلق آن سوب آن مسندالیہ
”غوٹو“ مرکنگا نے کہ ذہن والا بندغ زو آخہ تو ہرے آپوہ مریک تا۔

چار میکو دا کہ مسندالیہ نابلونی اونا عزت و عظمت نہا سوب آن تینا دوی ے اونا ذکر نہا
قابل سمجھک۔

مثال: ”ببوخیرٹ“۔ یعنی ”مولانا صاحب“۔ داسہ دائی مسندالیہ ”مولانا“ ے
ولے اونا اونا عظمت ناسوب آن دا گڑا ناذ کرے کتو۔

شعرٹی مثال اس: سگار بلوچ

مدت اس مسونے انا داکا
اونا فکر آک زندہ او کتو

دا شعرٹی فکرنا خواجہ ناپن الکتنے۔

”نجمیکو داکہ مسندالیہ ے گنوک اسے یا عزت تنگ نا قابل سمجھپک تہ ہندہ سوب آن
تینا دوی اٹ اونا ناذ کرے جوان سمجھپک۔

مثال: ”بسک“۔ یعنی ”ڈز“ بس۔ دائی مسندالیہ ”ڈز“ ے عزت نہ تنگ آن سوب
آن اونا ناذ کرے کتو۔

شعرٹی مثال اس: ضیاء الرحمن ضیاء

اُرا نا کل گڑاتے نی درنیں
نا حرکت آن ننا دنیا اُشنگا

داسہ دا شعر آن پاشے کہ دننا ذکر منگے حالانکہ اونا پین الکتنے۔

ششمیکو داکہ ضرورت نا وخت آنکار کننگ آسانی مرے۔

مثال: ”قاتل کسے“۔ ”فلان“۔ داڑے ”فلان“ مسندالیہ ے۔ یعنی پارو کا ہرا
وخت مرے تینا ہیبت آن آنکار کننگ یک۔

شعرٹی مثال اس: عمران فریق

نن تو پارین ہراتے پاریسر
ہمو ہیبت آتے او گلہ سمجھار

دا شعرٹی پاروکا ناپن الکتنے۔

ہفتمیکو دا کہ مسندالیہ مقررے یعنی گچین مسونے۔

مثال: قرآن پاک کہ ”فَعَالٌ لِّمَآيِدٍ“ (انت کس خوائے کروکا)۔ تو دا آیت اٹی
”اللہ رب العزت مقررے“۔ انٹیکن داوڑ کروکا بیرہ اللہے۔

شعراٹی مثال اس: سگار بلوچ

اسٹ اس داخہ در بڑا ختکپ اچ لامکانے ٹی

ولے اُسٹ اٹ کنا تو لوک بنک گپ آتے دھرکن نا

دا شعرٹی بیت اللہ رب العزت نامتکے ولے اونا پین الکتنے۔

دا مسر مسندالیہ نا ”مرمتنگ“ نا سوب آک۔ داسہ مسندالیہ نا ”ذکر متنگ“ نا وجہ

غاک۔

اولیکو دا کہ ذکر کنگ اصلے۔ اواصلے التنگ نا اچو وجہ اس مفک۔

مثال: ”عامر خاچو کے“۔

شعرٹی مثال اس: شاہد اشرف

درگہ لے شم کرینے خاچانے

یار بے غم کرینے خاچانے

اٹیکو دا کہ تعلق لے باور کمزور مرید تو مسندالیہ نا ذکرے ہوشیاری یعنی سہولت نا

خاطر آن کیرہ۔

مثال: ”عامر عجبو مارنئے“۔ دا ہیئت ہمو وخت آک کنگے ہرا وخت عامر نا ہیئت مرسہ

لے۔ انٹیکن دا وخت آ ”عامر“ نا پنے التنگ آن بیدس ہم داپاننگا کہ ”عجبو مارنئے“۔ ہرانا

ذکر مرسہ اس ولے احتیاط نا خاطر آن اونا مسندالیہ نا ذکر کنگا۔

مسمٹیکو دا کہ ہیت کروکا تاہک کہ بنوکا مسندالیہ لے سمجھک ولے اوکان باوجود بنوکا نا بیوتونی آ مسخرہ خلسہ یا اودے بد دماغ اس پانگ نا خاطر مسندالیہ نا ذکر کنگے۔

مثال: بنوکا سوال کیک ”عامر نے انت پارے؟“۔ پاروکا ورنڈی ایتک کہ ”عامر پارے ای بفرہ“۔ حالانکہ داڑے جواب اٹی عامر نا ذکر ضروری الو۔ ولے بنوکا بے بد دماغ اس پوہ متنگ نا سوب آن مسندالیہ نا ذکر کنگا۔

شعری مثال اس: حفیظ مینگل

سنگت پارے عشق ہراڑے سر مسک

پاریٹ ”عشقی موت بکارے داسہ بس“

دا شعر نا ارٹیکو مصرعہ ٹی ”عشق“ نا ذکر بیرہ دا سوب آن مسونے کہ ہیت کروکا سوال کروکا بے بد دماغ اس سرپند مریک یا اودے پانگ۔

پین مثال اس: حمید فراز

خننٹس اونا خنٹے اٹ وختے

اونا خنٹے خنٹا اینو ہم

چار میکو دا کہ مسندالیہ لے جوان وڑٹ واضح کنگ ضروری مرے۔

مثال: قرآن نا آیت ”أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ“۔

(ہمو بندغ آکو ہدایت آتینا پرودگار نا پارہ غان و ہمود و مرادے سر مروکا ک)۔

دا آیت اٹی ارٹیکو ”أُولَئِكَ“ اگہ مرمروس ہم ہیت ہمو وڑ اس ولے پیتے زیات

وضاحت کنگ نا خاطر آن دا نا ذکر کنگانے۔

شعری مثال اس: حکمت میر

ہمودے خالق غفور ہمودے

جہان نا مالک ہمودے بیرہ

دا شعرئ اڑمیکو ”ہمودے“ مسندالیہ ے۔ دازیات وضاحت کن استعمال مسونے۔
 پنجمیکو دا کہ عظمت نا اظہار اکن مسندالیہ نا ذکر کتنگے۔ شرط دا کہ او عظمت آ دلالت کے۔
 مثال: ”مولانا صاحب تو لو کے“۔ مسندالیہ ”مولانا“ ے شرف نا مقصداٹ ذکر
 کنگا۔

شعرئ مثال اس: دانش مینگل

تسونے علم ننا دعوت ننے

ندر عالم کہ تینا راج ننا دا

دا شعرئ عالم نالوز بفروس ہم ہیت نا مقصد واضح اس ولے او نا عظمت اکن او ناپن
 النگا۔

ششمیکو دا کہ مسندالیہ نا بے عزتی مقصد مرے۔

مثال: ”دز ساڑی ے“۔ داڑے دزے بے عزتی نا سوب اٹ استعمال
 کنگا۔

شعرئ مثال اس: عرض جان زہیر

ہیت منگے بندغی نا زہیر

خننے قاتل ڈغار نئی خلیہ

داڑے قاتلے بے عزت کنگ نا خاطر آن یات کنگا۔

ہفتمیکو دا کہ مسندالیہ نا ذکر آن برکت حاصل کنگ نا ارادہ مرے۔

مثال: نبی پاک ﷺ پارے۔ داڑے نبی ﷺ برکت کن استعمال کنگا۔

شعرئ مثال اس: منظور ثاقب

بکارے انت برکت پین پابو

محمد ﷺ نا پن آ مجلس تفو کے

ہمشخیکو دا کہ مسند الیہ نا ذکر اٹی مزہ برے او نا ذکر جوان لگے۔

مثال: قاصد سوال کے کہ ”اینو محبوبے تینا خناس“۔

ورندی ٹی دا پنگ ے کہ ”محبوبے ہڑ دے خنہ“۔ حالانکہ جواب اٹی محبوب نا ذکر ضروری الوو لے عاشق ے محبوب پانگا مزہ بریک۔

شعر ٹی مثال اس: پیر جان مہر

قصہ ے دوانا کیوہ لیلیٰ نا

ہیت لیلیٰ نا شام ے مزہ کیک

اڑمیکو مصرعہ ٹی لیلیٰ نا لوز مزہ التگ کن استعمال کننگا نے، ایہن او نا لوز آن بیدس
ہیت نا مقصد پاش اس۔

داسہ مسند الیہ نا معرفہ و نکرہ اتنگ نا طریقہ و وجہ خاک

ولے سچ ے بنا کنگ آن مست ای داڑے ”معرفہ و نکرہ“ نا معنی و مفہوم آتا
ذکرے کیوہ تا کہ سچ نمکن آسان مرے۔ دافتنے پوہ متنگ آن بیدس مسند الیہ نا معرفہ و
نکرہ نا پوہ متنگ مشکل ے۔

معرفہ

معرفہ (خاص اتنگا اسم ے پارہ)۔ یعنی ہمو اسم (اسم عربی ٹی پن ے پارہ) ہر اسہ
خاص و بندغ، جاگہ یا خاص او گڑ اسے نا پن مرے یا استعمال مرے۔
مثال: تاج محل، کوئٹہ، مکہ، مسجد اقصیٰ، اوپین پین۔

شعر ٹی مثال اس: سگار بلوچ

شاعر اس ای مروست دلیٰ نا

میر ے اُست آن دریرہ او تینا

دا شعر ٹی دلی اسم ے۔

معرفہ ناذیل آک۔

☆ علم ☆ ضمیر ☆ اشارہ ☆ موصول ☆ منادی

۱۔ اسم علم

علم ہمو اسم ے ہر اسے بندغ کسے نادرستی علامت نا کاریے ایتے۔ دانا پنج ذیل

او

”عرف، تخلص، لقب، کنیت، خطاب“۔

۲۔ اسم ضمیر

دا ہمو اسم ے ہر اکلام اٹی پین اسم کسے نا جا گہ غابر ے۔

مثال: فریضہ کنا ایڑ ے۔ او ارٹ اٹی خوانک۔ او کنے باز دوست ے۔

دا سطر آتیٹی ”او“ تے ”ضمیر“ پارہ ہر افریضہ نا جا گہ غابسونو۔

دانا ہفت ذیل او۔ ”شخصی، موصولہ، استفہامیہ، اشارہ، تاکید، تنکیری، صفتی“۔

۳۔ اشارہ

دا ہمو اسم ے ہر اسے گڑ اسے نا خوک یا مرمنگ نا اشارہ کے۔

ہر اکند اشارہ مس اودے ”مشارہ الیہ“ پارہ۔

خوک بنا گڑ اکن اشارہ مس تو اودے ”اشارہ قریب“ پارہ۔ قریب عربی ٹی خو کے

پارہ۔ مرنا گڑ اکن اشارہ مس اودے ”اشارہ بعید“ پارہ۔ بعید عربی ٹی مرے پارہ۔

خوک اکن: دا داڑے ہنداڑے استعمال مریک۔

مراکن: او ایڑے ہموڑے استعمال مریک۔

۴۔ موصول

دا ہمو نا پورا ناگا اسم ے ہر انا مطلب پورا سطر آن بیدس سمجھ اٹی بفق۔

مثال: ”ہر کس انا او تینے آن انا“۔ داڑے ہر کس اسم موصولے۔ او اسم ناقص
 ے۔ ہر اتینا مطلب ے تینٹ تفک تاکہ اسہ سطر کسے تون اواری متنے۔
 منہ مثال: ”ہر کس‘ اخس‘ ہرا اسٹ‘ ہرا بندغ‘ آک‘ ہرافتے‘ اخس کھ ہراڑے
 ہراتم“۔

۵۔ منادی

دا اسم توار تنگ کن استعمال مریک۔
 مثال: ”اڑے داڑے بر“۔ داسطرائی ”اڑے“ ندائے۔ ندالینی توار۔
 نکرہ

نکرہ (عام انگا اسم ے پارہ)۔ یعنی ہمو اسم ہر عام و بندغ‘ جاگہ و گڑا سے ناپن مرے۔
 مثال آک۔

بندغ آک: آبان‘ عصم‘ میر مار‘ مسٹراو پین پین۔
 حیوان آک: کچک‘ مشک‘ ککڑ‘ بطخ او پین پین۔
 گڑا ک: قلم‘ کتاب‘ درگہ‘ موبائل او پین پین۔
 جاگہ غاک: خلق‘ ریک‘ پٹ‘ سمندر او پین پین۔
 شعرئی مثال اس: جواد شکار پوری

دوست ! ہر بندغے کاریگی آ
 طنز ننا تیر سہوئی تمک

نکرہ نا ذیل آک۔

☆ ذات ☆ حاصل مصدر ☆ حالیہ ☆ فاعل ☆ مفعول ☆ استفہام

۱۔ اسم ذات

دا ہمو اسم ے ہرانا کمک اٹ اسہ گڑا سے نامیزا یلو گڑا تون کنگے۔
 مثال: قلم‘ سیائی۔ صبح‘ شام۔ پروانہ‘ شمع۔

۲۔ اسم حاصل مصدر

ہمواسم ہر امصدر آن جوڑ مسونے و ہر اٹی مصدر نامعانی مرے۔ یا
ہمواسم ہر امصدر اس اف ولے مصدر نامعنی ے ایتے ”حاصل مصدر“ پاننگک۔
مثال: گرو چک تنگ آن گرو چک۔ جوڑ کننگ آن جوڑ۔

۳۔ حالیہ

داهمو اسم ے ہر اسے فاعل یا مفعول نا حالت ناپاش کے۔
مثال: مُنْگ اٹ اُوغنْگ اٹ، خَمْہ خَمْہ اُوغَمْہ اُوغَمْہ، رَمْ کَرْسہ چَرْہِنکْسہ او پِین
پِین۔

۴۔ اسم فاعل

فَاعِلْ هُمُو اسْمِ بے پارہ ہر اسے کاریم کروک اس پاش کے - یا
ہُمُو اسْمِ ہر اکاریم کروک نُسے ناجا گہ غا استعمال مرے -
مثال: اُرنگ آن اُر وکا بندغ - اُوغنگ آن اُوغ وکا بندغ -

۵۔ مفعول

ہمواسم ہراہمو بندغ یا ہمو گڑاے پاش کے ہراڑ فعل (کاریم) اس مسونے۔
مثال: اُرنگ آن اُروک۔ خاچنگ آن خاچوک۔

۶-۱ استقہام (Interrogation)

داہمواسم ے ہر اٹلی گڑ اس سوچ کنگ یا معلوم کنگ نامعنی اس ساڑی مرے۔
مثال: ”دیر ہراڑے ہراوخت، انتے امر“۔
داکل ے خوانگ و پوہ منگ آن گڈ داسہ مسند الیہ نامعرفہ و نکرہ نااتنگ ناجبہ غاک
و طریقہ غاتے آسانی اٹ پوہ منگ کیرے۔

مسند الیہ نامعرفہ اتنگ نا طریقہ ووجہ غاک

اولیکو دا کہ مسند الیہ نامعرفہ (خاص) اتنگ نا صورت دادے کہ داڑکن ضمیر اتنگے۔ او ضمیر دا سوب آن اتیرہ کہ اوڑے ہیئت کنگ، پچار کنگ یا پڑ و کنگ نا موقع مریک۔ او ہراڑے ہراوڑ نا موقع اس مریک اوڑے ہمووڑ نا ضمیر اس اتیرہ۔

مثال: اگہ کس سوچ کرے کہ ”عامرے دے دعوت تس؟“۔ اگہ عامرے بنوکا بندغ دعوت تسوس تو او پاہک ”ای“ اگہ تیٹ ہیئت کروکا تسوس تا تو او پاہک ”نی“۔ او ہنداوڑ اگہ کس نہا ہیئت مالو آن مرہ اس تو اوڑکن ”او“ نا ذکر مریک۔ او دا کل مسند الیہ نا ”بالاضمار“ تعریف آکو۔

اٹمیکو دا کہ مسند الیہ علم اٹی دا سوب آن اتیرہ کہ بنوکا نا ذہن اٹی ہمووڑ او نا خاص پن ہتون حاضر کنگ کیر۔

مثال: ”اللہ اسٹے“۔

مستمیکو دا کہ مسند الیہ دا سوب آن ہم علم اتیرہ کہ داڑن دنگا معنی تیان کنایہ کنگ مقصد جوڑ مریک ہرا علم آن ودی مریرہ۔

مثال: اگہ کس پائے کہ ”آخر فرعون ہم بس“ داسہ دا ہیئت اٹی معنی دادے کہ ”جہنمی“ بس۔ ہرا مسند الیہ۔ انٹیکن داڑن دا بندغ نا جہنمی متنگ نا کنایہ کنگ گانے۔

یا دا پاہنگ کہ ”ملا جان بس“ داڑے ہمو بندغ نا کنڈا کنایہ کنگ گانے ہرا ریش اس تنک یا تبلیغی نئے۔

چار میکو دا کہ علم دا سوب آن مسند الیہ اتیرہ کہ او نا شرف یا بے عزت کنگ مقصد جوڑ مریک۔ شرط دادے کہ علم آن شرف و عزت نا مطلب پاش مرے۔

مثال: ”حضرت علی ناخنگ تون شیطان زہ“۔ داڑے حضرت علی مسندالیہ
 ”حضرت علی ے ہر اشرف اکن استعمال مسونے و شیطان اراٹمیکو سطرائی مسندالیہ
 بے عزتی کن استعمال مسونے۔

پنجمیکو دا کہ مسندالیہ داسوب آن علم اتیرہ کہ بنوکا ناذہن اٹی دا خیال برے کہ
 مسندالیہ ناپن نالنگ آن کنے مزہ بریک۔

مثال: ”کنا قاصد کنا محبوب نا حوالے ایت۔ کنا محبوب نے خنتوس“۔

داڑے محبوب ناذ کر مسندالیہ ناہرانا ناذ کراٹی مزہ بریک۔

ششمیکو دا کہ مسندالیہ داسوب آن علم اتیرہ کہ داڑن برکت حاصل مرے۔

مثال: ”اللہ کل غم تے مرکیک“۔ داڑے اللہ مسندالیہ ے ہرانا ذکر برکت
 اکن مسونے۔

ہفتمیکو دا کہ وخت اس مسندالیہ ے موصول اتیرہ ہرانا سوب دادے کہ بنوکا
 مسندالیہ ناہیرہ اندہ حالت و وصف ے تیاک ہر اصلہ نادر و شم اٹی ذکر مسونے۔

مثال: ”اسہ بندغ اس ہیرہ ہنداخس تیاک کہ درونیتون اسہ بندغ اس بازارائی
 اس۔ داکان زیات و اونا باروٹ اچڑا تپک۔ ہرانا باروٹ نم اودے داپانگ خوارے کہ
 اوشاعرئسے۔ تو دانا صورت ہیرہ دامریک کہ صلہ ے استعمال کرسہ اوڑتون موصول اتنگ
 ے۔ یعنی ”دروہر ابندغ کثون اس اوشاعرئسے“۔

ہشتمیکو وخت اس مسندالیہ موصول داسوب آن اتیرہ کہ مچاپتے بیان کنگ آن اونا
 پن نالنگ جوان لکپک۔

”ان وضو کر دا گڑا نا پیش تمگ آن وضوپنک“۔

نومیکو دا کہ موصول داسوب آن الیرہ کہ خبر ناہنگ آن مست دا معلوم مرے کہ او

انت وڑنا خبر اس مروے۔

مثال: اللہ پاک ”پیشک ہمو بند غاک ہرا کنا عبادت آن تکبر کیرہ۔ باز زوجہ نم اٹی
ذلت و خواری نا حالت اٹی پترینگور۔“

داڑے صلہ و موصولے اتہ دا کنڈا اشارہ کنزگانے برو کا خبر ذلت نا قسم نئے۔
دہ میکودا کہ موصولے دا سوب اتیرہ کہ ہیئت کروک دادے خطا یا ثواب اس الے۔
مثال: ”ہرا فتے نی تینا سنگت پاسہ اصل اٹ ہمونادشمن آکو و خدا غان خوارہ کہ نی
مصیبت نئے ٹی تمس۔“

یانز میکودا کہ وخت اس مسندالیہ داسوب آن اسم اشارہ اتیرہ کہ داڑن مکمل وڑٹ وضاحت مرے۔
مثال: ”داعا مرے کنا جوان انگ سنگت۔“ داسطرائی ”دا“ زیادہ وضاحت اکن
استعمال کنزگانے۔

دوانز میکودا دے کہ مسندالیہ داسوب آن اسم اشارہ داسوب آن اتیرہ کہ مسندالیہ ناخوک
’مرتانا نیام نا حال معلوم مرے۔
مثال: ”داعا مرے۔“ ”اے عامرے۔“

مسندالیہ نکرہ (عام) انگ نا وجہ غاک

اولیکودا کہ مسندالیہ داسوب آن نکرہ اتیرہ کہ دا معلوم مرے کہ مسندالیہ مفردے یعنی
اسٹے۔

مثال: ”اوبندغ ہندا کان ننامون آن رم اٹی تدے انا۔“ دای ”بندغ“ مسندالیہ
نکرہ ہے۔

اٹلیکوش وخت اس داپاروی مریک کہ مسندالیہ نا اسہ خاص اوقسم اس مرادے۔

مثال: ”اونا بامس آمون اودانه نئے“۔ ”دانه“ داڑے نکرہ ے۔

شعرئی مثال اس: افضل مرآد

ہر نی خالق نا دا کمالے بر

داڑے ہر پھل جتائے ایلو آن

مسمیکو دا کہ وخت اس مسند الیہ نا کی نابیان کنگ مقصد مر یک۔

مثال: ”اللہ نادیتھ رضا مندی ہم بلوگرٹھ اسے“۔

چار میکو دا کہ مسند الیہ نازیاتی بیان کنگ مقصد مر یک۔

مثال: ”داڑتوں چندی گاڑی کو“۔ داڑے گاڑی تازیاتی استعمال مسونے۔

چشمیکو دا کہ وخت اس مسند الیہ ناشرف و بے عزتی مقصد مر یک۔

مثال: ”بند نغے غلط کسر آن تو روکا اسہ بلو اس ساڑی ہرے و ہرا بندغ اوڑن

احسان نا خواہش مند اس تو او دے عطا کنگ آن اسہ چٹکو اس ہم تو ننگ کپک۔

داڑے ایلو گرٹاک ارفقا چا ہنداری باز ضروری اف اوفتا ذکرے دا سوب آن کپرہ

کہ سچ آک مشکل مفس۔

مسمیکویش:

مسند

مسندنا ذکر و مرکنگ ناوجہ غاک ہمودو ہرا فتے نن مسندالیہ نایش اٹی خوانان۔

مسندے اراسوب آن سطر اٹی اتیرہ۔

۱۔ ہرا تم مسندی مرے۔

۲۔ ہرا تم مسند تقوی علم نافاندہ ے ایتے۔

کل آن مست دادے پوہ مرین کہ ”سببی“ پارہ انتے۔

سببی

سببی ہمو سطرے پارہ ہرا بنائی اندنوضمیر نئے آ تے ہرا ہمو سطر اٹی مسندالیہ واقع
مف۔

مثال: ”عامرنا ایلم پگہ کاہک“۔ داسہ داسطرٹی ”ایلم کاہک“ دنگپ نئے ہرا ”عامر
(بنا)“ آ ایلم نا ضمیرنا کمک اٹ بسونے۔ اودا ضمیر داسطرٹی مسندالیہ اف۔

مسندنا مفرداتنگ

مسندے ہمو تمنا مفرداتیرہ ہرا تم اوسببی مف۔ داڑتون اوار تقوی حکم نافاندہ نامقصد
ہم اف۔

داڑے نماز ہن اٹی بروے کہ ”تقوی حکم“ انتے پارہ۔

تقوی حکم: تقوی حکم نا کاریم دادے کہ مسندنا تہٹی اسنادنا تکرارنا کمک اٹ حکم

تنگے۔

مثال: ”عامر خاچو کے“۔ داسہ داسطرٹی اسناد اراوار بسونے۔ اسٹ ”خاچو کے“

ایلو ”عامر“۔

مسندے فعل اتنگ

مسندے فعل ہمو وخت آتیرہ ہر اتم اودے ماضی حال و بروکا وخت آن گونڈا نگا وڈ
اٹ او ار کیر۔ داڑتون او ار ”تجد“ یعنی (واروار) نافاندہ تنگ مقصد مرے۔

مثال: ”ہر اہر اوخت اوڑا مصیبت بسونے او واروار ننے آلزام خلکنے“۔

داسطری ”خلکنے مسندے او واروار تجد ہر فعل آمتنگ ناعلا متے ایتک“۔

شعر کئی مثال اس: عطاء الرحمن شاہ کلانی

خدا نا حکم پنا گر اخس بڑزا مرے لیکن

ہمو عرش آن آدم خنس بی بی حوا تمک

اسہ پین مثال اس۔

شعر: ضیاء الرحمن ضیاء

کنا لاشے خناسک او غچسک

کنے وخت کس اراسک او غچسک

مسندے اسم اتنگ

مسندے ہمو تما اسم اتیرہ ہر اوخت اسہ زمان کسے تون تفرتہ ولے تجد مقصد مف۔

مثال: ”ایلم انسان اکن او غنگ اسہ بے وقوفی کسے انسان نا کاریم انگے۔ او انوکا

گڑا کن دے ارمان کرینے“۔

داسطری ”اتنگ“ مسندے او اسمے کہ انسان نا اتنگ نا پاک او ثابت کیک کہ ہر

وخت اندہ وڑ مسونے۔

شعر کئی مثال اس: عمران فریق

الے سنگت عشق ننا دا رندے نی

دا نا انجامے ننے آن سوج کر

مسندے نکرہ اتنگ ناوجہ غاک

اولیکو دا کہ داڑن زمانہ مقصد مرف۔

مثال: ”عامر دکاندائے“۔ داڑے دکاندار ”مسند نکرہ“۔

اٹیکو دا کہ ہر اتم مسندنا صفت، عزت کنگ مقصد مرف۔

مثال: ”قرآن پاک اسہ بلو ہدایت کئے“۔ داڑے ”ہدایت“ مسند نکرہ۔
عظمت اکن استعمال مسونے۔

مسٹیکو دا کہ ہر اتم مسندنا بے عزتی مقصد مرف۔

مثال: ”کنکن عامر اچس اف“۔ داڑے اچس اف مسند نکرہ۔ بے عزتی کن
استعمال مسونے۔

مسندے معرفہ اتنگ

مسندے ہمو وخت آ معرفہ اتیرہ کہ کہ اسہ حکم نا معلوم آ حکم نا معلوم متنگ نا حکم داوڑ
تنگے بنوکا مالو آن تعریف ناوڑ تیان اسہ وڑ کئے ٹی معلوم دار مرف۔

مثال: ”گاڑی ٹی سوار مروکا انوکا بندغے“۔ اسطرٹی بنوکا گاڑی سوارے تاہک کہ دا
تو فلاں بندغے اودادے ہم تاہک کہ اسٹ اس دا کسر آن انا نے ولے اودا گڑاے تپک
کہ انوکا بندغے تو سوار مروکا بندغے۔ اندہ سوب آن ”سوار مروکا“ نازی آ حکم مقصد مس
کہ دا ”انوکا“ بندغے کہ بنوکا دا گڑاے پوہ مرف۔

مسند تقدیم ناوجہ غاک

تقدیم یعنی ترجیح تنگ، موٹ کنگ۔

اولیکو مسندے داسوب آن مون کئی کیرہ کہ دا معلوم مرف کہ مسند مسندالیہ تون

خاصے۔

مثال: ”ڈاک نادر یک داحہ ہنین افس“۔ داسطری ڈاک نادریتا صفت منگے کہ او
ایلو جاگہ نادریتا ردا حہ ہنین افس کہ معلوم تمپ شربت ویا دیر۔
اڑیکو دا کہ وخت نس نیک انگا فال نا غرض نا مسندے مون نئی الیرہ۔
مثال: ”نانت تا تنگک نا سوب آن دا کوئی کنکن جنت اس مس“۔ داسطری ”جنت“
تقاؤل موٹ الزگانے۔

مسمیکو داسوب آن مون نئی الیرہ تہ کہ مسند الیہ نا کنڈ اشوق ودے۔
شعری مثال اس: عمران فریق

جہانے ظلمت ناتس چراغ کس او نور بشخا تہاری اٹ دا

ہمودے خواجہ ہمودے رہبر نانا نبی ے ننا محمد ﷺ

دا شعری اولیکو مصرعہ مسندے ہرانا جنگ آن شوق مسند الیہ کن زیات مس کہ معلوم
مرے دا بندغ دیرے۔

چار میکوش:

تعلقات فعل

متعلقات فعل ے خواننگ آن مست نن دا پوہ مرین کہ مفعول، فاعل و فعل انتے پارہ۔ داقتیان سنج آسان مریک۔

دنکہ ای مالو پاریٹ کہ نن براہوئی ادیب آتے دا سنج آک داسوب آن مشکل لگرہ کہ دانا زبان ائی افس اگرہ نن دا فتا اصطلاح تے تینا زبان ائی کین تو کاریم تو آسان مریک ولے ولدہ ویل دامریک کہ ہر اتم نن اندہ سنج آتے پین جاگس خنان خوانان تو نتکہ مشکل ودی مرو۔ ہندہ خاطر آن دا سنج ے بنا کنگ آن مست نن دادے پوہ مرین کہ ”فعل، فاعل و مفعول“ انت ے پارہ۔

دامنہ زبان آتا استعمال نامنہ قواعد او۔ ہر اتم دا زبان آتیٹی سطر اس پارہ تو اوئی فعل، فاعل و مفعول ے جتا کیرہ۔

مثال: ”عامر ملک آتیٹی خواری کیک“۔

داسہ داسطرٹی ”عامر فاعل ے ملک آک‘ مفعول و خواری فعل ے“۔

اٹمیکو مثال: ”ای لیب ٹاپ آنوشہ کیوہ“۔

داسہ داسطرٹی ”ای فاعل ے (کاریم کروکا اٹ)‘ لیب ٹاپ مفعول ے (اوڑا

کاریم مرے)‘ آنوشہ فعل ے (ہمو کاریم کہ منگے)۔

اسہ پین مثال نس: ”شیخ کتاب خوانک“۔

داسطرٹی ”شیخ فاعل ے کتاب مفعول ے و خواننگ فعل ے“۔

دامثال آتیا نن داسہ پوہ مسون کہ

”فاعل، ہموہراکاریم کیک۔“

”مفعول، ہموہراٹا کاریم مریک۔“

”فعل، ہموکاریم ہرامرسہ۔“

متعلقات فعل نئی اولیکو دا کہ مفعول وخت اس فعل متعدی ٹی ہم مرمریک۔

شعر نئی مثال اس: لعل بخش صابر

سج تسون تا اخس مہر نا نن

اثر تمنو ولے او بے وفا غا

دا شعر نئی الی ”تسون“، فعل متعدی ے او داژن بیدس مفعول مرکنتگانے۔

اگہ مفعول سطر نئی مف ولے ہیئت کرو کا نا مقصد نئی مرے کہ فعل دننازی آمسونے
اودیر اٹمنے۔ یعنی فعل نا تعلق مفعول بغیر ذکر آنے۔ اگہ دن مریک تو مفعول نا مقدرے
ننے قبول کروی مریک۔

مثال: ”باز عاجزی وقارے دیک“۔ داسطر نئی (غریب نا کنڈا) مثال تنگانے۔
ولے مفعول نا ذکر اف ولے مقدرے تانن گچین کرین۔

مفعول نا مرکنتگ نا وجہ غاک

اولیکو دا کہ ابہام آن گڈ دا نا بیان مریک۔

مثال: ”پنڈو خنے خوائے تو بادشاہ کے“۔ داسطر نئی ”خوائے“، فعل نا مفعول ”بادشاہ
کننگ“ مرے۔

شعر نئی مثال اس: عمران فرہاد

ضروری اف ننا ہمراہ مرک جانان

ہراڑے اُسٹ خوانک نا ہموڑے ان

اٹیکو وجہ دادے کہ مفعول دا سوب آن مرکنتگ کہ اگہ بنائی مرکنتکو تو اوژن پین

مطلب کسے ناوہم مقصد مر یک۔

مثال: ”محبوب نا بے وفائی نہا بدن ناسوتے اڈا آتسکان سر کرے“۔ واسطی اگہ
 ”بے وفائی“ نہا مفعول ے ”سو“ نا ذکر مروسس تو بنائی ”اڈ“ نا ذکر آن مست دا
 وہم مسکہ کہ کل سوک کاٹ مسراڈا آسر مسر۔

شعری مثال اس: افضل مرآد

دن غورٹ نہا ہڈ و دا سوتے ہر پہ افضل
 دا عشق نہا خججک نہا سینہ غا لگار
 مستمیکو دا کہ مفعول ے داسوب آن مر کیرہ کہ کم انگا بیان ائی مفعول عام کنتے۔
 مثال: ”اللہ جنت ے تکلن جوڑ کرینے“۔ یعنی مسلمان آتیکن۔

شعری مثال اس: عمران فریق

ننے ملوے سر سہی ہرا کا
 ننے الپک مکن مجنون نا دسکہ
 چار میکو دا کہ مفعول دا وجہ غان مر کنتلک کہ او نا ذکر مناسب مفک یا او نا ذکر آن شرم
 بریک۔

مثال: ”دنکہ حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا ارشادے کہ ”نہ ای او نا ﷺ ے خناٹ
 نہ او کنے خنا“۔ واسطی فعل ”خناٹ“ و ”خنا“ نا مفعول ”لوچ“ ختنگ نا ذکر اف ہرا نا
 کنگ مناسب اف۔

شعری مثال اس: حکمت میر

ہمو ٹیکی ے خوانا نن محبت اٹ
 ہرا ملک پدین انگا کلک آتے
 ہنجمیکو دا کہ مفعول داسوب آن مر کنتلک کہ اڑمیکو وار آ مفعول نا ذکر جوانی اٹ

مثال: بن تیانہ مہروانی، عاجزی، محبت تنگ نئی، نا مثال اف۔

شعر نئی مثال اس: حمید فراز

دلیری، شجاعت و نن نرمزاری ٹی نا

داڑے باز پٹان مثالے نا خنتون اصل

دا شعر نئی ”پٹان“ نا مفعول ”مثالے“، تون حذف کننگا تاکہ جوانی اٹ ذکر کننگ

کے۔

تقدیم مفعول نا وجہ خاک

تقدیم یعنی منوٹ متنگ۔ وخت نس وضاحت اکن مفعول ے منوٹ کیرہ۔

وخت اس داسوب آن مفعول ے منوٹ کیرہ کہ بنوکا ے دھوکہ مریک۔ اندہ وجہ

آن ہیئت کروک اودے ردیک او مفعول ے اول ٹی اتیک۔

مثال: اسٹ داپا ہک کہ فی ہر ابند غے خناس او عامراف پین اسٹ ے۔

ہرانا جواب اٹی فی پاسہ ”عامرے ای خنتوسٹ“۔ داڑے عامرے داسوب آن بنا

ٹی ایسر کہ بنوکا نا غلطی رد کننگے۔

تقدیم مفعول نا شعر نئی مثال اس: بابل شاد

زندگی خاک مس ہراڑکن دوست

او قنو زند سنا ننن دے اس

داڑے زندگی نادے نسے نہ ملنگ مقصد اس اندہ سوب آن زندگی اول ٹی بس۔

معمولات فعل نا وجہ خاک

معمولات یعنی ہمو ہیئت آک ہرافت عادت مرے۔ ہر اہر دے نا ہیئت آکو۔

فعل نا باز اناگ معمولات آتے باز آتیاں داسوب آن منوٹ کیرہ کہ اندہ گڑا اصل

ے واصل آن مرمتنگ نا چو وجہ اس مفک۔

مثال: ”عامر فہال کیک“۔ داڑے فاعل، مفعول، فعل کل تینا جا گہ ٹی او۔
 بازوخت باز معمولات داسوب آن منوٹ مریرہ کہ مقدم نا ذکر ضروری مریک۔
 مثال: ”صادق ے جابر کسے“۔ داڑے صادق ے مفعول نا فاعل آ او نا مقدم
 کرے۔

• نمجیکو شیخ:

قصر

لغوی معنی ٹی قصر فید کنگ، تفنگے پارہ۔ بلاغت ٹی اسہ گڑاے ایلوڑتون مخصوص کنگ
قصر پاننگ۔ دانا ارا قسم او۔

۱۔ قصر حقیقی

۲۔ قصر غیر حقیقی

☆ قصر حقیقی

اسہ گڑانا ایلو گڑا تون داوڑ حقیقت اٹ خاص کنگے کہ داڑ تو متیان بیدس پین اسہ
گڑا اس نیام اٹی بف۔

مثال: ”لا الہ الا اللہ“۔ داڑے معبود متنگ نا قصر بیرہ اللہ نازاتے کہ بیدس اللہ
غان پین اسہ گڑاے ٹی معبودیت اف۔

قصر حقیقی نا ارا قسم او۔

۱۔ موصوف (ہموند غہرانا صفت مرے)۔ موصوف نا صفت آ قصر حقیقی۔

یعنی موصوف ٹی اس صفت آن زیادہ پین صفت حقیقت نا اعتبار اٹ ساڑی مف۔

مثال: ”عامر فٹال لرئے“۔ یعنی عامر اٹی بیدس فٹال کنگ آن پین صفت حقیقت نا
اعتبار اٹی اچ ملپک۔

داڑے عامر نا قصر ”فٹال“ آ کنگا نے۔

۲۔ صفت نا موصوف آ قصر حقیقی۔ یعنی او صفت دا موصوف آن بیدس پین موصوف

نئے ٹی حقیقت نا اعتبار اٹی ملپ۔ او متنگ کیک کہ دا موصوف ٹی دا صفت آن بیدس پین
صفت ہم مرے۔

مثال: ”اللہ رب العزت عالم الغیب ہے“۔ یعنی اللہ موصوف آن بیدس پین اسہ صفت اس علم الغیب ہتون اوار حقیقت نا اعتباراٹ موصوف اف۔

قصر غیر حقیقی

اسہ گڑانا ایلو گڑا تون داوڑ خاص مننگ کہ حقیقت نا اعتباراٹ آمف۔ اندہ سوب آن دادے غیر حقیقی پارہ۔

مثال: ”حضرت ابو بکر صدیقؓ بہادر ہے“۔ داڑے دامطلب اف کہ بیرہ حضرت ابو بکر صدیقؓ بہادر ہے۔
دانا ہم ارا قسم او۔

۱۔ موصوف نا صفت آ قصر اضافی۔ یعنی موصوف ہے اسہ صفت نئے تون اوار پین صفت نئے نا اعتباراٹ خاص کنگے۔ ہیا دا صفت آن بیدس پین صفت اوٹی مرے یامف۔
مثال: ”اسٹ پاک کہ عامر فٹبالر نئے تون اوار کرکٹر اس ہم ہرے“۔ یعنی او عامرے ارا صفت نا خواجہ سمجھک۔ اگہ عامر بیرہ فٹبالر اس کس تون پانہ نہ او کرکٹر اس اف۔ او مننگ کیک کہ عامر اوٹی پین صفت مرے نن اوٹن منکر افن۔ ولے داڑے قصر نا اعتباراٹ کرکٹر مننگ ناے کہ او فٹبالر نئے کرکٹر اس اف۔

۲۔ صفت نا موصوف آ قصر غیر حقیقی: یعنی صفت ہے اسہ موصوف تون اوار ایلو موصوف نا اعتباراٹ خاص کنگے۔ ہیا دا موصوف آن بیدس ایلو بندغ آ تیٹی دا صفت مرے یامف۔

مثال: ”اسٹ اس دا پاک کہ محنت کروکا عامر ہے“۔ دا بندغے پانگ کہ عامر تون اوار خان ہم محنت کیک ولے اصل اٹ محنت کروکا بیرہ عامرے۔ داوخت آ او نا قصر نا مطلب دادے کہ خان و عامر ٹی بیرہ عامر محنت کیک۔ او داڑے دا گڑاغان منکر مفک کہ دنیاٹی عامر آن بیدس پین کس محنت کیک۔

قصرنا ارا پہلواو۔

۱۔ مقصور یعنی ہرانا قصر مرے۔

۲۔ مقصورہ ہراڑا قصر مرے۔

براہوئی ٹی قصر اکن ”بس پیرہ صرف فقط“ آن اگہ واسہ“ نالوز آک استعمال
مریہ۔

شعری مثال آک: عمران فریق

عشتے انجام ہم رینگوے
خودکشی ے اگہ روا کر نی

پین مثال اس: لعل بخش صابر

خدا کے اسہ دے پشیوان مرے
خیال نہ صرف بس ے مہمان

پین مثال اس: شیخ عتیق حسرت مینگل

اسہ نی اُس اگہ نے پاپرک ہم
جہانٹ دا کنا پا پین دیرے

پین مثال اس: شہزاد غنی

دشت صحرا وطن نا ہر جنگل
بیرہ مش تا تلار نی افن

پین مثال اس: شاہد اشرف

صرف تنیا اسوٹہ ناشاد اونا بزم سٹی
دن کنے ملا وفا نا داد اونا بزم سٹی

ششمیکو بش:

انشاء

انشاء یعنی خواہش کنگ، اواسہ گڑا نا طلب کنگ محبت نا وڑٹ۔ خواہ اولوز آتیٹ
مرے دنکہ خدا کے خدا کروں، کاش، دن مروں۔

مثال: ضیاء الرحمن ضیاء

خدا کے نا خنو خنتے زرس تیغ ٹی
کنا دا آرزو پورا مرو دیچہ
انشاء نا ارا قسم او۔

۱۔ طلبی

۲۔ غیر طلبی

☆ طلبی

ہمو کلام ہرا ہند نو خواست اس کیک ہرا خواست ننا وخت آپور ومف۔
دانا پنج قسم او۔

۱۔ تمنی ۲۔ استفہام ۳۔ امر ۴۔ نہی ۵۔ ندا

☆ تمنی

تمنی یعنی خواہش کنگ، آرزو کنگ۔ اصطلاح ٹی ہمو پسند اگا گڑا نا خواست کنگ
پارہ ہرا نا ملنگ ننا امید ارا وجہ غان مف۔
اسٹ دا کہ دانا ملنگ نا ممکن ہے۔
ایلو دا کہ دانا ملنگ نا چانس ہرے ولے مرے۔
تمنی نا چار حرف او۔

اسٹ ”کیٹ“: کاش ورنائی ولدہ بروس۔
 ارٹمیو ”کو“: کاش کہن اسہ وارپین دنیائی بروس۔
 مسٹمیو: ”ھل“: کاش تنکن سفارش کروک اس مروس۔
 چارمیو: ”دعل“: داتمنی کن کم استعمال مریک انتیکن دائی تینے آن گلہ اس مریک۔
 ونکہ کاش ای نماز خوانوسٹ سرسہب مسوٹ۔

شعرئی مثال: عرض جان زہیر

کریٹہ اُست ننا باریے کم ای
 بروس کاش ورنائی اسیکہ

پین مثال اس: جوادشکار پوری

کاش جواد گر جہان بنے
 بلو شور کس ننا خمار کئی ے

پین مثال اس: عمران فریق

داحہ برباد نن متونہ ایچ
 کاش نن نا گلی ے تقونہ

☆ استفہام

ہموگڑا نا طلب کنگ ہرانا علم مف۔

عربی ٹی دانا یا زده حرف اوو لے ننا برا ہوئی ٹی دانا حرف آک کم او۔

استفہام وخت اس خواہش اکن استعمال مریک۔

وخت اس تصدیق و تصور اکن یعنی ”انت اوبس؟“۔

دخت اس طلب تعین و ذوی العقول اکن یعنی ”دیر ہراسٹ؟“۔

دخت اس کچ و طول اکن۔ یعنی ”اخن، اخنہ باز؟“۔

دخت اس سوچ اکن۔ ”ہرا نگ؟“۔

داوڑٹ ہر ضروری انگ استعمال آکوا استفہام ناہمو فتا مثال آتے لکھوہ۔

☆ انت ☆ دیر ☆ امر ☆ ہیا ☆ ہرا

۱۔ انت: داگڑ اسے نا تصدیق اکن استعمال مر یک۔

مثال: ”انت کنا کتاب ملا؟“۔

شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

دا دیرے زندگی وڑک تا

دا دیرے دن دوا تے پٹک

۲۔ ہرا: دا انکار اکن استعمال مر یک۔

مثال: ہیئت نسے آن گڈ اونا انکار کنگ۔

شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

نشو پارین ہراتے پاریر

ہمو ہیئت آتے او گلہ سمجھار

۳۔ امر: امر نا دماغ نے اجازت ایٹک کہ فی دنو کاریم اس کر۔ دادے کسے

مسخرہ خلنگ کن ہم استعمال کیرہ۔ یعنی ”فی امر دن کنگ کیسہ؟“۔

شعر ٹی مثال اس: گلز رین ساگر

تینا دستار آ خولجہ ناز کپیس

نما کردار ننا قصہ کو نشو

۴۔ ہیا: دا تقریر اکن استعمال مریک۔
 مثال: ہیا اللہ تنکن بس اف۔ یقینن تنکن بس ے۔
 یا ”انت ناحسن ننے برباد کتنے۔ بے شک کرینے۔
 شعرٹی مثال اس: دانش میدگل

نا خنک متورہ برباد متوط
 مہر نیتون مفروس نے یاد متوط
 ۵۔ دیر: خوفنا کو ذکر کئے کن۔
 مثال: ”دیرے فرعون؟“۔
 شعرٹی مثال اس: ڈاکٹر حبیب دوست

ننو دونو قصہ و افسانہ کپہ
 عشق پارہ دیر کئے انت کئے تپنہ

دافتیان بیدس انتظار وعدہ معذرت، حکم دینگا گڑاک استفہام ائی استعمال مریرہ۔
 سچ ے آسان تخنک کن داڑے ای، ہموگڑا تا ذکرے کریٹ ہر از یادہ ضروری اسر۔

ہفتیمیکو بش:

فصل و وصل

اسہ جملہ غے ایلو جملہ ے معطوف کنگے ”وصل“ پارہ۔ او عطف کنگ ے ”فصل“ پارہ۔

اٹمیکو وڑٹ۔ اسہ جملہ ے ایلو جملہ غے حرف ”و“ ناکمک اٹ عطف کنگ
 ”وصل“ پاننگ۔ او عطف نہ کنگے ”فصل“ پارہ۔
 لغوی معنی ٹی ”عطف“ ہمو حرف ے پارہ ہرا رالوزیا کلمہ ے اوار کیک۔ دنگہ ”و“

یا

”یا“۔

ہرا تم اسہ سطرئس ایلو سطرآن گڈ بریک تو داہنگ لازمی ے کہ اولیکو سطرئنا حال انت
 ے۔ اگہ او اعراب خبر صفت حال یا صلہ یا اجزاء شرط اٹی اس تو اٹمیکو سطر ے ہم اولیکو
 سطرئنا حکم اٹی اوار کنگے۔
 فصل پنچ جاگہ غا بریک۔

ا۔ ہرا تم اڑتو ماسطر آتیاں اسٹ اس خبری مرے اسٹ اس انشائی۔
 داڑے اسہ وار ”انشائیہ و خبریہ“ سطر آتے پوہ مبوکہ دافیتی انت فرقے۔
 انشائیہ ہمو سطر ے یعنی ہیئت کروکانا کلام آن ہندو ہیئت اس پاش کے ہرا داکان
 مست ساڑی متنے۔

خبریہ ہمو سطر ے ہرا ٹی خبرنا وجود خبر آن مست ساڑی ے۔
 مثال: ”ای ڈاک ے کاوہ“۔ داسہ داہیئت آن گڈ اگہ ای ڈاک آناٹ تو کناہیئت
 راست مریک۔ اگہ انتوٹ تو دروغ۔ داہیئت آتیاں بیدس پین اچوہیئت اس مون آبفک۔

اگہ ای داپا وکہ ”اللہ ناسم“ ای ڈاک ے کا وہ“۔ داسہ داسطر خبریہ او جملہ سے۔ ہرائٹی
ای قسم اس اوار کرسہ داہیت ے پختہ کریٹ ہرائٹن داہیت داسہ انشائیہ اس مس۔ داسہ
اگہ ای ڈاک آنتوٹ توکنے قسم نا کفارہ ے ادا کروئی مریک۔ اودا قسم نا کفارہ اسہ پوسکنو
گڑ اسے ہرا کناہیت آن مست ساڑی الوکہ۔ اندہ سوب آن داسطر انشائیہ ٹی بریک۔
مثال: ”اے دنیا غے کہو کا انسان“ فی ہمو داس ہرانا خواری اچ ایر مفک“۔
داڑے اولیکو سطر انشائیہ ے ارٹمیو خبریہ۔

شعر ٹی مثال اس: حفیظ شہزاد

داہیت آتے تینا الے کنا قاتل

کنا قبر آ بروس اوغوس دا وخت پاہک

دا شعر ٹی ارٹمیو مصرعہ نا اولیکو بش انشائیہ ے ایلوتا خبریہ۔

۲۔ ہرا تم اڑتو ما سطر آتا نیام ٹی کمال اتصال مرے۔ یعنی ارٹمیو سطر اولیکو نا بدل
مرے۔

مثال: ”نے جو ان خبرے نن نامک ے ہرا وڑاٹ کرین نامک ے زرو سفارش
اٹ کرین“۔

شعر ٹی مثال اس: نواز انجم

دا بے وفا سے نا خنکو

دا خنٹیٹی وفا افک

۳۔ ہرا تم ارٹمیو سطر ہمو سوج نیا ورنڈی مرے ہرا اولیکو سطر آن پوہ کنزگانے۔
مثال: ”کنا سنگت کنے پاہک کہ ای دریاب اٹی (عشق) نیا تمانٹ ولے دادنو
دریاب کسے کہ داڑن پیش تمنگ کنا وس اٹی اف“۔

دا سطر آتیٹی سنگت نا ہندو ہیئت کسے ہرانا معلوم اف کہ اوراست پانگے یادروغ
ولے اونا ورنندی ٹی ای اونا ہیئت نانا تصدیقے کیوہ اودا سلسلہ سوج و ورنندی نامریک اندہ
سوب آن عربی اصطلاح ٹی دادے کمال اتصال ناپن تنگانے۔
شعر ٹی مثال اس: باسط شیم

دامیخانہ ے ساقی داڑے دروغ وچم اچ اف
بے شک کنا خواجه داڑے کس قسم کنپک
دا شعر ٹی ساقی ہر اہیت نانا پانگے ہمو ہیئت نانا جوا بے ہمو وڑٹ میخوار تنگے۔
۴۔ داڑے ارا سطر آن مون ے اسہ اندو سطر اس مرے ہرانا عطف کنگ دا اولیکو
اراسطر آن اسٹ آسعی مرے۔ اندہ سوب آن داقٹیٹی مناسبت ودی مریک۔ ولے خیال
مرے کہ دانا عطف کنگ اسہ خرابی اس ہرے اندہ سوب آن دادے فصل کین تو جوانے۔
مثال: ”کناز ایفہ گمان کیک کہ ای پین اسٹ تون محبت کیوہ کنا خیالے او گمرائی ٹی
نا شاد مرے ے۔“

داڑے ”کنا خیال“ نا عطف ”گمان“ ے درست ے ولے خرابی و وہم ے مر
کنگ کن عطف کنگتو۔ انیکن دا تو کنا خیالے کہ کناز ایفہ نا گمانے۔
شعر ٹی مثال اس: مرتضیٰ فہیم

لیو انت ے ای خوانیو نا خطے پا
ای چا وہ انت لکھانس نی لکھوس انت

ہشتمیو شیخ:

ایجاز، اطناب و مساوات

ایجاز، اطناب و مساوات نا بیان مسہ وڑٹ ادا کنتک۔ یعنی ہر اتم اسہ بلخ او انسان اس گپ یک تو او ہندہ ہر مسٹ انگ وڑ تیان اسٹ اس تینکن گچین یک۔ وخت اس تینا پیٹہ گوئد یک، وخت اس مرغن تو وخت اس نیام تئی نہ باز مرغن نہ باز گوئد۔ یعنی او داسر پند مر یک کہ دا وخت آہر اوڑ نا موقع ے۔

مساوات

مساوات دادے کہ لفظ آک ہر معنی نا مقصد ے ہموخس مریر۔ یعنی ہموخہ لفظ مریر اخس کہ معنی او۔ او ہموخہ معنی اخس لفظ او۔ یعنی اڑ تو ما گڑاک اسہ ایلو نا کچ نا مریر نہ لفظ آک معنی آن زیات مریر نہ کہ معنی لفظ آن زیات۔

مثال: لیاقت سنی

دو لچی مر کل تو نی
زندگی ے گوئد کپہ

دا شعر تئی اخس لفظ او ہموخس معنی۔

ایجاز

ایجاز دادے کہ لفظ آک اصل مراد آن کم مریر ولے بس مریر۔ یعنی مقصود انا معنی نا کچ مفس ولے اخس اریر ہموخس بس ے۔
دانا را قسم او۔

۱۔ قصر: ہر ائی حذف کنتکنتے۔ یعنی بیان گوئد مرے ولے معنی زیادہ۔

مثال: ”پین ناما رآن تینا کورا نگا مسٹر جوائے“۔

۲۔ حذف: ہرائی حذف کنگا نے۔ یعنی بیان الٹی اسٹ یا اسٹ آن زیات سطر حذف کنگا نو۔

مثال: ”خلق آن ارف“۔ داسطرائی دامعنی لے کہ خلق نابندغ آتین ارف۔
شعرئی مثال: عمران فریق

توار اونا انا عرش آ
ہموکے یکتنا اونا

داسعرئی ہیئت بنا مقصد دادے کہ اوغوکا لے کس ختو ولے اونا اُست بنا ہیئت اونا
ارمان ختاخو بینک آک چٹ خدا اسکان سر مسر۔

وخت اس ہندن مریک کہ ”صفت“ محذوف کتنگک۔

مثال: ”اونے آن مست گر آن گچین کرے“۔

داسطرائی ”گر آن گچین کرے“ یعنی جوان انگا سادار آتے او مالو گچین کرے
درے۔ یعنی جوان انگا داسطرائی حذف کنگا سس۔

شعرئی مثال اس: حکمت میر

دا بندغ آک دور بنا وایار نی

اللہ غے سپارک اس پین انت پان نن

وخت اس دایٹی موصوف محذوف کتنگک۔

مثال: ”نن شیر آتاسل آن اُن“۔ داسطرائی بہادری، زبینہ غاتا بیان حذف
کنگا نے۔

شعرئی مثال اس: عرض جان زہیر

نن نے پارین تفہ باز نی اودے ساقی

ہر کنوکا واثرابی تو ظرف نی باز اف

دا شعر کئی ”تفہ باز“ یعنی شراب تفہ۔

وخت اس شرط محذوف کنتنگ۔

مثال: ”پیشک کمک کرو کا اللہ ے“۔

داجز انا شرط داڑے حذف کنتگانے۔ یعنی پورہ ہیبت داڑے کہ ”اگہ اوخوارے

تو پیشک کمک کرو کا اللہ ے“۔

اطناب

اطناب ہمودے ہرائی فائدہ سے نا غرض آن لوز آک مقصود اٹکا معنی آن زیات

مریر۔

مثال: ہیبت عامرنا متنگے او ہندہ ہیبت آتیٹی کس دا پاپے ”باز گچین او مارئسے

عامر“۔

شعر کئی مثال نس: عزیز صابر

ای پد نے آن الاٹک تینا خلقے

کنے او خلق کئی آرام اف داسہ

۱۔ اسہ وارگرٹانا ذکر کنتگے ولدہ او نا باروٹ پین زیات تفصیل اٹ گپ کنتگے دادے

اصطلاح اٹی ”ایضاح بعد الالبہام“ پارہ۔

مثال اس: حمید فراز

دا گرٹا مہر و محبت نا کنا انجامے

اینو ویرانی ے حیرانی ے تنیائی ے

۲۔ آخر کلام اٹی اندو متصرف کلمہ اس اتیر ہرانا تفسیر اٹی تشبیہ اتنگے۔

مثال: ”حدیث اٹی بریک کہ ”بندغ بلون مریک تو اوڑتو ن اواریا گرٹا پین بلون

مریرہ اسٹ حرص ایلو امید نا درازی“۔

داڑے شروع ئی اثنان ولده تشنیہ اوکان گداونا تفسیر ”حرص و امید نادر ازی تون کنگا“۔

شعر ئی مثال اس: سگار بلوچ

او ارٹ اسرہ کے با تسور

دا اسٹ آ امر پا کٹاٹ تا

پین مثال اس: سمیع ساجد

مناٹ بے زبانی اے دوست کرینن

نی ہم تو دعا دھوکہ کتوس نٹو کم

۳۔ کلام ہندو لوز کسے آ ایسر کنگے ہرا ہندو نکتہ کسے نافاندے ایتے ہراڑن بیدس

کلام تینا مقصدے بیان کے۔ دادے اصطلاح ئی ”ایغال“ پارہ۔

مثال: قرآن الی بریک۔ ترجمہ ”کانبو کسراٹ پیغمبر آتا“ کانبو کسراٹ ہندو ننگا بندغ

آتا ہرنے آن بدلہ خواپسے اوسعی انگا کسراٹ او“۔

داڑے ”اوسعی انگا کسراٹ او“ آن بیدس ہم ہیئت تینا مقصدے بیان کنگ اس۔

اثنین پیغمبر اک تو کل سعی انگا کسراٹ او۔ کلام نابائی اگہ ہیئت پیغمبر آتا بس تو دا آخری

کلام آن بغیر مقصد ہیئت ناپاش اس۔

شعر ئی مثال اس: فیض کنول

سلیسرہ نا گلی ئی ننا قدم تا نشان آک

داسہ نت ے نن ارفنہ وا الاجٹ سنگت

۴۔ حراس یا تکمیل یعنی ہندو کلام کس ہراٹئ مقصود نا خلاف وہم مرے او ہندو لوز اس

انگ کہ اونا وہم یکدم مرے۔

مثال: پیرہ دعاس کہ نما خلق الی ہندو پر اس مرے دنکہ خواہ ناباے ولایت کل دیر

مرے بس اللہ نساغان آن بچھے۔ داڑے ”اللہ نساغان آن بچھے“ ہمو وہم ے مر کرے ہرا
پیرہ نابنائی انگاہیت آن ودی مسوس کہ ہندو پر اس مرے کہ ولایت کل دیر مرے یعنی
سیلاب آمبار۔

شعرئی مثال اس: دانش میدگل

جوڑک بارن چہرہ پوشکن خنک پروکو وانما
دائخہ ویریانی ٹی ہم ہر ادا گلزار نناے
۵۔ تتیم یعنی ہندو کلام اس ہرائی خلاف مقصود نا وہم مف۔ لوز اس نکتہ نا سوب آن
زیات کنتے۔

مثال: او محبت آن بغیر مال ایے۔

دائی ”محبت آن بغیر“ زاندے۔ اونکتہ دادے کہ بغیر محبت آن مال تنگ ٹی سخاوت
نانشانی ہے۔

شعرئی مثال اس: جاوید فراز

نن نیکن جمر اُن نا کاٹم آ
نی ہمسفر مرلیں یا مفیسک

۶۔ تکریر یعنی کلام ے ولدہ ریٹ کنگ۔

دکتہ قرآن ٹی اللہ رب العزت پاک
کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ
بلکل آخہ بازوت آ گامورے دو انا بلکل آخہ بازوت آ گامورے۔
شعرئی مثال اس: حکمت میر

نی کاسہ اگہ نی کاسہ اے سنگت
نن ہم کانہ داکا گر نی کاسہ

۷۔ عام آن گڈ خاص سنا ذکر ہر ادے عربی اصطلاح نئی ”ذکر الخاص بعد العام“ پارہ۔

مثال: ”کل چناتے گروٹڈاٹی اتیو خاص کر عام و حکمت ے۔“
شعرائی مثال اس: عطا شاہ کلانی

دا وخت آک زندگی باز او وے اوکل ارا وخت او
ہمو وخت ے کہ کنتونس، ہمو وخت ے کہ نی افیس

۸۔ خاص آن گڈ عام سنا ذکر ہر ادے اصطلاح نئی ”ذکر العام بعد الخاص“ پارہ۔
مثال: ”عامرے اسہ وار رازی اسکول آد بو اوڑے داخلہ تا متو گڑا نبو پبلک آ
دبوٹہ۔“

شعرئی مثال اس: ساتی جی

تنیا نی آنخہ جانان
سنگت منگت کل الار

بیان ناچا ہنداری (Metaphors and Similes)

دا کتاب نااولیکوش اٹی ای تشبیہ و استعارہ نا باروٹ گڑاس لکھاٹ ولے داسہ دانش
اٹی ہموگڑا تے تفصیلی وڑاٹ نوشتہ کیوہ۔

علم ے بیان، علم ے بلاغت نامسہ قسم آن اسہ قسم نئے۔

علم ے بیان ناسخ ے بنا کنگ آن مست، ای داپا و کہ ہر علم ناسر حال ایلو آن جتا
مریک او سر حال ہموگڑاے پارہ ہراٹی ہمو علم ناذاتی گڑا تازی آگپ مرے۔ دنکہ علم ے
نحوٹی ”کلمہ او کلام نا“ زی آ۔ علم ے طبعی ٹی ”جسم“ و علم ے طب اٹی ”انسانی بدن“
سر حالے۔ ہندہ وڑاٹ علم ے بیان ناسر حال دادے کہ ”راست و دروغ اٹی فرق
کشنگ“۔

یعنی علم ے بیان نا Definition دا وڑے کہ علم ے بیان ہمو علم ے ہرانا قاعدہ
غاتے یاد کنگ آن اسہ گڑاے اسہ مطلب ے باز آ وڑ طریقہ اٹ ادا کنگ برے ہراٹی
باز جاگہ ہیئت آسانی اٹ پوہ متنگ ے تو باز آ جاگہ غور و فکر کنگ آن پد۔ یعنی دا علم نا
اصول آتے یاد کنگ آن گڈزن اسہ معنی ے باز آ وڑ آئیٹ دلیل آتون او اراد اکننگ کینہ۔
تا کہ ہیئت ناسمعنی صاف و آسانی اٹ نظر برے۔

دا علم آن مراد دادے کہ اسہ ہیئت یا اسہ سر حالے جتا جتا دا وڑا ادا کنگے کہ ہر طریقہ ایلو
آن زیادہ آسان و واضح مرے۔ دانا مقصد دادے کہ کلام ے پوہ متنگ آردی نا گنجائش
مف او معنی پین زیادت زیبا مرے۔

مثال: اگہ کس پاکہ کہ ”دا جوانو پچ نئے“ دا کچھو پچ نئے“۔ دا جملہ غائیٹی ہیئت تو صافے ولے اگہ نہ ہندا ہیئت آتے علم ے بیان نامک اٹ داوڑ بیان کین کہ ”دا دکان ناکل آن جوان انگا پچ ہندا ہے“۔ داوڑ پانگ آن نن پیتے زیادہ صاف او واضع کریں۔ علم ے بیان نابلا فائدہ ہندا ہے کہ شاعر وادیب اک دا علم ے خوانگ آن گڈ تینا پیتے زیات آسانی و پختگی ٹی ادا کنگ کیرہ۔ یعنی دا علم دار غامک کہ پیتے امر و ہراوڑٹ کروی ے۔ شاعرنا خصوصیت د امریک کہ او تینا پیتے ہر اتم شاعری ٹی مون آتیک تو او جتا و رنگ آتیی اودے پاش کیک و دا سلسلہ کن او جتا و لوز آتا گچینکاری ے کیک ہندو لوز مون آتیک ہر تینا ساختیات نا اعتباراٹ واضع مریر و معنی تیی ہم ہندن مریر کہ او تینا حقیقی معنی تیی تحریر ہم مریر و ڈاڑتون اوارجازی معنی تیی ہم۔

اسہ ہیئت اس یاد مرے کہ اسہ شاعر و غیر شاعر نئے ٹی فرق بیرہ ”زبان“ نا مریر۔ شاعری ٹی اظہار کن ”زبان“ علامت بنا استعمال مریر و ہر غیر شاعر اکو یا شاعری کو اوتیی لوز اک ہمومعنی تیی استعمال کنگرہ ہر اہمو معنی تیکن جوڑ مسونو۔

دا ہیئت آنقاد اک تینا رائے تے مون آتہ پارینو کہ نن لوز ے ہمومعنی ٹی ہم استعمال کنگ کینہ ہر معنی کن او جوڑ مسونے ہر ادے ”حقیقی“ پارہ و ہمومعنی ٹی ہم استعمال کنگ کینہ ہر معنی کن او نا وجود متنے ہر ادے ”مجازی“ پارہ او جوان انگا شاعرنا کمال دا مریر کہ حقیقی معنی آن زیات مجازی معنی تے یا بیرہ مجازی معنی تے استعمال کیک۔

انسان نا ہندہ عادت یعنی پیتے جتا انگا علامت یا اشارہ غائیٹی کنگ نا سوب آن اودے symbol-using Animal پارہ۔ اظہار نا دا علامتی وڑ انسانے ہزار سال آتا تاریخ آن دو بسونے۔ تاریخ نا دا ہزار سال آتا ہر دور ٹی انسان تینا اظہار کن جتا و اشارہ و علامت استعمال کر سہ بسونے۔ ہندہ علامت آتیاں او نا ہیئت ٹی زیبائی و گچینی بر سہ کریں۔ ہندہ باروٹ سید و قار عظیم پاکہ:

مثال: مول ناخنگ آن خاخرنا پوہ منگ -

لوز ”خرما“ ناخوانگ آن اسہ خطرنا کو حیوان کسے نا تصور ذہن اٹی بریک تو خرمانا
راہ نمائی ے کرے کہ خطرنا کو حیوان کس پوہ مسون -

اسہ پین مثال کس: برف ناخنگ آن دیرنا خیال نا بنگ -

داسہ داڑے ارا Terms اڈاسٹ ے پارہ ”دال“ ایلوے ”مدلول“ -

اولیکو گڑاے ”دال“ و اڑمیکوے ”مدلول“ پارہ -

”دال“ یعنی ہر لفظ اسہ معنی کسے آ دلالت کرے اودے ”دال“ پارہ -

اوہندا معنی ہر اڈا دلالت مسونے اودے ”مدلول“ پارہ -

داسہ داہرنا مثال آتیٹی ”مول“ خرما و برف“ کل ”دال“ پانگرہ اٹیکن ہندہ درستی
مروکا گڑا تا کمک اٹ ننے ڈوکا گڑا تا خبرمس -

اوہندہ مثال آتیٹی ”خاخر“ حیوان نا تصور و دیر“ ”مدلول“ پانگرہ اٹیکن داہموڈوکا
گڑا کوہرا تا خبرننے ہے پاش مروکا گڑا تیان مس -

داسہ دلالت نا قسم آتے خواننہ -

دلالت نا ذیل آک

دلالت نا ارا ذیل او -

☆ لفظی دلالت

☆ غیر لفظی دلالت

لفظی دلالت

ہمو دلالت ہر اٹی دلالت کروکا ”لفظ“ مرے اودے ”لفظی دلالت“ پارہ - یعنی ہمو
دلالت ہر لفظ نا کمک اٹی مرے - بڑتر وکا مثال آتیٹی ”خرما“ برف“ داکل تینا معنی تے
آ دلالت کیرہ - یعنی خرمانا دلالت حیوان اکن و برف نا دلالت دیرا کن -

غیر لفظی دلالت

ہمودلالت ہرائی ”لفظ“ دلالت کپک یعنی دلالت کروکا ”لفظ“ مف۔ اودلالت کروکا پین گڑاُس مرے اودے ”غیر لفظی دلالت“ پارہ۔ یعنی مولٹے خنگ آن خاخر ناخیال ناہنگ آتو ننا نظر کاریم کرے لفظ تو کتو ہندہ خاطر آن دا ”غیر لفظی دلالت“ پانتلک۔

اسہ پین مثال اُس کہ بخ انا کنگ آئے بخ سنا احسا سے ننا جسم ایتک نہ کہ لفظ اُس تو دا دلالت ”غیر لفظی“ دلالت پانتلک۔
اوداڑے دا گڑاے نے پاوہ کہ علمے بیان ائی ”غیر لفظی دلالت“ آن اچ کاریم التلک۔ دانا ذکر بیرہ نماعلم اکن کنگا۔
داسہ دلالت لفظی نا ذیل آتے خوانہ۔

دلالت لفظی نا ذیل اک

دلالت لفظی نامسہ ذیل او۔

☆ عقلی

☆ طبعی

☆ وضعی

وضعی (The Situation)

وضعی لفظی دلالت ہمودے ہرائی لفظ ہندو معنی و مطلب اُسے کن دلالت کیک ہراڑکن او جوڑ کنگانے۔ یعنی لفظ تینا معنی آ دا وجہ غان دلالت کیک اٹیکن جوڑ کروکا اودے ہندہ معنی کن جوڑ کرینے۔

مثال: دنکہ لفظ خرما حیوان اکن جوڑے۔

دادلالت ”مطابق“ (Compatible) ہم پارہ۔

طبعی

طبعی لفظ نا معنی آن ننن دا نا definition نا خبر تمک کہ طبعی لفظی دلالت
ہمودے ہرائی لفظ تینا معنی آ دا وجہ غان دلالت کیک کہ طبعیت دادے ہندہ معنی ٹی
استعمال کیک۔

مثال: دنکہ ”آہ“ لفظ نا دلالت ”ڈرڈ“ یا ”تکلیف“ ناے۔

عقلی

عقلی لفظی دلالت ہمودے ہرائی لفظ معنی آ دا وجہ غان دلالت کیک کہ عقل اور کن
ہندہ معنی ے جوڑ کیک۔ یعنی لفظ نا ہمو معنی کن دلالت کنگ ہرا او نا وضعی معنی اف۔
مثال: تہرامہ او شام نُسے ٹی اگہ اسہ جاگہ سے آن ہیت ننا تو ار برے او عقل دا
گڑاے قبول کہ کے اسٹ اس ہیت کنگک ہیا او ہیت آ تا مطلب سمجھا ٹی بف ہم اودے
”عقلی لفظی دلالت“ پارہ۔ انٹیکن عقلی حساب اٹ ہمو تو ار ہمو لفظ آک بندرغ نُسے نا
ساڑی متنگ نا دلالت ے کیرہ۔

سج ے آسان کنگ کن ای داڑے وضعی نا قسم آتے بیان کپرہ انٹیکن او داخہ در
ضروری افس۔

داسہ نن علم ے بیان نا ہمو چار ذیل ے خواننہ ہرا فتا خوانگ ہرا فتنے پوہ متنگ کل
آن ضروری ے۔ ہندہ چار ذیل آتیاں علم ے بیان سلوکے۔ دا ذیل آتے ای دا کتاب
نا اولیکو بش ای نم کن نوشتہ کریٹ ولے داسہ ای دا گڑا تے تفصیلی وڑاٹ نما مون آ اتیوہ
تا کہ نم دا گڑا تیاں دا فتا معنی تیاں او دا علم ے بیان نا قسم آک کو دا کل گڑا تے پوہ مبو۔

علم ے بیان ناچار ذیل او:

☆ تشبیہ (Simile)

☆ استعارہ (Trope, Metaphor)

☆ مجاز مرسل (Synechdoche)

☆ کنایہ (Metonymy)

دا چار ذیل ے خوانگ آن مست ای داڑے اسه وار ”مجاز و حقیقت“ ننا
definition ے نوشتہ کیوه دا فتا پوه منگ آن مونی سچ پین آسان مریک۔

حقیقت

لفظ ے اونا همومعنی اٹ استعمال کنگ هر اده جوڑ کروکا هموگر اکن جوڑ کرینے
”حقیقت“ پانتلک۔

مثال: خرما ے حیوان نامعنی اٹ استعمال کنگ حقیقت نسه۔

مجاز

لفظ ے همومعنی اٹ استعمال کنگ هر اوڑ کن جوڑ کنگتنه ”مجاز“ پانتلک۔

مثال: لفظ شیر نامعنی حیوان اکن استعمال مریک دا حقیقت نسه۔ اگرن لفظ شیر ے
بندغ نسه کن یعنی انسان نسه کن استعمال کین تو دا مجاز پانتلک حقیقت آخه۔ او دا خیال
مر ے که دنگا حالت اٹی حقیقت و مجاز نانیام اٹی اسه علاقه اس ضرور مریک یعنی اگرن شیر
نالفظ ے انسان نسه کن استعمال کینه تو اونا نانیام اٹی مشابہت ناعلاقه ے که نن او ده شیر
آمبار ”دلیر و بہادر“ پانتلک اُن۔

داسہ داڑے دا گڑا نا پوہ مننگ چٹ ضروری ے کہ علم ے بیان ناہرا چار قسم اودا
ڈول اٹ مون ے بریرہ۔

☆ لفظ ہر اتم مجازی معنی ٹی استعمال کننگ آتو اونا ارادر وشم مون آبریرہ۔

۱۔ مجازی معنی وضعی معنی آن جتا مرے خلاف مرے۔

۲۔ مجازی معنی وضعی معنی آن خلاف یعنی جتامف۔

(وضعی معنی ے نن دا کان مست دلالت ناسخ اٹی خوانان کہ وضعی معنی انتے پارہ)۔

داسہ اگہ مجازی معنی وضعی معنی آن خلا فے تو اونا اراد حالت مریرہ۔

۱۔ اگہ مجازی معنی وضعی معنی نانیام اٹ اوارى نا تعلق ہرے تو او ”استعارہ“

پانتلک۔

۲۔ اگہ مجازی معنی وضعی معنی نانیام اٹ اوارى نا تعلق اف تو او ”مجاز مرسل“

پانتلک۔

داسہ اگہ مجازی معنی وضعی معنی آن خلاف جتا اف تو اونا اراد حالت مریرہ۔

۱۔ اگہ مجازی معنی وضعی معنی نانیام اٹ اوارى نا تعلق ہرے تو او ”تشبیہ“ پانتلک۔

۲۔ اگہ مجازی معنی وضعی معنی نانیام اٹ اوارى نا تعلق اف او اڑ تو مامعیک مراد

النگر تو او ”کنایہ“ پانتلک۔

داس داجار ذیل نانیام انافر قے آسانی اٹ پوہ مننگ نا طریقہ۔

داسہ بریرہ تشبیہ ناکنڈا۔

☆ علم ے بیان نا اولیکو مقصد

تشبیہ (Simile)

اسہ گڑاے ایلو گڑا نا وڑ پانگ ”تشبیہ“ پاننگ۔ یعنی ارا گڑاے اسہ وڑ جوڑ کنگ۔

اولیکو گڑا نا حالت، کیفیت یا صفت ے زیادہ پر اثر بیان کنگ کن ارٹمی گڑا تون اوار کنگ اودا گڑا ناں ہیت جملہ یا شعر اٹی زیبائی بریک او ہندہ گڑا ناں بلاغت ہم ودی مرک۔

علم ے بیان اٹی ہر اتم اسہ گڑا اس او نا خاص صفت نا وڑٹ ایلو گڑا نا وڑ پانگہ تو او ”تشبیہ“ پاننگ۔

بنیادی وڑٹ تشبیہ پارہ ”مثال“ تنگے۔

مثال: اگہ کس پاک کہ ”کنا مسٹر طوبے آ مبار زیباے“۔ تو دا گڑا ”تشبیہ“ پاننگ۔

ایہن تو دا ہیت بغیر طوبے نالفظ ے پانگ آن ہم ادا مسکہ کہ ”کنا مسٹر زیباے“۔ ولے دا ہیت او تشبیہ والا ہیت اٹی اخبو بلفرق نئے۔ اولیکو جملہ نا زیبائی زیاتے او اونا وجہ تشبیہ ے و ہندہ تشبیہ نا استعمال کنزگان ہیت اٹی بلاغت ہم ودی مس۔

اسہ پین مثال نُس: اگہ ای تینا سنگت نا دلیری نا صفت ے کیوہ تو ای اودے پاوہ ”کنا دوست فی شیر آ مبار دلیر اُس“ تو دا ہم تشبیہ نا اسہ مثال نئے۔

دا سہ دا ہیت اٹی کنے کنا سنگت نا دلیری ے پاش کروی اس تو ای اودے شیر نا مثال تسوٹ انگیکن کنا سنگت او شیر اڑ تو ماتیتی دلیری نا صفت اوارے۔

تشبیہ نامقصد ہندادے کہ مشبہ (ہرانا ذکر متنگے) نا خاص او جوانی اس اونا دلیری
زیبائی یا اونا خرابی اس بیان کنگ ہتون اوار اوار ہمو وصف نا intensity ہم بیان کنگے
ہراوڑ اونا صفت یابد پانگ نارادہ ونیت مریک۔
داسہ خوانہ تشبیہ نارکن آتے، ہراکل پنچ او۔

تشبیہ نارکن آک

☆ مشبہ ☆ مشبہ بہ ☆ وجہ شبہ ☆ حرف تشبیہ
☆ غرض تشبیہ

- دافنے پوہ متنگ کن نن بڑ خوانو کا ارامثال ناکمک ے الیہ۔
۱۔ ”کنا مسٹر طوبے آ مبارز بیائے“۔
۲۔ ”کنا دوست فی شیر آ مبارز لیہ اُس“۔

☆ مشبہ (Mu-shab'ba)

ہراگڑاے ایلوگڑا نامثال تنگا او مشبہ پاننگ۔
دا اڑتو نامثال آ تیٹی ”مسٹر وسنگت“ اڑتو ماک مشبہ او۔

☆ مشبہ بہ (Mu-shab'ba-bihe)

مشبہ ے ہراگڑا تون تشبیہ تنگا او مشبہ بہ پاننگ۔
دا اڑتو نامثال آ تیٹی ”طوبے و شیر“ مشبہ بہ او۔

☆ حرف تشبیہ (Harfe-Tashbiha)

حرف لفظ آن داڑے پاشے کہ دا حرف لے تشبیہ ہمو حرف ہمو لفظ لے پارہ ہرا اسہ
گڑاے ایلو گڑا آ مبار ظا ہر کنگ کن استعمال مر یک۔

مثال: تروکا اڑتو مثال آ تیٹی ”اڑتو ما“ آ مبار“ آک ”حرف لے تشبیہ“ او۔
داڑن بیدس پین باز آ لفظ آک حرف تشبیہ ٹی بریرہ دنکہ ”چٹ“ صفا“ مثال“ وڑ“ ڈول“ دنکہ
کہ او پین۔

وجہ شبہ (Waja-e-Shab'ba)

دا ہمو خو بی لے ہرا نا وجہ غان مشبہ لے مشبہ بہ تو ن تشبیہ تنگ لگ۔ ہندہ سوب آن
دادے ”وجہ“ پارہ کہ انت وجہ سے آن دادے تشبیہ تنگ لگنے۔
مثال: تروکا مثال آ تیٹی ”طوبے آ مبار زیباے“ ٹی ”زیباے“ وجہ شبہ لے۔ او
”شیر آ مبار دلیر“ اٹی ”دلیری“ وجہ شبہ لے۔

دا گڑا یاد مرے کہ دامنگ یک کہ مشبہ و مشبہ بہ یعنی ہرا گڑاے ہرا گڑا تو ن تشبیہ
تنگ یک تو او قیٹی باز آ صفت آک او ار مرور و لے او کل گڑا اک وجہ شبہ منگ کپسہ۔
وجہ شبہ بیرہ ہمو صفت مر یک ہراڑ کن تشبیہ تنگ لگنے۔

دنکہ ”عامر و شیر“ ٹی باز آ صفت آک اسہ وڑ یعنی اڑتو ماک حیوان او اڑتو ماک
کنیرہ اڑتو ماک فانی او گڑا او اڑتو ماک آرام کیرہ۔ ولے ن ہرا تم عامرے شیر تو ن تشبیہ
ایتہ تو او ٹی نا مراد بیرہ ”دلیری“ نا مر یک نہ کہ ایلو صفت آتا۔

غرض تشبیہ (Gharz-e-Tashbiha)

غرض نا لفظ داڑے تیٹ definition لے واضع یک یعنی ہمو مقصد ہمو غرض
ہمو وجہ ہراڑ کن تشبیہ تنگ لگے۔

تشبیہہ نا بیان آتینی غرض تشبیہہ نا اسہ خاص او جاگہ سے۔ داہمو مقصدے کہ ہراڑکن مشبہے مشبہ بہ توں تشبیہہ تننگ۔ دانا مقصد د امریک کہ مشبہہ ناسن او نازیباں پاش مرے و خوانو کا دادے آسانی اٹ پوہ مرے۔

مثال: ”مسٹر نازیباں و سنگت نادیری نا ذکر کننگ اڑتو ماگ غرض او“۔ او غرض تشبیہہ نا تشبیہہ ٹی ذکر مفک۔

دا تو مسر تشبیہہ نا رکن آک۔ داڑے دا گڑاے ہم پاوہ کہ ”مشبہ و مشبہ بہ“ ”طرفین تشبیہہ“ پارہ۔ طرفین عربی نا لفظ کسے ہراڈے براہوئی ٹی پارہ ”کند آک“ یعنی اراکند۔ تشبیہہ نامتنگ کن طرفین تشبیہہ نامتنگ چٹ لازمی ہے۔ سلیس ”وجہ شبہ“ تو وجہ شبہ وخت اس بیان اٹی بریک وخت کس بفک۔ تو ہر تشبیہہ ٹی وجہ شبہ نا ذکر اس او ”تشبیہہ مرسل“ پاننگ۔

ہر تشبیہہ ٹی حرف تشبیہہ نا ذکر الو تو اوڈے ”تشبیہہ موکد“ پارہ۔ دافتے مون آ خوانہ۔

داسہ داڑے منہ ہندو مثال ہرن آہر قتیٹی دا کل رکن آک ساڑی مریر تا کہ سچ جوانی اٹ پوہ مبو۔

مثال آک:

۱۔ دلدار ناخنک سمندر ناوڑو۔

(دائی دلدار ناخنک مشبہ، سمندر مشبہ بہ، کڑمی وجہ شبہ، وڑو حرف تشبیہہ، زیبائی غرض تشبیہہ ہے)۔

۲۔ ناسن کوے طور نا مثال بٹ۔

(حسن مشبہ، کوے طور مشبہ بہ، گروچکی / روشنائی وجہ شبہ، مثال حرف تشبیہہ، صفت غرض تشبیہہ)۔

۳۔ اونا دوک صفا پمبہ او۔

(دوک مشبہ، پمبہ مشبہ بہ، خلکنی وجہ شبہ، صفا حرف تشبیہہ)۔

۴۔ دامارم اٹی چٹ مروئے۔

(مارمٹہ، مرومٹہ، رم وجہ شبہ، چٹ حرف تشبیہ، تیزی غرض تشبیہ)۔

۵۔ داجوڑ ویا انارو۔

(جوڑمٹہ، انارمٹہ، یم حسنی وجہ شبہ، یا حرف تشبیہ)۔

۶۔ عبدالقیوم بیدار

نا تواردن مثل ے بلبل نی اریس شیرین زبان
دامصرع ٹی (توارمٹہ، بلبل مٹہ، یم شیرین وجہ شبہ، مثل حرف تشبیہ، توارنا گچنی
غرض تشبیہ)۔

۷۔ شعرٹی مثال کس: شہزاد عنی

شابیت مرے اُست جگر شیر وڑٹ

نتون مرے چم ہنر شیر وڑٹ

دا شعرٹی (اُست جگر مٹہ، شیر مٹہ، وڑٹ حرف تشبیہ، شابیت وجہ شبہ)۔

۸۔ شعرٹی مثال کس: خالد زیب

دامٹک بولان پیچ ول آ اے جک چکل ٹو یک خل تا

اسٹ اسٹ آ داژلک چکا جتا جتا بے شمار زیبا

دا شعرٹی (جک مٹہ، ٹو یک مٹہ، پاک / صفا غرض تشبیہ)۔ دا تشبیہ ٹی حرف

تشبیہ اف تو دادے نن ”تشبیہ موکد“ پانہ۔

۹۔ شعرٹی مثال کس: عابد سلام

طور ننا مٹک ہشدگان صفا

سینہ غا داغ کس ہرے دلبر نا دوتا

دا شعر کئی (ہشنگ ن مٹبہ، طور مٹبہ بہ، ہشنگ وجہ شبہ، مٹک حرف تشبیہ، سینہ ناداغ
غرض تشبیہ)۔

۱۰۔ شعر کئی مثال نس: جبار یار

مرے پازیب نا دنکہ توار نس

دا سازے جو سنا دیرتا وھوکا

دا شعر کئی (دیر مٹبہ، پازیب مٹبہ بہ، توار وجہ شبہ، دنکہ حرف تشبیہ، توار نا ہننی غرض
تشبیہ)۔

داسہ طرفین تشبیہ (مٹبہ و مٹبہ بہ) لے خوانہ۔

طرفین تشبیہ (مٹبہ و مٹبہ بہ)۔

تشبیہ ٹی مٹبہ و مٹبہ بہ چاروڑاٹ بنگ کیک۔

۱۔ یا اڑتوماک حسی مریرہ۔

۲۔ یا اڑتوماک عقلی مریرہ۔

۳۔ یا مٹبہ حسی و مٹبہ بہ عقلی مریرہ۔

۴۔ یا مٹبہ عقلی و مٹبہ بہ حسی مریرہ۔

داڑے حسی و عقلی اڑتوماک طرفین تشبیہ ناذیل آکو۔

حسی

حسی ہمودے ہرادے حواس خمسہ (sensual) ظاہری وڑخنے۔ دنکہ ”ہرنگ“
بنگ، گند کشنگ، چکھنگ، دوخلنگ۔“

عقلی

عقلی ہمودے ہرادے حواس خمسہ عقل اٹ جوڑکے۔

داسہ دا ارٹ نا definition آن نئے دا معلوم مس کہ اگہ ”مشبہ و مشبہ یہ“
اڑتوماک حسی اسر تو او ”حسی تشبیہہ پاننگک“ اگہ عقلی اسرہ تو ”عقلی تشبیہہ“۔

داسہ دافتنے آسان کنگ کن ای نئے دا پاو کہ حواس خمسہ حسی ہر ادے نن ظاہری ہم
پاننگ کینہ او نا شیخ ذیل او دافتنے ای بڑز الکھاٹ داسہ دافتنے مثال آتون ہرن آ۔

حواس خمسہ ظاہری نا شیخ ذیل

☆۔ اولیکو ”ہرنگ نا طاقت“ ہر ادے عربی ٹی (باصرہ) پارہ۔ یعنی مشبہ و مشبہ یہ
اڑتوماک ہندو نو مریر ہر افک خن اٹ ہنگ مریر۔

مثال: محبوب نا چہرہ و طوبے اڑتوماک خنٹی ہنگ مریرہ۔

☆۔ اڑمیکو ”ہنگ نا طاقت“ ہر ادے عربی ٹی (سامعہ) پارہ۔ یعنی مشبہ و مشبہ یہ
اڑتوماک ہندو نو مریر ہر افک ہنگ مریر۔

مثال: توار و باگل اڑتوماک ہنگرہ۔

☆۔ مسٹمیکو ”گند کشنگ نا طاقت“ ہر ادے عربی ٹی (شامہ) پارہ۔ یعنی مشبہ و
مشبہ یہ اڑتوماک ہندو نو مریر ہر افک گند کشنگر۔

مثال: عطر نا اوڑو خید۔ مطلب اڑتوماک گند کشنگرہ۔

☆۔ چارمیکو ”چکھنگ نا طاقت“ ہر ادے (ذائقہ) پارہ۔ یعنی مشبہ و مشبہ یہ
اڑتوماک چکھنگ مریر۔

مثال: شاد نا اوڑ و تفت۔ مطلب دا اڑتوماک چکھنگ مریرہ۔

☆۔ پنچمیکو ”دوخلنگ نا طاقت“ ہر ادے (لامسہ) پارہ۔ یعنی مشبہ و مشبہ یہ
اڑتوماک ہندو نو گڑا مریر ہر افتنے دوخلنگ مرے۔

مثال: پیمہئی او سورسے، یعنی دا اڑتوما گڑا تے نن دوخلنگ کینہ۔

تشبیہ عقلی ناذیل آک عقلی محض

ہرامشبہ و مشبہ بہ محسوساتی اوار متورا و تشبیہ عقلی محض پاننگرہ۔

وہمی

ہرامشبہ یا مشبہ بہ قوت متخیلہ (ہمو قوت ہرامحسوس مروکا گڑا تا دروشے ذہن اٹی
متحک) invent کرینے و حقیقت اٹی دافتا اچو نشان دہی اس اف اودے تشبیہ وہمی
پارہ۔

وجدانی

ہمو مشبہ یا مشبہ بہ ہرا بیرہ ذوق یا وجدان آن محسوس مرے اودے تشبیہ وجدانی
پارہ۔

خیالی

تشبیہ خیالی ہمودے ہرائی خیال بیرہ محسوسات آتیٹی settle متگ یک دنکہ
تشبیہ وہمی ہمو گڑا تیٹی ہرا فتنے او خنک۔

طرفین تشبیہ نا اعتباراٹ تشبیہ نا گڑا اس ضروری او ذیل

(یات مرے طرفین تشبیہ ”مشبہ و مشبہ بہ“ ے پارہ)۔

تشبیہ مفرد (Mufrid)

ہرا تم شعری مشبہ و مشبہ بہ عداٹ اسہ کچ مریر۔

شعری مثال نس: عمران فریق

یلہ ے دن کجک دلبر نا رخسار آ
کس پے خنجر نس تنکن تنخو کے

داڑے مشبہ کجک ے اسہ خنجر نسے تون تشبیہ تنگانے۔

تشبیہ مرکب (Murak'kib)

مشبہ و مشبہ بہ اٹ یا اٹ آن زیادہ گڑ اتیا تالاں مسرتو تشبیہ مرکب پائنگ -
شعرٹی مثال کس: شہزاد زبیر

اخہ در زیبائے زیبیل نا توار
دنکہ پنے مش تیٹ پابل نا توار
داڑے زیبیل نا توارے پابل نا توار ستون تشبیہ تنگانے یعنی دا ارامشہ و مشبہ بہ
مسر۔

تشبیہ ملفوف (Malfoof)

تشبیہ ملفوف، ہمو تشبیہ ہے کہ شعرٹی اسہ وار منہ مشبہ نا ذکر کنگے ولدہ ہمو حساب
اٹ مشبہ بہ نا استعمال کنگے -
شعرٹی مثال کس: عمران فریق

دن خلوکے خال پیشانی ئے تہ
خوار تے فرش سنا زی آ فریق
داڑے خال و پیشانی کن خوار و فرش سنا استعمال مسونے۔

تشبیہ مفروق (Mafrooq)

مفروق، ہمو تشبیہ ہے کہ منہ مشبہ و مشبہ بہ نا ذکر داوڑ کنگے کہ ہر مشبہ بہ تینا مشبہ آن
گڈ برے۔

شعرٹی مثال کس: عمران فریق

خٹکو بادام وا بالاد صنوبر ناے
جوڑک یا قوت تو بروانک کمانو سنگت

داڑے ”خنک بادام‘ بالاد صنوبر‘ جوڑک یا قوت و بروانک کمان‘ یعنی ہر مشبہ توں
مشبہ بہ اوارنوشتہ مسونے۔

تشبیہ تسویہ (Tas'weah)

تسویہ ہمو تشبیہ ے کہ باز آگڑا تے اسہ گڑا توں تشبیہ تنگے۔ یعنی شعرٹی مشبہ باز
مرے ولے مشبہ بہ اسٹ۔

شعرٹی مثال نس: جمید فراز

دروشم یار سنا جھر کوکا
طوبے سے شمع سے چراغ نس

داڑے ”دروشم“ ے طوبے شمع و چراغ توں تشبیہ تنگانے۔

تشبیہ جمع (Ja'ma)

دا ہمو تشبیہ ے ہرائی اسہ گڑا ے چندی گڑا توں تشبیہ تنگے۔ یعنی شعرٹی مشبہ
اسٹ ولے مشبہ بہ باز مرے۔

شعرٹی مثال نس: عطاء الرحمن شاہ کلانی

دے و طوبے کہکشاناک عرش ہم
شیف او آقا نا قدم تا مش تیان

وجہ شبہ نا اعتباراٹ تشبیہ ناگڑا اس ضروری اذیل

تشبیہ قریب (Qareeb)

تشبیہ قریب ہمو تشبیہ ے ہرائی وجہ شبہ زو سمجھٹی برے۔

شعر ٹی مثال کس: شاہد شاز

چہرہ اونا یار شاہد گل گلاب نا پھل نئے
شبہما کو خن تیٹی رنگے گلابی ہم دے
دا شعرے خوانگ آن گڈ وجہ شبہ زو ذہن اٹی بریک۔

تشبیہ بعید (Baheed)

داہموتشبیہ ے ہرائی وجہ تشبیہ ہرے آساعت نئے آن گڈ سمجھ ٹی برے۔
شعر ٹی مثال کس: عمران فریق

خال داغے چہرہ غا دا زندگی نا
خلقی آ نیاڑیک سینگارو وا ہندن
دا شعرے خوانگان زو وجہ تشبیہ پاش مفک ولے ساعت نئے ناسوچ آن گڈ سمجھ
ٹی بریک۔

تشبیہ تمثیل (Tamseel)

دا تشبیہ ٹی دنو کیفیت کس ودی کنتگ کہ ہرائی وجہ شبہ باز آ گڑ اتیان دو بریک۔
دادے مرکب ہم پارہ۔

شعر ٹی مثال کس: افضل مراد

دا وٹ مس تیر ورنائی مراد
لگے خاخر، پوځ کے وا اس مرے
دا شعر ٹی انسان نا ورنائی ے خاخر تنون تشبیہ تنگانے کہ خاخر لگک ولدہ پوځ جوڑ
مریک او آخرا س کس مریک۔ او ہندہ گڑ تشبیہ تمثیل پانتگ۔

تشبیہ مفصل (Mu'fas-sal)

مفصل ہموتشبیہ ے ہرائی وجہ شبہ ہم بیان کنتگے۔

شعر ٹی مثال کس: بابل شاد

دنو انداز کسے ٹی نت ے ار فک
مرے خزم کس خرام یٹ دنکہ بابل
دا شعر ٹی وجہ شبہ ہم پاش کننگا نے۔

تشبیہ مشروط (Mashrooht)

داہم تشبیہ ے ہرائی وجہ تشبیہ ٹی گچنی ودی کننگ کن شرط کسے نا تصرف مرک۔
شعر ٹی مثال کس: منظور ثاقب

بے مٹ ے نا بالاد دلیری ولے منظور

نے مسکہ کردار نے سردار کرینہ

دا شعر ٹی منظور پاک کہ بالاد و دلیری ٹی تو نا سردار منگ پک اس ولے بیرہ کردار نا
کی ے اگہ کردار ہم مسکہ تو سردار موسہ۔ یعنی داڑے کردار سردار منگ کن شرط کسے۔
یعنی سردار ے کردار تو تشبیہ مشروط تنگنا نے۔

تشبیہ مجمل (Muj-mal)

ہم تشبیہ ہرائی وجہ شبہ ناذ کرمف۔

شعر ٹی مثال کس: نور خان نواب

ایلو فک تو کنیرہ ہڑدے شراب بھگے

ساقی ننے نا ختنا دا جام اُوغفینے

دا شعر ٹی خنتے جام تو تشبیہ تنگنا نے ولے وجہ تشبیہ ناذ کراف۔

حرف تشبيهه نا اعتباراٽ تشبيهه ناذيل آڪ تشبيهه مرسل (Mursal)

دا همو تشبيهه ۽ هراڻي مشبه و مشبه به نانايم ٿي حرف تشبيهه ساڙي مرے۔

شعر ٿي مثال نُس: عبدالرحمن ڪرد

پھل آ مٻار نِي داڙے بر
گند نُس خوشبو جوانو ڪر

دا شعر ٿي لوز ”آ مٻار“ حرف تشبيهه ۽ هرا ساڙي ۽۔

تشبيهه موڪد (Muak'kahl)

دا همو تشبيهه ۽ هراڻي مشبه و مشبه به نانايم ٿي حرف تشبيهه ساڙي مف۔

شعر ٿي مثال نُس: جو هر برا هوئي

خنانه هرا تم او دلبر نا زيے
ڪرے طوبے صد بار سينگار استو

دا شعر ٿي حرف تشبيهه اف۔ هنده سوب آن دادے تشبيهه موڪد پارہ۔

غرض تشبيهه نا اعتباراٽ تشبيهه ناذيل آڪ تشبيهه مقبول (Maqbool)

دا همو تشبيهه ۽ هراڻي اچو وڙ سے نا ا بهام (ڏوڪ) مفڪ او غرض تشبيهه چٽ

واضع مرڪ۔

شعریٰ مثال نُس: یاسین بسمل

گل و بلبُل آن ہم فی حسین اُس

کننا پھل سادہی سینگار ناے

داشعر ٹی شاعر نایا ننگ آن تینٹ غرض یا شے کہ او تشبیہ ے انت ئے تسونے۔

تشنبيه مردود (Mardoodh)

داتشبہ مقبول نالٹ ے یعنی دائی غرض تشبہ جوانی اٹ واضع مفک۔

شعریٰ مثال نس: عمران فرہاد

کری آ دا بالاد کنا یار سنا عمران

وا خنک خلکو کو دا کننا زی ئے قدم تا

داشعر ٹی پارنا بالادے کری توں تشبیہ تنگانے ولے غرض تشبیہ جوانی اٹ واضع

اف۔ ہندہ سوب آن نن دادے تشبیہ مردود پانہ۔

تشابہ و تشبیہ ٹی فرق

تشبیہ ٹی مشبہ و مشبہ بہ تینوں برابر متنگ کپسہ یعنی مشبہ بہ مشبہ آن زیادہ گچین

مریک۔ اوتشاہی اڑتوماک تینون برابر مریرہ۔

شعریٰ مثال نُس: حکمت میر

دا صاحب شام یار سیائی و روشنائی

کل ہجر ٹی اسٹ وکل رنگ ٹی بے رنگ

داشعر آن درست مر یک کہ دائی توصیف او بیرہ برابری ناذ کر کننگانے۔ ہندہ

سُوبِ آن داتشابہ یاننگ نہ کہ تشبیہ۔

تشبیہ ٹی ہشت گڑاغان اسٹ نامتگ ضروری ے

۱۔ طرفین تشبیہ (مشبہ و مشبہ بہ) وجہ شبہ و حرف تشبیہ باہدے داکل گڑاک

مریہ۔

شعری مثال کس: غمخوار حیات

زیبائی نا پاشے نا خن تیان

دنکھ طوبے گرو شک ایٹک نن تیان

زیبائی مشبہ، طوبے مشبہ بہ، دنکھ حرف تشبیہ۔ داٹی ہر مسٹ انگا گڑاک ساڑی او۔

دادے تشبیہ مطلق پارہ۔

۲۔ بیرہ حرف تشبیہ محذوف مرے۔

شعری مثال کس: محسن فگار

خنتے اونا خنانے ای چا وہ

دشت آہو تا ساز تورینے

۳۔ بیرہ وجہ شبہ محذوف مرے۔

شعری مثال کس: عمران فریق

روانی دھر کن آتا تیز مسک

خناٹک شربتی آجوڑتے وخت کس

داٹی وجہ شبہ خیسنی و ناز کی ناز کراف۔

۴۔ ہر اتم ہیئت کسے ناوردی ٹی بیرہ مشبہ محذوف کنتکے۔

مثال: اگہ ارفنگے کہ ”عامر دیرے؟“۔

وردی ٹی داپانگے کہ ”دلیری ٹی شیر ناوڑوسے“۔

تو داوردی ٹی ”مشبہ بہ (شیر) وجہ شبہ (دلیری) حرف تشبیہ (وڑوسے) کل اریر

ولے ”مشبہ (عامر) اف۔

۵۔ ہر اتم وجہ شبہ و حرف تشبیہ اڑتوماک محذوف مریر۔

شعری مثال کس: عمران فریق

خنک بادام آ اناری جوڑک دا
کافرے کیر عاشق کس بس ساعت اٹی

داٹی وجہ شبہ و حرف تشبیہ اڑتوماک ساڑی افس۔

۶۔ سوچ ناوردی ٹی مشبہ و حرف تشبیہ اڑتوماک محذوف مریر۔

مثال: کس سوچ کے ”عامر دیر کسے؟“۔

وردی ٹی داپانگے ”دیری ٹی شیر کسے“۔ شیر مشبہ بہ دیری وجہ شبہ۔

مشبہ عامر محذوف ہے۔ او حرف تشبیہ ”وڑوسے“ ہم محذوف ہے۔

یعنی پورا جملہ داوڑے ”عامر دیری ٹی شیر ناوڑوسے“۔

۷۔ سوچ ناوردی ٹی مشبہ و وجہ شبہ محذوف مریر۔

مثال: ”عامر امروسے؟“۔

وردی ٹی داپانگے ”شیر ناوڑوسے“۔

یعنی داٹی مشبہ عامر و وجہ شبہ دیری اڑتوماک محذوف او۔

پورا جملہ داوڑے ”عامر دیری ٹی شیر ناوڑوسے“۔

۸۔ سوچ ناوردی ٹی حرف تشبیہ مشبہ و وجہ شبہ کل محذوف مریر۔

مثال: سوچ کنگے ”عامر دیر کسے؟“۔

وردی ٹی داپانگے ”شیر کسے“۔

یعنی بیرہ ”شیر مشبہ ساڑی ایلوکل محذوف او“۔

پورا جملہ داوڑے ”عامر دیری ٹی شیر ناوڑوسے“۔

داڑے دا گڑاے پاو کہ ہر تشبیہ ٹی حرف تشبیہ و وجہ شبہ اڑ تو ماک محذوف مسر
اودے کل آن جوان انگا تشبیہ پارہ۔

دافتیان بیدس تشبیہ ناپین ذیل ہم ہرے ولے ای داسر پند مریوہ کہ او بیرہ
خوانوک آتیکن مشکل ودی کرور۔ آتیکن ہر ضروری و خاص انگا گڑاک اسرافتا ذکر
مس۔ سنج نا آسانی نا خیالے کرسہ تشبیہ ناسنج ے ہنداڑے ایسر کینہ۔
داڑن بیدس ای دا کتاب نا اولیکو بشخ ٹی ہر اگڑاک زیات شاعری ٹی استعمال مریہ
اوکل ننا تشبیہ غاتا مثالے تسونٹ نم او کتاب آن استفادہ کنگ کیرے۔

علم بیان نا اٹیکو مقصد:

استعارہ

(Trobe, Metaphor) استعارہ

لغوی معنی ٹی استعارہ ”وام نا لنگے پارہ“۔ انگریزی ٹی دادے Metaphor پارہ۔ اصطلاح ٹی استعارہ آن مراد دادے کہ حقیقی و مجازی معنی نا نیام بٹ تشبیہ نا تعلق جوڑ کنگے، یعنی حقیقی معنی نا چچ آتے مجازی معنی ے بیر فنگ۔ یعنی اسہ گڑا سے نا accessories آتے ایلو گڑا تون منسوب کنگ۔ آسان وڑٹ پان توفظ ے مجازی معنی ٹی دا وڑ استعمال کنگے کہ اصلی و مجازی معنی ٹی تشبیہ نا تعلق جوڑ مرے۔ معنی نا وضاحت و تختی نا Acquisition کن استعارہ نا زیادہ گچو پیو طریقہ اف۔

آسان وڑٹ اگہ استعارہ نا فرے پاش کین توادا وڑے کہ تشبیہ ٹی نن مشبہ و مشبہ بہ اڑتو ماتے اوار کینہ ولے استعارہ ٹی مشبہ یا مشبہ بہ آن اسہ گڑا سے نا ذکر کنگ۔ یعنی ہر اشعرا ٹی مشبہ بہ یا بیرہ مشبہ نا مناسبات نا ذکر ساڑی اس توادے نن استعارہ پانہ۔ داڑن دا ہیئت صاف مریک کہ استعارہ نا بنیا و تشبیہ ٹی ے ہرانا وجہ دادے کہ دائی اسہ گڑا نا پارہ پین گڑا اس مراد النگ و ہراڑن دائیتی تشبیہ نا علاقہ ودی مریک۔ ولے دا خبر مرے کہ ہرا وڑ تشبیہ ٹی اڑتو ما گڑا تا ذکر مریک استعارہ ٹی او وڑ اف۔ استعارہ ٹی اسہ گڑا نا ذکر مریک یا بیرہ اونا لوازمات اس بیان مریک بس۔ ہندہ لوازمات آتیاں معلوم مریک کہ ہندن پانگ نا خاطر انت آن مراد النگانے۔ دا خیال مرے ہر اشعرا ٹی استعارہ متواو بے مزہ مریک۔ ہندا سوب آن باز آنقاد اک استعارہ ے شعر نا ”خن“ پارہ۔

مثال: دلیرانگا بند غے شیر پانگ۔

یعنی دلیری شیرنا خاصاے، تو شیرنا لوازمات آک بندغ تون منسوب کننگار۔
استعارہ ہمودے پارہ کہ مشبہ ے رجیکٹ کرسہ مشبہ بہ ناذ کرائی مشبہ بہ آن مشبہ نا
ارادہ کنگے۔

استعارہ نارکن آتے خوانگ آن مست ننن ”حقیقت و مجاز“ ناقسم آتے پوہ
مرویے انٹیکن استعارہ مجاز نااسہ قسم کسے تو دانا سچنگ ضروری ے۔
حقیقت و مجاز ے نن اسہ وار مست خوانان ولے نما آسانی کن اسہ وار ولدہ اونا قسم
آتوں اوارنمکن نوشتہ کیوہ تہ۔

حقیقت

لغوی وڑٹ حقیقت نا لفظ حق آن الزگانے۔ ہرا اگہ فاعل نا معنی ٹی مس تو دانا
مطلب ”ثابت“ مریک اگہ مفعول نا معنی ٹی مس تو دانا مطلب ”ثبت“ یعنی ثابت
مروکا مریک۔

اصطلاح ٹی ہر لفظ بنائی ہر معنی کن جوڑ کننگا نے ہموٹی استعمال مرے تو او دے
”حقیقت“ پارہ۔

حقیقت ناقسم آک

حقیقت نامہ قسم او:

☆ لغوی

☆ شرعی

☆ عربی

لغوی

واہمو استعمال مروکا لفظ ے ہرا ہمو معنی ٹی استعمال مرے ہر معنی کن او اولیکو وار جوڑ
کننگا نے۔

مثال: ”خرما“، ”آروکا“ کنوکا حیوان اکن استعمال مسونے۔

شرعی

اگہ دا واضع شرعی ے تو داد ے زن حقیقت شرعی پانہ۔

مثال: لفظ صلوٰہ نا استعمال نماز اکن۔

لغوی و شرعی نا نیامی فرق داد ے کہ شرعی ہمو حقیقت ے ہر ادے لغت ٹی او نا اصلی
معنی تو ن ظاہر کرسہ شریعت ٹی رو نما مرو کا فعل یا حکم نا پن تنگانے۔

دنکہ ”صلوٰہ زکوٰہ ایمان اسلام و ایلو دننگا لفظ آک ہر اد افتیان خوک او۔ دالفظ آک
شریعت اٹی استعمال منگ آن مست منہ معنی ٹی استعمال مسرہ دو انا ایلو معنی تیٹی استعمال
مسراو اوڑ دا فتا استعمال شرعی معنی ٹی داخدر زیادہ مس کہ او حقیقت اٹی ہندہ معنی نا مسر۔ او
اصل معنی ٹی مجاز نا درو شرم ٹی استعمال مسرہ کریر۔

عرفی

اگہ عرف اٹ واضع مسرہ ے تو داد ے حقیقت عرفی پانہ۔ یعنی ہمو حقیقت ہر انا
تعریف حرف عام آن مرے۔ ہر ا حرف استعمال نا کمک اٹ تینا باب آن منقول
مسونے۔ دنکہ لفظ ”دابتہ“ ہر ا حرف عام اٹی زمینے پڈ اٹ چرینگو کا کل جانور آتا پن اس
ولے داسہ بیرہ منہ جانور نا پن مسونے۔

یاد مرے کہ لفظ ے مجازی معنی ٹی استعمال کنگ کن ضروری ے کہ حقیقی و مجازی معنی
ٹی تعلق اس ضرور مرے۔ اگہ داتعلق تشبیہ آن بیدس پن حکم نئے تو او دے مجاز مرسل
پارہ اگہ تعلق تشبیہ نا ے تو او دے ”استعارہ“ پارہ۔

استعارہ نا رکن آک

استعارہ نا چار رکن او۔

☆ مستعار منہ

☆ مستعار لہ

☆ مستعار

☆ وجہ جامع

مستعار منہ (Mus-ta-haar Minhu)

تشبیہ ٹی ہر ادے مشبہ پہ پارہ، استعارہ ٹی اودے ”مستعار منہ“ پارہ۔ یعنی استعارہ
نا بیان اٹی مشبہ پہ نامعنی ”مستعار منہ“ پارہ۔ آسانی نا خاطر آن دا جملہ ے یاد کننگ
گڑاتے پین زیات آسان کیک
”ہرا گڑاٹ استعارہ کننگے او ”مستعار منہ“ پانتنگ۔

مستعار لہ (Mus-ta-haar Lahu)

تشبیہ ٹی ہرا گڑا مشبہ پانتنگ استعارہ ٹی اودے ”مستعار لہ“ پارہ۔ یعنی استعارہ نا
بیان اٹی مشبہ نامعنی ”مستعار لہ“ پارہ۔ یعنی ہمو گڑا ہر ادے استعارہ کیر۔
داڑے مستعار ے ہرن کہ مستعار انت ے پارہ۔

مستعار (Mus-ta-haar)

ہمولفظ ہرانا معنی مشبہ پہ ٹی ساڑی ے اودے ”مستعار“ پارہ۔

وجہ جامع (Waja-e-Jaameh)

وجہ شبہ ے استعارہ ٹی ”وجہ جامع“ پارہ۔
باز جاگہ ”مستعار“ ے استعارہ نارکن آتیٹی اوار کپسہ۔ ہراڑن استعارہ نارکن
آک مسٹ پاننگہ۔ ولے ای داڑے اونا ذکرے چاہنداری کن کریٹ۔ داسہ نن منہ
مثال اٹ دا گڑاتے پوہ مرینہ کہ ”مستعار لہ“ مستعار منہ ووجہ جامع“ امراسہ مثال اٹی
بریرہ۔ اون دا فتنے امر سر پند مرینہ۔ دافتنے امر identify کینہ۔
مثال: ”برکننا شیر نے خدا تے“۔

داسہ دا جملہ غان نن استعارہ نارکن آتے کشوی ے۔ اودا گڑا نا خیال مرے کہ
استعارہ ٹی ”مستعار لہ ووجہ جامع“ مدام ڈکوک مریرہ۔ نن اوفتے پاش کروی ے۔
دنکہ داسہ نن دا جملہ غان دافتنے داوڑ پاش کینہ۔

کل آن مست نن دا جملہ غان ”مستعارلہ“ ے کشنہ ہراٹی سنگت نابنگا نا ذکرے۔

یعنی ”سنگت‘ مستعارلہ“ ے۔ انٹیکن ”مستعارلہ“ definition ہندادے کہ ہموگڑا ہراٹکن وام الگئے تو دا جملہ ٹی ”سنگت کن وام الزگانے“۔
 واسہ مستعارمنہ ہموگڑا ے ہراٹکن وام الگئے تو دا جملہ ٹی ”شیر“ آن وام الزگانے۔
 واسہ وجہ جامع ے انتے کہ ”شیر“ آن ”سنگت“ اکن وام الزگانے۔ تو دا نا وجہ جامع ے
 ”دلیری“ ے۔ یعنی سنگت نادلیری ناسوب آن اوڑکن شیر آن وام الزگانے۔
 داوڑنا دا جملہ ٹی ”سنگت‘ مستعارلہ“ ے۔
 ”شیر‘ مستعارمنہ“ ے۔
 ”دلیری‘ وجہ جامع“۔

استعارہ نا خاص انگا قسم آک

استعارہ ٹی لفظ ے او نا اصلی معنی آن وام الہ مجازی معنی ٹی استعمال کیرہ۔ اکثر مشبہ بہ ے مشبہ نا معنی ٹی استعمال کیرہ۔ وخت کس مشبہ ے مشبہ بہ نا معنی ٹی ہم اتیرہ۔ اودا وڑٹ استعارہ نا ارا ذیل مریرہ۔ ایہن تو استعارہ نا ذیل آک بازو و لے گیشتر ہندہ ارا قسم استعارہ کن پانگرہ و خوانگرہ۔ دا ارا قسم ے خواننگ و پوہ متنگ آن استعارہ نا سمجھنگ باز آسان مریک۔

استعارہ بالتصریح (Bith'tasreh)

دا ہمو استعارہ ے ہراٹی مستعارلہ ے reject کرسہ مستعارمنہ نا ذکر کنگے۔ یعنی ہمو استعارہ ہراٹی ذکر مشبہ بہ نامرے و لے مشبہ مراد الگئے۔ یعنی مشبہ بہ ے مشبہ نا معنی ٹی یا مشبہ نا جگہ غا استعمال کنگے۔
 شعر ٹی مثال کس: غمخوار حیات

شبل اُسٹ آتا پین زیات مرو

طوبے نا دوتے آ حنام مرے

داسہ داڑے نم داگڑاے ہر بوکہ شعرائی ذکر طوبے ناے ولے مراد محبوب النگانے۔
یعنی ذکر محبوب نامر سہ ولے محبوب نا لفظ داڑے استعمال متنے۔ دائی ”طوبے“ مشبہ یہ
ے ہر ادے استعارہ ٹی ”مستعار منہ“ پارہ۔

اگہ دا شعرائی طوبے تون اوار محبوب نا لفظ ہم مون آبروس تو دا تشبیہ اس پاننگا کہ
ولے دائی مشبہ و مشبہ یہ آن بیرہ مشبہ یہ نا ذکر ساڑی ے تو دا ”استعارہ“ نُسے۔ اودا
استعارہ استعارہ بالتصریح پاننگک۔

استعارہ بالتصریح نا قسم آک

استعارہ بالتصریح نامسہ قسم او۔

☆ استعارہ مطلقہ

☆ استعارہ مجرہ

☆ استعارہ مرثعہ

(Mu- tal- laqa) استعارہ مطلقہ

دا ہمو استعارہ ے ہرائی مستعارلہ و مستعار منہ غان اسٹ نا ہم صفت و
properties نا ذکر مف۔

مثال: منظور بلوچ

مسر داسہ خلق اٹ خرماک یلہ دے آن

اُسٹ اُشوک اُن دا وڑ دنکہ اُشنگا چاغی

دا شعرائی قاتل آتا استعارہ خرما تون کننگا نے ولے اسٹ نا مناسبت آتا ذکر ہم

متنے۔

استعارہ مجردہ (Mu-jar'rida)

داہمو استعارہ ے ہرائی مستعار لہ ناصفت و properties نا ذکر مرے۔

مثال: عمران فریق

ہر پہ نی ہوش ائی کنے دلدار خدا را

دا سرمی غزال خماری ٹی زیب کیک

دا شعر ٹی خن نا استعارہ غزال تون کننگانے۔ سرمہ و خماری دا خن نا مناسبت

آکو و لے دائی غزال نا مناسبت نا ذکر متنے۔

استعارہ مرثعہ (Mu-rash'iha)

داہمو استعارہ ے ہرائی مستعار منہ ناصفت و properties نا ذکر مرے۔

مثال: عمران فریق

دا عشق افک مزاجے گل نا

چمن بکارے نہ خار اودے

دا شعر ائی محبوب نا استعارہ گل تون کننگانے۔ اوچمن و خار ہرا کہ گل نا

properties آتیا نو افنا ذکر ہم ساڑی ے۔

۲۔ استعارہ بالکنایہ (Bil'kana-yeah)

استعارہ بالکنایہ ہمو استعارہ ے ہرائی مستعار منہ (مشبہ پہ) نا ذکر مف و لے او نا

لوازمات و properties آتا ذکر مرے۔ دا استعارہ ٹی تشبیہ دا وڑ تننگ کہ بیدس

مشبہ غان پین اسہ گڑ اسے نا ذکر مفک او مشبہ پہ نا باز آ features آک مشبہ کن ثابت

کننگرہ۔

مثال: اگہ نن اسہ بند غن سے ناباروٹ دا پان کہ ”یار! اوہیت کم کیک“ ”واوؤ واوؤ“

باز کیک۔ تو دا گڑاے ”استعارہ بالکنایہ“ پارہ۔ داسہ دا جملہ ٹی ”واوؤ واوؤ“ کننگ کچک نا

خصوصیت۔ یعنی نن اے بندغ directly تو کچک پاتون ولے ”واو، واو،“ ناسوب
آن نن اودے کچک ہتون تشبیہ تسون۔

شعراٹ مثال اُس: شیخ عتیق حسرت مینگل

خنک دا وڑ اُسٹ نئی لگار اونا

دھڑکن آک انتور مونی دوانا اچ

دا شعر نئی ”خنک“ تیرنا جاگہ غا الزگانو۔ او تیرنا دا خاصیت ہرے کہ او اُسٹ نئی

لک۔

استعارہ دفاقہ (Dafa'qi-yeah)

دا ہمو استعارہ ہے ہرائی مستعارلہ و مستعارمنہ ہڑتو ماتہ صفت آک اسہ گڑایا بندغ
نُسے ٹی ساڑی مریر۔

مثال: عمران فریق

اٹ وار مست پاریٹ اٹ وار پین پاوک

کس کڑے اوڑکے ملا آذان انت نُسے نا

دا شعر اٹی لفظ ”کڑے“ مستعارے۔ یعنی کر آن مراد ”جاہل“ نائے۔ کرنا معنی

مستعارمنہ و جہالت مستعارلہ ہے۔ داسہ دائی مستعارمنہ و مستعارلہ یعنی کر مننگ و

جہالت اڑتو ماک ہندو گڑاوک داسہ بندغ نُسے ٹی مننگ کیرہ۔ یعنی اسہ بندغ اس کر ہم

مننگ کیک او جاہل ہم۔

استعارہ عنادیہ (Ina'di-yeah)

دا ہمو استعارہ ہے ہرائی مستعارلہ و مستعارمنہ اسہ گڑایا بندغ نُسے ٹی مننگ کپس۔

یعنی استعارہ عنادیہ استعارہ دفاقہ ۴۴۴ ہے۔ دا استعارہ ہے گیشتر طنز اکن استعمال کیرہ۔

یعنی اگہ نن کس ے بے وفا پان تو اوڑے طنز خلسہ پانہ ”نی باز وفادار نُسے اُس“۔ یعنی نن

اودے اصل اٹ بے وفا پانگ اُن۔

مثال: عمران فریق

نی اونا بخیلی آ فقط ہیئت کیسہ
ایلوک ننا شار ننا دا کل سخی او

داڑے سخی آن مراد بخیل نناے۔ یعنی لفظ سخی مستعار ہے۔ دا حساب اٹ دا شعر اٹی
سخی مستعار منہ ہے او بخیلی مستعار لہ ہے۔ او دا حساب اٹ بخیلی و سخی گری اڑتو ماک اسہ
بندغ اٹی منگ کپسہ۔ دا شعر اٹی شاعر طنز کر سہ پارینے کہ فقط او بخیل اس اف ایلوک ہم
سخی او یعنی بخیل او۔ داوڑ دا استعارہ عنادیہ ٹی بریک۔

استعارہ عنادیہ ناسہ قسم کسے ہر اڈے ”محل استعمال“ پارہ دا استعارہ مسخرہ نا وخت آ
استعمال مریک۔ یعنی اگر ن لغز او بندغ کس خنن او مسخرہ ٹی پان ”اینگ ہر بوشیرے“۔ یا
کنجوس آ بندغ ”سخی ناپٹ تو اریکین“۔

تشبیہ و استعارہ خواہنگ آن گڈننے اڑتو ماتہ نیام اٹی ہر فرق آ تا سما تہا و فتنے
ای اسہ وار ولدہ داڑے جتا نوشتہ کیوہ۔ انٹیکن ننے ٹی باز آ شاعر آک تشبیہ و استعارہ نا
نیام تافر قے پوہ مفسہ۔ او دا فقا پوہ منگ شاعر کسے کن چٹ ضروری ہے۔

☆ استعارہ نا بنیاد تشبیہ نازی اٹی ولے استعارہ نا جند تشبیہ اس اف۔

☆ تشبیہ ٹی نن ارا گڑاے اسہ ایلونا اسہ وڑ ناصفت آ تا بنیاد آ مثال ایہے۔ یعنی
تشبیہ ٹی ای دا پاوہ کہ ”کنا سنگت شیر آ مباروسے“۔ ولے استعارہ ٹی داوڑ اف انٹیکن
استعارہ ٹی نن اسہ گڑاے ایلونا وڑ مثال اتینہ یعنی ای دا پا پرہ ”کنا سنگت شیر آ مباروسے“
ای دا پاوہ ”دا شیر کسے“۔

☆ تشبیہ ٹی مشبہ و مشبہ پہ اڑتو ماتا ذکر لازمی ہے ولے استعارہ ٹی بیرہ مشبہ پہ نا
ذکر مریک۔ او داڑن مراد مشبہ نا مریک۔ یعنی بیرہ ”شیر“ پانگ آن دائی ”دیر و بندغ
کسے نامرادلنگک“۔

☆ تشبیہ ٹی ”تشبیہ نا حروف آک“ استعمال مریرہ۔ ولے استعارہ ٹی تشبیہ نا حروف آک بفسہ۔

مثال: شیر آ مبار وکسے۔ مثال اٹ طوبے نا اُس۔ دا حرف آک ”آ مبار وکسے اُس“ مثالٹ وڑ وکسے اُس دا کل تشبیہ ٹی بریرہ استعارہ ٹی دافتہ ذکر مفک۔

☆ تشبیہ ٹی مشبہ مشبہ پہ وَجہ تشبیہ پاروکاک۔ استعارہ ٹی مستعارلہ مستعار منہ وَجہ جامع پاننگرہ۔

☆ تشبیہ ٹی مشبہ وَجہ پہ اڑتو ماتے ”طرفین تشبیہ“ پارہ۔ استعارہ ٹی مستعارلہ وَجہ مستعار منہ ”طرفین مستعارہ“ پارہ۔

علم ے بیان نا مسٹیکو مقصد:

مجازِ مرسل

(Synchdoche, Metaphor of substitution)

ہر اتم اسہ لفظ ے اونا حقیقی معنی آن بیدس پین معنی سے ٹی استعمال کننگا اوداونا حقیقی
و مجازی معنی ٹی تشبیہ آن بیدس پین تعلق اس ودی مس تو اودے ”مجاز مرسل“ پارہ۔ یعنی
ہمولوز ہر اتینا حقیقی معنی نا جاگہ غا غیر حقیقی معنی ٹی استعمال مرے۔

مجاز مرسل ٹی دامریک کہ وخت اس لفظ باز اکن استعمال مسونے ولے گپ اسٹ
نما مرے۔ وخت اس لفظ اسٹ کن استعمال مسونے ولے ہیئت باز نما مرے۔

داسہ داسطر آتیا ن مجاز مرسل ے پوہ مرینہ۔

☆ اتبوارغ اس کنین۔

☆ کنادو اسون مرے۔

☆ ہر روح اسہ نا اسہ دے کس دادنیان کا ہک۔

داسہ داہر مسٹ انگا سطر آتی ٹی ہر الوز آک استعمال مسونو یعنی ”ارغ“، ”دو“،

”دنیا“، داکل تینا حقیقی معنی ٹی الزکانو۔ یعنی داقتیان ہمو معنی النلک ہر ا معنی کن
استعمال مسونو۔

داسہ داسطر آتے ہر بو۔

☆ بلا مسلہ ارغ نا مسلہ ے۔

☆ دالی کننا اچود داس اف۔

☆ دابے وفا اودنیا سے۔

داسہ داسطر آتیٹی ہرالوز آک استعمال مسونو یعنی ”ارغ“، ”دو“، ”دنیا“، ”داکل تینا مجازی یعنی غیر حقیقی معنی تیٹی استعمال مسونو۔

اولیکو سطرٹی ”ارغ“ نالوز آن ”روزگار“ مراد الزگانے۔ یعنی بلا مسئلہ روزگار نا مسئلہ ہے۔

اٹمیکو سطرٹی ”دو“ نالوز آن مراد ”طاقت“ اوارے ”مراد الزگانے۔ یعنی دا کاریم کٹی کنا اچوکاریم اس اف۔

مستمیکو سطرٹی ”دنیا“ نالوز آن مراد ”ہمو بندغ آک ہرا بے وفا“ او۔
تو دا وڑلوز آک تینا اصلی معنی نا جاگہ غا مجازی معنی تیٹی استعمال مریرہ۔

مجاز مرسل نادر وشم آک

ایہن تو مجاز مرسل ناکل در وشم آک پیست وچار او لے ای داڑے ہمو فتنے نوشتہ کیوہ ہرا زیادہ ضروری او ہرا زیادہ استعمال مریرہ۔ ایہن ہم مجاز مرسل نادر وشم آتا ہیست تو پیست وچار نامریک و لے اینو اسکان دا ناکل در وشم آک مون آبتو۔
☆ ذکر ”کل“ ناس و لے مراد ”جز“ النگے۔

مثال: اگہ کس گڑ اس ٹرک و لہ لفظ دوے استعمال کے کہ دواٹ ترک اٹ تا و لے اصل اٹ او گڑاے دواٹ ترک تو ترک انگ کن ہور تے استعمال کیرے۔ یعنی ہیست ”کل“ ناس و لے مراد ”جز“ انا اس۔ ”دو“ کل“ اسکہ ہوڑ ”جز“۔

ہندن اگہ کس پاہک کہ ڈاکٹر کنا pulse ننا ہنگ کن تینا دوے کنا دو آتخہ۔
حالانکہ اصل اٹ ڈاکٹر تینا ارا ہوڑے او نارغ آتخہ نہ کہ تینا دوے او نا دو آ۔ تو دا وڑ ہیست ”کل“ انا مس و لے مراد ”جز“ انا اسکہ۔

☆ ”جز“ آن ”کل“ نامر دا لنگے۔

مثال: وخت کس نن کسے پان کہ ”الحمد“ ے خوان تو نن ”الحمد“ آن ”سورۃ فاتحہ“ نا

مرادے الکن۔ یعنی ”الحمد“ جزے او ”سورة فاتحہ“ کل ہے۔

☆ ہیٹ ”سبب“ نامرے ولے مراد ”مسبب“ نا النگے۔

مسبب پارہ ”سبب جوڑ کر وکے سبب و دی کروکا“ انگریزی ٹی پارہ تا causer۔
مثال: اگہ کس پائے کہ ”جر آک جوان شولار“۔ تو داڑن دامرادی کہ جوان
پرمس دیر باز شولنگہ۔ انتیکن جمر تو بیرہ ”سبب“ کسے۔ مسبب تو ”دیر“ ہے۔

ہندن اگہ نن پان کہ ”کل اوتا دوٹی او“ تو داڑے نامرادی امریک کہ کل گڑاک اوتا
قبضہ ٹی او اوتا طاقت اٹی او۔ یعنی ”دو“ آن ”قبضہ“ مراد الزگا۔

☆ ہیٹ ”مسبب“ نامرے ولے مراد ”سبب“ النگے۔

مثال: کس پائے کہ دیگدان لکسہ ہے۔ تو ہندا نا قسم کسے۔ خاخر لکسہ ہے تو خاخر دانا
رزلٹ لگنلہ۔ یعنی داڑن دامرادی کہ خاخر پاٹ یا تیل نا وجہ آن لکسہ ہے۔ تو داسہ
ہیٹ متنگ اس ”دیگدان نا لگنگ“ نا ہراڑن دامرادی اس کہ ”پاٹ آک یا تیل
آک“ لکسہ او۔

ہندن اگہ نن تینا سنگت کسے ناباروٹ داپان کہ ”اینو پگہ نابازار باز گرم ہے“۔
تو داڑے نن بازار نا گرمی آن سنگت نا ”ترقی“ نامرادی الکن کہ اینو پگہ ترقی ٹی
اُس۔ تو ترقی گرم بازاری نا سبب ہے او گرم بازاری مسبب ہے۔

☆ ”ماضی“ آن مراد ”حال“ مرے۔

مثال: بلوچستان اٹی آباد مروکا افغان آتے بلوچستانی نا جاگہ غا افغانستانی
پانگ۔

☆ ”مستقبل“ آن مراد ”حال“ مرے۔

مثال: حکیم نامرے حکیم پانگ۔ ڈاکٹری خوانو کا طالب ہے ڈاکٹر پانگ۔ زندہ
انگا انسان ہے مردہ پانگ۔

☆ ہیئت ”ظرف“ نامرے ولے مراد ”مظر وف“ نا۔

مظر وف نامعنی: رزان اٹی تھو کا گڑا۔

مثال: ”جو برونگ ے“۔ داٹی جو (ظرف) آن مراد دیر (مظر وف) ناے۔

اٹمیکو مثال: ”کنا حالے کل اراتا ہک“۔ اُرا آن مراد ”اُرا والا ک“۔

☆ ذکر ”مظر وف“ نامرے مراد ”ظرف“ النگے۔

مثال: ”انت نشہ کنگ اُس؟“۔ یعنی انت شراب کنگ اُس۔ شراب

”ظرف“ او ”نشہ“ مظر وف۔

داڑے داسہ نئے استعارہ و مجاز مرسل نا نیام انا فرق معلوم تمہ کہ استعارہ ٹی حقیقی و

مجازی معنی نا نیام اٹ تشبیہ نا تعلق مریک و مجاز مرسل ٹی تشبیہ نا تعلق مفک بلکہ بتنگ

آن معلوم مریک کہ لفظ تینا مجازی معنی ٹی استعمال مسونے۔

علم ے بیان ناچار میکو مقصد:

کنایہ (Metonymy)

ڈکوکا ہیئت، ڈکوکا اشارہ کنایہ پانتلک۔ علم ے بیان اٹی کنایہ ہمو لفظ ے پارہ ہرانا
معنی ڈکوک مرے۔ یعنی تینا حقیقی معنی نا جاگہ غا غیر حقیقی معنی ٹی استعمال مرے یعنی غیر
حقیقی مراد مرے واگہ حقیقی مراد انگا تو اوہم جائزے۔
اٹمیکو ہیئت داوڑ کہ ”لفظ مجازی معنی ٹی داوڑ استعمال کنگے کہ اگہ کس خواے تو اصلی
معنی ہم مراد انگ کیک“۔

مثال: لفظ ”پیہن ریشی“ آن بزرگ انگا بندغ مراد انگے۔
شعراٹ مثال نس: افضل مراد

خبر پین افک ننے زندگی نا
دامون انگا پڑ آک بسر پیہنی ٹی

دا شعرا حقیقی معنی دادے کہ مون انگا پڑ آک پیہن مسرولے مراد مجازی معنی
التلک کہ ”ورنائی انا پیری بس“۔ اگہ داسنن دادے حقیقی معنی ٹی الین تو انگ کینے تا۔
داسہ داہرن کہ مجاز و کنایہ ٹی انت نافرک ے۔

کنایہ ٹی لفظ نا اصلی و مجازی اڑ تو ماعتیک انگ مریرہ ولے مجاز اٹی بیرہ مجازی معنی
التلک ولے اصلی معنی ٹی او نا تعلق اس ضرور مریک۔

اٹمیکو فرک دادے کہ مجاز اٹی تعلق ساڑی مریک ولے کنایہ ٹی مفک۔

کنایہ ناذیل آک ☆ کنایہ موصوفیہ

کنایہ موصوفیہ ہموکنایہ ہے ہرائی موصوف ناذات مراد مرے۔ دانا اراقسم او۔
۱۔ موصوفیہ قریب (قریب یعنی خوک)۔
صفت ناموصوف ناذات ہتون ہند نو خصوصیت اس تنگ کہ ایلوگڑ اتون اودے دا
خصوصیت مف۔ یعنی صفت نابیرہ موصوف تون خصوصیت متنگ۔
مثال: کوٹوانگا سرائی ”بندغ“۔
ہٹوروالا جانور یعنی ”میل“۔
زم زم ناپانگ آن ”حرم شریف نادر“۔
۲۔ موصوفیہ بعید (بعید یعنی مُر)۔
ہموکنایہ ہر ابا ز آصفت آتا اوار متنگ آن اسہ موصوف اس سرپند متنگے۔
مثال: عمران فریق

دنو زار اس ننا دوی اے لگا
پدینی ٹی اوار اس خاخر کس ہم
داڑے زار یعنی خرنی پدینی تخ و خاخر اشو کا کل صفت آک ننے شراب اٹی ملرہ۔
شراب ناخرینی زار آ مبار دیر تانخ او طبعیت اٹ خاخر۔

☆ کنایہ وصفیہ

ہموکنایہ ہراڑن بیرہ صفت بکار مرے۔ یعنی اسہ صفت ناذکر آن ایلو صفت مراد

دانا را قسم او۔

۱۔ وصفیہ قریب (قریب یعنی خوک)۔

ہموکنایہ ہرائی لازم و ملزوم نانیام اٹی اچو تعلق اس مف۔

لازم و ملزوم نامعنی: اسٹ ایلونا باروٹ۔ ہمو ہراگڑا ہرائی اسٹ ایلونا جتامنگ
ناممکن مرے۔

مثال: افضل مراد

خبر پین افک ننے زندگی نا
دامون انگا پڑ آک بسر پیہنی ٹی

مومن انگا پڑ آک آن ورنائی نامراد و پیہنی آن پیری۔ مومن و پیہن لازم ہے۔
ورنائی و پیری ملزوم۔

۲۔ وصفیہ بعید (بعید یعنی مُر)۔

ہموکنایہ ہرائی لازم و ملزوم نانیام اٹی باز آ تعلق آک مریر۔

مثال: عمران فریق

خنی عمران تینٹ مسونا نن
تہاری ٹی چراغ اس کہ مروس

خنی متنگ علم حاصل کنگ آ دلالت کیک، تہاری بے وادانی آ دلالت کیک، چراغ
روشنی آ سہولت اکن دلالت کیک۔ یعنی تہاری تیان مرکنگ کن روشنی اس مروس توروشنی
نامک اٹ علم حاصل کنگا کہ اوخنی مسونا۔

تو دافقیام اٹی باز آ تعلق آکو۔

کنایہ نامنہ ذیل ☆ تعریض (اشارہ کنگ)۔

تعریض ہمو کنایہ ے پارہ ہرائی ہمو بندغ نا ذکرے کپسہ ہرانا باروٹ گڑاس
پاروی مرے۔ یعنی او بندغ نا ذکر تو مرے ولے او ناپن الکلپ۔
مثال: عمران فریق

جفا و ستم تا کرو کا ک نن اُن
نمے دیر پاک نما ہیت پینے

داسہ داشعراٹ ہمو بندغ نا ذکر اف ہرانا باروٹ شاعر پانگے تو دا تعریض پانگلک۔
دا ہمو قسم ے ہرائی طاہری درو شم اٹ تو ذکر مرو کا بندغ نا صفت و ثنا مریک ولے
داڑن مراد پین گڑاس الکلک۔ دادے گیشتر مسخرہ خلنگ اکن طنز کنگ کن استعمال کیرہ۔
یعنی کس ے پانگلک کہ فی بلو عالم نسے اُس ولے مراد دانگلک کہ ننے آن بلو جاہل پین کس
اف۔

پین مثال اس: ضیا الرحمن ضیاء

دغا نن کرین دغا باز اُنک

نما بس وفا نا چڑا ذکرے کینہ

اسہ پین مثال نس: عطا الرحمن شاہ کلانی

کنا تو عاجزی تیٹ کنا حال آن ختنگک صاف

مگر سنگت اُروئی ے امر حاجت روانی اُس

دا شعراٹ شاعر دننا حاجت روائی ناپیتے کنگے دیرے پانگلک سماف۔

☆ تلوح (مرآن اشارہ کنگ)

تلوح مرآن اشارہ کنگ ٻارہ۔ ھمو کنايہ ھرائي صفت آن موصوف اسکان سرمنگ
کن باز آتعلق آتازی آن انوی مرے۔

مثال: عمران فریق

خمار اڻگا خنتے تینا پاش کپیس
ننن اف ھمت صنم خودکشی نا

دا شعر اڻي شاعر پیت خمار اڻگا خنتیان تینا کسفنک اسکان درینے۔ یعنی خنتیان
کسفنک اسکان نا نیام اڻ چندی تعلق آک بریرہ۔ ھرا تم اوتینا خنتے پاش کیک اونا خنتا
زیبائی آن محبت اُست اڻی ودی مریک، ھرا عشق آسر مریک، عشق آن گڏ اسٹ متنگ نا
طلب ولده شاعر راج سنا خلیس آن جتامنگ ناخو فے اُست اڻی تخانے، جتامنگ آن
گڏ تینائی و محبت نا بے صبری اودے حاصل نہ کنگ انا دڙد ھرانا آخری کو حل ے
شاعر خودکشی پاک، تودا وڙ خنتیان کسفنک اسکان داخه گڙا تعلق نامنگ تلوح ٻارہ۔

☆ رمز

دا ھمو کنايہ ے ھرائي صفت و موصوف نا نیام اڻي باز آگڙا تعلق اف۔

مثال: عمران فریق

برے استخو زو خدايا ھتم
ننا جوزہ غاک ھم جنون آ بریرک

دا شعر اڻي شاعر ھتم نا ٻڻگے جوزہ غاک تے جنون اسکان سرکنگ نا سوب پاک ھرائي باز
کم گڙا تعلق ے تودا ”رمز“ پا تلک۔

☆ ایما

ایما ہم اشارہ کنگے پارہ ولے داہمو اشارہ ے ہرائی نہ تو زیادہ تعلق مرے او نہ
زیات پردہ پوشی۔

مثال: عمران فریق

دنو ویلاتا راج نس بخت ائی بس
چنکی آن دوئی زار آ لگک
چنکی آن دوئی زار آ لگک یعنی نشہ ناعادت ہرک۔

کنایہ و مجازائی فرق

کنایہ ئی دامریک کہ اگہ لازمی مراد الگک تو اصلی معنی ہم مراد الگک مریک ولے
مجازائی بیرہ مجازی معنی مراد الگک اصلی آخہ ہراوڑ کہ اونا پن آن پاشے۔

یاتی:

بلاغت نازیبا ئی ے گیشتر کنگ کن بلاغت ائی مجاز حقیقت آن کنایہ تصریح آن و
استعارہ تشبیہ آن زیادہ بلغ پاننگ۔ اوبیان نادار کن اک شاعری ناکل آن بلازیبا ئی
پاننگرہ۔ دارکن آتا استعمال آن شعر ناتہ نتون پیشن ناحسن ہم زیات مریک۔ اسہ جوانو
شاعر نئے کن چٹ ضروری ے کہ اوبیان نارکن آتے جوانی اٹ پوہ مرے اوتینا شاعری
ئی اوفنا استعمال ے۔

قافیہ نا چا ہنداری (Study of Rhyme)

دا کتاب نا اولیکو بٹخ اٹی قافیہ نا باروٹ گڑ اس چا ہنداری نا ذکر تو کننگا ولے اسے
شاعر کسے کن ضروری ہے کہ او قافیہ نا باروٹ ہر گڑاے پوہ مرے۔ قافیہ نا جوانیک انت او
قافیہ نا عیب آک انت او۔ براہوئی شاعری تے خواننگ آن گیشتر ہندہ مایوسی مریک کہ
باز آ بلا شاعر آک ہم قافیہ نا سعی استعما لے کننگ کنتو۔ دا کتاب نا اسٹ انگ مقصد
ہند اوے کہ دا کان پدہمو کبوتیک نا شاعری تیٹی سلپس ہر ادا کان مست مسونو۔

قافیہ (Rhyme)

ہمو مقرر انگ حرف آک ہر اجتا انگ الفاظ آ تیٹی مطلع یا بیت نا ہر مصرع یا شعر نا ہر
اٹمیکو مصرع نا آخری ردیف آن مست برسہ کیر او firm مفس ”قافیہ“ پانگرہ۔
شعرئی مثال کس: اسحاق سوز

او	یاری	یار	لازم	اف
اگر	دیدار		لازم	اف
کنا	اقرار	کسے		نیتو
نے	ہم	انکار	لازم	اف

دا مطلع و شعرائی ”یار دیدار و اقرار“ قافیہ او۔

پین مثال کس: ڈاکٹر عبدالرزاق صابر

تواری	وخت	ولدہ	نا
ہنوک	آ	بخت	ولدہ
تولوکا	اس	نا بود	کس
پلنگا	تخت	ولدہ	نا

دامطع او شعرئی ”وخت، بخت و تخت“ ہم قافیہ اور۔

پین مثال نس: شاہ بیگ شیدا

زندگی ے دے کرینے دن حرام

دو کو بڑا اوڑکے یکا صبح شام

جوان چاسہ زند نکے نی جہد کرک

نہ تو ہندن نی سلسوک کس و کام

دامطع و شعرئی ”حرام شام و کام“ قافیہ اور۔ اور دلیف اف۔

حکم

ہر قافیہ غان گڈ ردیف بس او ”حکم“ پائنگک۔

مثال: جو ہر برا ہوئی

کس بفق انتظار کپہ

زمانہ آ اعتبار کپہ

بنوف کس نا صداے داسا

نی کوک کپہ، توار کپہ

دامطع و شعرئی ”انتظار اعتبار توار“ قافیہ او و ”کپہ“ ردیفے۔ ہندہ سوب آن دا

قافیہ غاک حکم پائنگرہ۔

قافیہ نالفظ آک

قافیہ نالفظ آک مسہ ذیل سنا مریرہ۔

☆ ہمو قافیہ غاک ہر لفظ و معنی اڑتو ما اعتباراٹ جتا مریرہ۔

مثال: ”وخت و بخت“۔ اڑتو ما قافیہ غاک لفظاٹ ہم اسٹ ایلو آن جتا و معنی نا

اعتباراٹ ہم۔

☆ ہمو قافیہ غاک ہر ا معنی نا اعتباراٹ جتا مریو لے لفظ نا اعتباراٹ افس۔
مثال: ”باز“۔ اسہ باز شکاری والا۔ ایلو باز نا معنی زیات نناے۔ دا اڑ تو ماک معنی نا
اعتباراٹ جتا اوو لے لفظ اٹ اسٹ او۔

☆ ہمو قافیہ غاک ہر لفظ نا اعتباراٹ جتا مریو لے معنی نا اعتباراٹ اسٹ او۔
مثال: ”کٹھیٹ“ و ”باہھیٹ“ دا اڑ تو ماک ارا جتا و لفظ او تینون ہم قافیہ او
و لے معنی ٹی اسٹ او۔

ہندا و لفظ ”ٹٹھین“، ”ٹٹھین“، ”داہم“، ”ہم قافیہ او معنی ٹی اسٹ او۔

قافیہ نا حرف آک

قافیہ نا ”نو“ حرف او۔ دا نو حرف اٹی کل آن ضروری انگا حرف ”روی“ ے۔ روی
قافیہ نا حرف آتا نیام ننا حرف ے یعنی روی آن مست چار حرف او ولدہ ایلو چار حرف
آک روی آن گڈ بریرہ۔

روی (Fundamental basis)

قافیہ نا اصلی و آخری حرف ے ”روی“ پارہ۔ داڑے خیال مرے کہ روی ایہن تو
قافیہ نا نو حرف آتیٹی پنجمیکو حرف ے و لے بریک قافیہ نا آخری حرف اٹی ہندہ سوب آن
اودے قافیہ نا آخری حرف پارہ اوکل آن اہم انگا حرف ے۔ روی قافیہ نا جڑے اگہ روی
متو تو قافیہ مقفک۔ روی آن مست بروکا حرف یا حرف آک ساکن مریہ۔ اوکان مست ننا
حرکت آک ہر قافیہ ٹی لازم بریرہ۔

مثال: ”کسر“ نا قافیہ ٹی ”سفر“ و ”امر“ تو متنگ کیرہ و لے ”قصر“ متنگ کپک۔
انٹیکن دقتیٹی ”ر“ حرف روی ے و لے اوقتیان مست ایلو قافیہ تیٹی ”زبر“ ہرے نہہ کہ
ساکن۔ ہندہ سوب آن ”قصر“ دالفظ آتون ہم قافیہ متنگ کپک۔
پین مثال کس: ”نور“ نا قافیہ ٹی ”طور“ بنگ کیک و لے ”جور“ متنگ کپک۔

انٹیکن

”ر“ حرف روی ے او اوڑن مست ”کور“ نا ”واو“ ہم ساکن ے ولے اوکان
مست ”جور“ کئی ”زبر“ ے او ”نور و طور“ کئی ”پیش“ ے۔ یعنی پیش نا جاگہ غانن زبر
استعمال کنگ کپنہ۔ داڑن قافیہ عید امریک۔

ہندن اگہ نن ”سخت“ بخت و تحت ے، اگہ قافیہ البینہ تو دافتون اواری ”لغت“ ے
النگ کپنہ انتیکن اے قافیہ تیٹی ”ت“ آن مست ”خ“ ے او دا قافیہ ٹی ”ت“ آن
مست ”غ“ ے۔

روی ہمو حرف ے ہر اہر قافیہ ٹی برسہ کیک او ہندہ روی نا وجہ آن قافیہ چاہنگ۔
روی متو تو قافیہ معیوب یعنی عید ار پانگلک۔

داڑے یقین باز آ تا ذہن اٹی داسوج ودی مرو کہ نن باز آ غزل آ تیٹی روی نا
پابندی ے خفتن۔ داراست اوہیت نئے باز آ پنی آشاعر آک روی نا خیال داری ے کتو او
باز آک داسکان کپسہ تانہ بیرہ برا ہوئی ادب نا شاعر آک بلکہ باز آ دوزبان نا پنی آشاعر
آک ہم دانا پابندی ے کتو۔ ہرانا ورنندی دادے کہ داضوری اف کہ ہر بلا یا پنی آشاعر
قافیہ نا پابندی تیان واجب مرے۔ باز آ شاعر آک تو دا علم ے اچ خواپسہ او بیرہ تو انا
زی آ قافیہ تا پابندی ے تخرہ یعنی ہر قافیہ غاک تیٹون ہم تو ارسر تو اودے قافیہ استعمال
کیرہ ہر شاعری کن عیب نئے۔ اگہ کس دا فنا پابندی ے کپک تو دانا مطلب اف کہ ہر
بندغ قافیہ نا علم آن واجب ے تو او ہم کپک تہ۔

روی نا ذیل آک

روی نا ارا ذیل او۔

☆ مقید ☆ مطلق

مقید

روی مقید ساکن روی ے پارہ۔ یعنی روی آن گڈ اگہ پین حرف اس متو تو روی

ساکن مریک ہندہ ساکن مننگ ناسوب آن اودے ”متقید“ پارہ۔

مثال: سال وُ خال نئی ”ل“ آن مست ساکن نئے۔

مطلق

ہموروی ہر متحرک ے ہراڑتون وصل اوارے۔

مثال: سالے وُ خالے نئی ”ل“۔

روی دنکہ قافیہ نابیادے۔ روی آن مست چار حرف ہر ابریرہ افے

”اصلی“ پارہ۔ ایلو چار حرف ہر روی آن گڈ بریرہ افے ”وصلی“ پارہ۔

ولے یاد مرے داکل حرف آتا مننگ ضروری اف۔ قافیہ ٹی روی مننگ لازمی ے

ایلو حرف آک مریریا مفس فرق کیک۔ انٹیکن قافیہ نا پچان توروی آن مریک۔

ہر اتم قافیہ صرف روی آلوک مس تو اودے ”روی مجرد“ پارہ۔

حرف روی آن گڈ بروکا حرف آتا اتنگ ہندن ضروری ے ہراڑتون روی آن مست

ساکن حرف آتا۔

مثال: اگرہ حرف روی آن مست اخہ ساکن بریرہ ولدہ افقا تکرار لازمی مریک

ہندن حرف روی آن گڈ ہر حرف آک بسر افقا مننگ ہم لازمی مریک۔

داڑے داگرٹا نازی آغور کروی ے کہ

”اگرہ حرف ے روی آن مست حرف ساکن الویعنی اونازی آز برز پریش نُس اس

تو بیرہ حرف روی او اوڑن مست نا حرف نا متحرک مننگ ضروری ے ایلو گڑاک ضروری

اف اس“۔

مثال: اگرہ ن غزل نا مطلع ناویکیو مصرعہ ٹی ”سفر“ نا قافیہ ے لکن۔ داسہ ”سفر“ نا

روی ”ز“ ے او ”ز“ آن مست ”ف“ متحرک ے۔ تو ن داڑے ”ز“ ے برجا تخسہ اوکان

مست بنا حرف آتے بدل کنگ کینہ اگرہ متحرک او تو۔ یعنی صرف ساکن اس النگ کینہ۔

”سفر“ کن نن ”دتر“ کسر“ امر“ جغر“ داخل ے النگ کینہ اٹیکن داخل اٹی روی آن
مست ننا حرف متحرک ے۔

ایلو اگر حرف ے روی آن مست ننا حرف ساکن اس تو روی آن مست ننا حرف
بدل متنگ کپک۔

مثال: اگر نن قافیہ ٹی ”سخت“ الکنن تو داڑ ے ”ت“ روی ے و روی آن
مست ”خ“ ے او ”خ“ ساکن ے ہندہ سوب آن نن ”خ“ ے بدل کننگ کپنہ۔ نن
دوانا قافیہ تے داوڑ الوی مریک ”بخت“ وخت ”تخت“۔

داڑ ے داگڑانا خیال ہم مرے کہ حرف ے روی آن پداگر ساکن اس تو اوقا بتنگ
ہندامخہ در ضروری ے اخس کہ روی آن مست ننا حرف آتا۔

قافیہ نا اصلی حرف آک

قافیہ نا ”نو“ اصلی حرف او۔ ہر اٹیکٹی چار روی آن مست بریرہ و چار روی آن
گڈ۔ اسٹ روی نا جند ے۔

ہمو چار حرف ہر اروی آن مست بریرہ:

۱۔ تاسیس

۲۔ ذخیل

۳۔ قید

۴۔ ردف

دا چار ے خواننگ و پوہ متنگ آن مست ”حرف ے اصلی“ و ”حرف ے زائد“
ے پوہ متنگ ضروری ے۔

اصلی

(The Letter which stands before Ravi)

اصلی ہموحرف ے ہر ادے جتا کنگ آن لفظ بے معنی جوڑ مریک۔ دنکہ لفظ
 ”عمران“ نا اگہ ”ن“ ے کشن تونثون لفظ ”عمر“ سلیک ہرانا اچو معنی اس اف۔
 ہندن حرف روی آن مست قافیہ نا ہر حرف آک مریرہ او فتنے ہم ”حرف ے اصلی“
 پارہ۔

زائد

(Quiescent letter before Ravi)

زائد ہموحرف ے ہرانا جتا کنگ آن لفظ بے معنی مف۔ دنکہ لفظ ”اُشک“ نا اگہ زن
 ”ک“ ے مرکین تو ”اُش“ سلیک ہر معنی اس تحک۔ داسہ دائی ”ش“ اصلی“ ے
 او ”ک“ زائد۔ یعنی زائد ہموپاننگرہ ہر روی آن گڈ بریرہ۔

☆ تاسیس

(Quiescent letter before Dakhel)

تاسیس یعنی بنیاد تحک۔ تاسیس ہمو ساکن انگ ”الف“ ے پارہ ہر روی آن مست
 برے۔ او حرف ے روی و ہندہ الف نا نیام اٹی اسہ متحرف حرف اس ساڑی مرے۔
 مثال: ”قاتل و قابل“ کئی ”ل“ حرف ے روی ے۔ اوروی آن مست بنا
 ”الف“ تاسیس ے یعنی ”قا و قا“ نا ”الف آک“ تاسیس پاننگرہ۔

یاتی: تاسیس نا انگ ہر قافیہ ٹی ضروری اف ولے اگہ کس مطلع ٹی دانا استعمالے
 کرے ولدہ مچ آ غزل اٹی دانا خیالے تحوی مریک۔ یعنی اگہ کس مطلع نا قافیہ تے ٹی
 ”شامل و کامل“ ے الک تو ولدہ اودا غزل ٹی ”بسل“ سل“ ے الگ کپک۔ اگہ
 غزل نا مطلع ٹی کس ”بسل و قاتل“ ے قافیہ الک تو ایلو شعر آئیٹی تاسیس نا خیال داری
 ضروری اف۔

☆ دخیل

(A quiescent letter between ravi and tahses)

دخیل پارہ نیام ٹی بروکا ہے۔ قافیہ ٹی دخیل ہمو متحرک انگا حرف ہے پارہ ہر حرف
 سے روی و تاسیس سنا نیام الٹی بریک۔

مثال: قاتل و قاتل نا قافیہ تیلی ”ل“ حرف ہے روی ہے۔ ”الف“ تاسیس ہے۔
 اودا فتا نیام ٹی قاتل نا ”ت“ و قاتل نا ”ب“ دخیل پاننگرہ۔

☆ ردف

(Ride behind someone)

ردف پارہ رند ٹی بروکا ہے۔ قافیہ ٹی روی آن مست مدہ حرف آتی ٹی اگہ اسہ حرف
 کس بیدس تعلق آن ساڑی ہے تو او ”ردف“ پاننگک۔
 مثال: ”یرو سار“ سنا ”الف“۔ ”نور و طور“ سنا ”واو“۔ اگہ روی و مدہ نا نیام ٹی
 حرف کسے نا تعلق مس تو او دے ”ردف زائد“ پارہ۔

☆ قید

(The Penultimate Sakin before letter Ravi)

قید پارہ زمزیر ہے۔ ہمو حرف ساکن ہر البغیر فاصلہ غان حرف ہے روی آن مست
 برے۔ یعنی اونا و ردیف نا نیام ٹی پین حرف بف۔ حرف ہے مدہ آن بیدس ہر حرف
 بغیر تعلق آن روی آن مست بس تو او ”قید“ پاننگک۔
 مثال: رنگ و رنگ سنا ”نون“۔

داسہ داڑے ”ردف و قید“ سنا نیام سنا فرقی پوہ مننگ نا آسان انگا طریقہ دادے
 کہ اگہ حرف ہے ردف نا حرکت مست موافق متو یعنی ”واو آن مست پیش اس متوز بر
 اس مس تو او حرف ہے مدہ اف۔ اگہ او حرف ہے مدہ اف مطلب او ردف اف“۔

دافتا استعمال زیات عربی و فارسی ٹی مریک۔ ننا زبان نا شاعری ٹی دافتا دا خو بلو
کاریم اس اف ولے دافتا چا ہنداری ضروری ہے۔
ہموچار حرف ہرا روی آن پد بریرہ۔

☆ وصل

☆ خروج

☆ مزید

☆ نائرہ

☆ وصل (Linking)

وصل ملنگ ہے پارہ۔ قافیہ ٹی وصل ہمو حرف ہے پارہ ہرا بغیر فاصلہ غان حرف ہے
روی آن گڈ برے ولے جتا اولکہ اس مف نہ تور دیف ٹی حساب مریک۔
مثال: ”توار“ و ”کرار“ نا آخری ”الف“۔

یاتی: حرف ہے روی و وصل نا فرق دادے کہ وصل نا مرکنگ آن گڈ لفظ بے معنی
مفک۔ دنکہ اگہ نن ”توار“ و ”کرار“ نا ”الف“ ہے مرکین تو ”توار“ و ”کرار“ بے معنی
مفسہ۔ یعنی داٹن دا معلوم مس کہ دافیہ ٹی ”الف“ وصل ہے روی اف۔

☆ خروج (Getting out of)

خروج پارہ پیش تمنگ ہے۔ خروج قافیہ ٹی ہمو حرف ہے پارہ ہرا وصل آن گڈ بغیر
فاصلہ آن بریک۔

مثال: ”دوتے و سوتے“ نا قافیہ ٹی ”ت“ وصل ہے ”و“ ”خروج۔

☆ مزید (More than or beyond)

مزید پارہ زیات کننگ ہے۔ قافیہ ٹی دا خروج آن گڈ بغیر فاصلہ آن بریک۔
مثال: ”رنجاک و منجاک“ نا قافیہ ٹی ”ک“ مزید ہے۔
”ن“ روی ہے۔ ”ج“ وصل ہے۔ ”الف“ خروج ہے و ”ک“ مزید ہے۔

☆ نائرہ

(A letter added to Mazeed)

نائرہ مرزنگ ے پارہ۔ قافیہ ٹی ہموحرف ے پارہ ہر احرف ے مزید آن گڈ بغیر
فصلہ آن بریک۔

مثال: ”رنجا کو“ و ”منجا کو“ نا ”و“ نائرہ ے۔

”ن“ روی ے۔ ”ج“ وصل ے۔ ”الف“ خروج ے۔ ”ک“ مزید و ”واو“

نائرہ۔

یاتی: حرف ے نائرہ آن گڈ ہر احرف بس تو اوفا حساب ردیف اٹی مریک۔ روی
آن گڈ بروکا حرف آتا اختلاف اصل ناجائز ے۔

دافتیان بیدس باز ہندو قافیہ ہم ہرے ہر افسی نہ ”تاسیس و ذخیل“ ہرے اونہ
”رذ و قید“۔ قافیہ نا علم اٹی دافتیکن خاص اوپن تھنکتے۔ دکنہ ”رحمت و زمت“ یا
”سلام و کلام“ یا ”برکت و حرکت“۔ ہندہ سوب آن طوسی ہر اکہ محقق نئے او حرف ے
رذ و وصل روی مفرد و روی مضاعف ے ضروری قرارایتک۔

”رحمت و زمت“ نا قافیہ ٹی ”ت“ روی سمجھنگے۔ ”سلام و کلام“ نا قافیہ ٹی ”م“
روی سمجھنگے۔

قافیہ نا حرکت آک

قافیہ نا حرکات ہمو حرکت آتے پارہ ہر ا قافیہ نا حرف آتوں تعلق ترہ۔ داکل شش او۔

۳۔ حذو

۲۔ اشباع

۱۔ رس

۶۔ نفاذ

۵۔ مجرئی

۴۔ توجیہ

☆ رس

رس پارہ بنا کنگے۔ قافیہ ٹی حرف ے تاسیس آن مست ننا حرکت ے رس
پارہ۔

مثال: ”کامل و شامل“، ”کافی و شین ننا حرکت“۔

☆ اشباع

اشباع پارہ اسیر کنگے۔ قافیہ ٹی حرف دخیل ننا حرکت ے اشباع پارہ۔
مثال: ”سالم و آلم“، ”لام ناپیش“۔ ”عامر و شاکر“، ”میم و کاف نازیر۔
اشباع نا اختلاف ناجائز ے ولے ہر اتم حرف ے روی متحرک مس تو جائز ے۔

☆ حذف

اگر انا برابر کنگے حذف پارہ۔ قافیہ ٹی ردف و قید ننا مست ننا حرکت ے حذف پارہ۔
حذف نا اختلاف جائز اف۔ ہر اتم روی متحرک مس تو جائز ے نہ تو آخہ۔ ولے حذف و
ردف تو ن اختلاف اصل جائز اف۔
مثال: ”نور“ نا قافیہ ”پور“ متنگ کپک۔

☆ توجیہ

توجیہ پارہ مون نا اڑسنگ ے۔ قافیہ ٹی روی ساکن نا مست ننا حرکت ے
توجیہ پارہ۔ ”کم و شم“، ”کاف و شین ننا حرکت۔ دانا اختلاف ہم ناجائز ے۔ ہاں
اگر روی حرف ے وصل تو ن ملے او متحرک مرے تو جائز ے۔

☆ مجری

مجری پارہ روان متنگ نا جاگہ ے۔ قافیہ ٹی حرف ے روی ننا حرکت ے مجری
پارہ۔

مثال: ”کرے و درے“، ”کی“ ننا حرکت۔ دانا اختلاف ہم جائز اف۔

☆ نفاذ

نفاذ پارہ فرمان ناجاری منگے۔ قافیہ ٹی حرف وصل خروج و مزیدنا حرکت ے
نفاذ پارہ۔ دانا اختلاف ہم ناجازے۔

قافیہ ناعیب آک

قافیہ ناکل ”نو“ عیب او۔ ہر قافیہ منہ ہندو عیب او کہ ہر افتا استعمال ضرورت نا
وخت آہم سعی اف۔ ارٹھی ہمو عیب آ کو ہر افتا استعمال باز مجبوری ٹی کنگ نا اجازت تو
ہرے ولے او فتا شمار ہم عیب آ تیٹی مرک۔ مسٹی ہمو عیب آ کو ہر افتا استعمال روا تو ہرے
ولے او فتے ہم شاعرنا زوری پاتنگ۔

☆ اقواء

توجہ نا اختلاف ے ”اقواء“ پارہ۔ یعنی حرف روی آن مست بروکا حرف بنا
حرکت ناجتا منگ۔

مثال: ”گل نا قافیہ ٹی خل“ نا انگ۔ داعیب ے ”اقواء“ پارہ۔
براہوئی شاعر آتا شاعری ٹی داگڑا نار دیک ننے باز ملرہ۔ ای نما خاطر آن منہ مثال
ایتیوہ۔

مثال: عابد سلام نا غزل سے آن منہ شعر ہرائی ننے داردی ملک

شرط عشق دا کاٹم کس خوانک

ہر قدم پوسکنو غم کس خوانک

انتظار کچہ داخدر وختی

پھل ہم یار موسم کس خوانک

دا غزل نا مطلع ٹی ”کاٹم و غم“ انگانو۔ ہر قافیہ ”م“ روی ے روی آن مست

”کاٹم نا“ ”ٹ“ آپیش کسے ”و“ ”غ“ ”نا“ ”غ“ مفتوح ے۔

مثال: شیخ عتیق حسرت میٹگل ناغزل نُسے ئی نوشتہ ے

مچے وختے گرن داڑے
حالت آتے پلن داڑے
بنگلس انٹس پاپس ہچس
سگے کیسک بھلن داڑے

داغزل نا اٹمیکو شعرائی قافیہ ”بھلن“ انگانے۔ ”بھلن“ نا ”ل“ نازی آپیش نُسے
اومطع ئی اڑتوما قافیہ ناک روی آن مسورالوکو۔ ہر اعیب ”اقواء“ پانگلک۔

مثال: شہزاد غنی نارباعی نُسے نا قافیہ غاتیٹی ہندہ کمبوتی ہرے ہر اداوڑے

جگاگ ہشکار چڑینکاتے ئی
رخسار مفک ریش خویینکاتے ئی
شہزاد کرے غرک ننا ارمانے
سیلاب کرے جوڑ پڑینکاتے ئی

دارباعی ئی ”چڑینکاتے“ ناروی آن مست ننا حرف مسورے۔ ”خویینکاتے“ ئی
روی آن مست ننا حرف ”مفتوح“ ے۔ یعنی ”چ“ آ ”زیر“ نُسے ”خ“ آ ”زیر“ اس و
”پ“ آ ”پیش“ اس۔ دا ”اقواء“ نا عیب الی بریرہ۔

☆ اکفاء

اکفاء قافیہ نا ہمو عیب ے ہرائی حرف روی نا اختلاف مرے۔ براہوئی شاعری ئی دا
نا خیال باز کم تخنگانے ہر اسہ بلو عیب نُسے۔ اکفاء ہمو عیب ے ہرانا استعمال کنگ چٹ
نا جائزے۔ اسہ پین گڑا اس دا ہم ہرے کہ ننا باز آ شاعر آک ایلو زبان نا شاعری تیٹی
اکفاء نا استعمالے خنرہ تولدہ اوہم استعمال کیرہ تہ۔ حالانکہ اردو زبان نا باز آ شاعر آک دا
گڑا غان لا علم او او نا شاعر آک ہر اردو زبان نا شاعر آتین باز متاثر او ہندہ گڑائی دافتا

چا ہنداری تے تھنک آن بیدس ہمو وڑنوشتہ کیرہ ہرا وڑ خنرہ خوانرہ۔ داضوری اف کہ اسہ
جوانو شاعر کس قافیہ ناعیب آتیاں ہم واقف مرے۔ او فتا کرو کار دی تے اگہ نن ہم رپیٹ
کین تو داننا کم علمی ے۔ ہندہ سوب آن پارہ کہ اسہ شاعر کسے کن دا گڑا تا چا ہنداری باز
ضروری ے۔

اکفاء ناعیب نامسہ قسم او۔

۱۔ اگہ قافیہ بعید المخرج حرف کسے تون بدلینگا تو ”اکفاء“ پاننگ۔ ”بعید المخرج“
یعنی مر آن النگے۔ دنگہ ”سبق تون کلک“ نا استعمال۔

۲۔ اگہ قافیہ قریب المخرج حرف کسے تون بدلینگا تو ”اجازہ“ پاننگ۔ ”قریب“
یعنی خوک آن النگے۔ دنگہ ”ملاس تون خاص“ نا استعمال۔

۳۔ اگہ قافیہ نابدل متنگ ناسوب اونا تلفظ یا لغت اس تو او دے ”تحریف روی“
پارہ۔

دنگہ ”ناز“ ے ”ناج“ پاننگے۔

مثال: غنخوار حیات نا غزل کسے ٹی دا کمبوتی مون آبریک

برک پر زباد انگا غنچہ ٹی بر
ہتمک شعر پارہ نا کوچہ ٹی بر
حیاتی نا شعر و سخن تانی زیب اُس
بتوس مطلع ٹی گر تو مقطع ٹی بر

غنخوار حیات نا شعر ہرا ٹی قافیہ ”مقطع“ استعمال مسونے دادے ”اجازہ“ ناعیب

مثال: شہزاد نذیر ناغزل کسے نا مطلع و شعر اس

بارسر پھل آک ہمو غنچہ کریر
ماہتابے جمر آک سیخا کریر
چپ چپ دنیا تماشائی نذیر
دن اسہ مظلوم کسے سودا کریر

داغزل نا مطلع ٹی ”غنچہ تون سیخا“ قافیہ الزگانے ہر ادے ”اکفاء“ نا عیب پارہ۔

مثال: عالم عجیب نا اسہ غزل کسے ٹی ہندہ ردی مون آبریک

پا تو کہ رازے دنیا تو تینا
کیک ہیئت اینو سیخا تو تینا
اُست ے تینا ہم مچہ صفا کر
مصروف اُس ہڑدے چہرہ تو تینا

داغزل نا مطلع ٹی ”دنیا و سیخا“ الگانو اشعر ٹی ”چہرہ“ ہرانا اجازت اف۔ داعیب
”اکفاء“ پانتلک۔

مثال: صابر ندیم نا کتاب ”خونیک“ اٹی داردیک ننے باز ملرہ۔ داڑے اسہ مثال

اس۔

فکر و غمنا اُراس ہو غنگے
دنکہ تنیا چناس ہو غنگے
ہاے بے قدرا زندگی اینو
نیکہ ہر عام خاص ہو غنگے

داڑے ”خاص“ نا عیب ے ”اجازہ“ پارہ۔

☆ سناد

ردف و قید نا اختلاف نا عیب ے ”سناد“ پارہ او داڑتون اوار ”اشباع و جذذ“ نا اختلاف ہم ہندہ ”سناد“ نا عیب پانتنگ۔
 مثال: اسہ غزل ٹی ”مکسور“ تون اوار ”مفتوح“ النگے۔ یعنی ”عامر“ تون ”ایسر“۔
 ایلو ”خواست“ تون ”یاداشت“ نا النگ۔
 اسہ جوانو شاعر کس اگہ قافیہ نا علم آن جوانی اٹ واجب مف ہم تو داردی تے کنگک
 کپک۔ داردیک بنے باز کم نظر بریرہ۔

☆ ایطاء

قافیہ ٹی اسہ معنی آحرف یا الفاظ آتا تکرار ے ”ایطاء“ پارہ۔ دانا اقسام او۔
 ۱۔ ایطاء خفی
 ۲۔ ایطاء جلی

ایطاء خفی

ایطاء خفی ہمو ایطاء ے ہرائی زائد حرف سنا تکرار صاف درست مف۔
 مثال: ”تاب اتون گلاب“ نا النگ۔ ہندن ”دانا“ تون ”اے نا“۔ ہندن
 ”سرگردان“ نا قافیہ تون ”حیران“ نا النگ۔
 باز آفن سنا ماہرین آک ایطاء ے خفی نارودی تے بلو عیب سرپند مفسہ ولے اگہ کس
 داگڑ اغان پام کے تو او نا فائدہ ے۔

ایطاء جلی

ایطاء جلی خفی opposite ے۔ داہمو ایطاء ے ہرائی حرف ے زائد حرف یا
 لفظ آتا تکرار صاف درست مرے۔

مثال: عالم عجیب نا غزل سے نامطالع و شعر اس

مرمر اُس نے آن چندی ملاقات آں پدہم

پاش کپک ننا بخت آگندار برسات آن پدہم

نا پنا آزموندہ کرے عشق ے دنیا ننا تو

نن ہشنگان صحب اسکا سنگت چراغاتاں پدہم

داڑے ”برسات آں“ ”تون“ ”چراغاتاں“ داڑے قافیہ نازاند حرف آتا فرق

صاف منگ ے۔ ہر ابلو عجیب نئے۔

ہندن ”درینے تون اُسوئے“ ”نا قافیہ نا النگ۔“ ”ضرورت مند“ ”تون“ ”درومند“ نا

قافیہ نا النگ۔

☆ غلو

غلو قافیہ نا ہمو عجیب ے ہراٹی اسہ مصرعہ ٹی حرف ے روی ساکن مرے او ایلو ٹی

متحرک۔ دا اضافہ نا سوب آن مریک۔ ہندہ وجہ غان براہوئی شاعری ٹی داعیب نے

ملپک۔ اردو شاعری ٹی داعیب باز آ شعر تیٹی ہرے او نا وجہ ہندہ اضافت ے۔

داعیب داوڑ مریک کہ اگہ کس قافیہ تے دن الیک:

اُست قرار آبریک

مہر بہار آبریک

نا تو را ابریک۔

داسہ قافیہ ”قرار و بہار“ سعی او وے ”توارا“ داڑے غلو نا عجیب مریک انٹیکن دا

مکمل او ہیئت نئے او ”ر“ آن گڈ الف بسونے۔

☆ تعدی

تعدی هموعیب ے ہرائی حرف وصل اسہ جاگہ اس ساکن مرے تو اسہ جاگہ اس
متحرک۔

داردیک نئے زیات دوفسہ۔ دانا سوب دادے کہ وصل روی آن گڈ بریک گیشتر
ردیک روی آن مست نہا حرف آتیٹی مریرہ۔

☆ قافیہ معمولہ

معمولہ همو حالت ے پارہ ہرائی قافیہ اسہ جاگہ واحد مرے ایلو جاگہ غا ترکیب اٹی
مرے۔ دانا ارا قسم او۔

۱۔ ترکیبی

همو قافیہ ہرا ارا کلمہ غان ودی مرے۔ یعنی اسہ کلمہ تون ایلو کلمہ ے ودفسہ قافیہ جوڑ
کننگے۔

مثال: صابر ندیم ناداغزل ناشعر:

اخہ چاؤس بیوسی ے دا زمانہ پا کنے

شیشہ ے پنوکا فی ہم کر نشانہ پا کنے

الے دا دنیا ے صابر اے ندیم ارمان کے

پٹہ ولدا خمپ نے کس بش مہ کا نہ پا کنے

داڑے ”زمانہ و نشانہ“ اسہ اسہ کلمہ اوولے ”کانہ“ ارا کلمہ آن جوڑے تو داعیب ے

معمولہ ترکیبی پارہ۔

پین مثال کس: جوہر براہوئی ناداغزل

دوستی دلدار نا آخر کہ دیوانہ کرے
دا خویں کاتا روانی پاش افسانہ کرے
نی خطے جوہر براہوئی نا سیفینس تو پار
مہربان قاصد کہ دلبر ہان کرے یا نہ کرے
داڑے ہم ہندہ عیب ے ”دیوانہ و افسانہ“ اسہ اسہ کلمہ او ”یانہ“ اراکلمہ۔

۲۔ تحلیل

ہمو قافیہ ہرانا لکر کنگ آن قافیہ جوڑ کنگے۔

مثال: جوہر براہوئی ناداغزل نامقطع

درو بس نا گماں الا ہنا نے
کنے ٹی او خطا اس خنا نے
دعا تا اف ضرورت یار جوہر
خدا زیبا تے آ خود مہربانے

داڑے قافیہ ”مہربانے“ تحلیل عیب پاننگ۔

انتیکن ردیف ے قافیہ تون اوار کنگانے۔

دافتیان بیدس ”تضمین و تغیر“ ہم قافیہ ناعیب اوولے اوفتازیات ردیک ننے
شاعری تیی دوہفسہ۔ سچ ے آسان تخنگ کن ہر اعیب آتاؤ کر کنگانے اوفتازی آکاریم
کننگ چٹ ضروری ے۔ قافیہ شاعری نازیبا ئی ے۔ کلام ناحسن قافیہ ناخوبصورتی ے۔
داڑن بیدس شاعر نا آبرونا ہیئت ے ہم۔ داکان مست ننا شاعر آک داگڑانا خیالے
تختورہ ولے داگڑانا چا ہنداری و استعمال کننگ شاعر کن واجب ے۔

یاتی

روی نا عیب آتیٹی اسہ گڑ اس داپا وکہ اردو و براہوئی شاعری ٹی ”الف وے“ نا فرق باز تھکنٹے۔ یعنی ”دنیا“ تون ”سینہ“ ہندن ”دریا“ تون ”لمہ“ استعمال مسونو او باز استعمال مسونو۔ ایہن تو دا ہم عیب کسے ہرانا ذکرے ای کریٹ ولے دافتا تو انا خوک و زیات استعمال نا سوب آن دافتا عیب داخو بلو عیب اس چاہنکپک۔ اگہ کس دافتا استعمال کپک تو باز گچین اوکاریم اس ولے اگہ کس دافتا خیا لے باز تھنگ خواپک او خیال کسے نا مجبوری آن استعمال کیک تہ تو دنو بلو عیب اس پانکپک ایلوکل عیب آک شاعری نا معیار و شاعر نا چاہنداری آدوار فور۔ دانا اسہ سوب اس دادے نناماسہ ”الف وے“ نا تلفظ اٹی باز بلو فرق اس اف یعنی ”آہ“ ”و“ ”آ“ اسہ وڑا اکٹنگرہ۔ ہندہ سوب آن داردی باز بلو عیب اس چاہنکپک ولے ہر اشاعر دانا خیا لے تھک تو آفرین۔

قافیہ ناذیل آک

☆ روی نا اعتباراٹ قافیہ ناشش ذیل او

۱۔ موس

ہر قافیہ ٹی حرف ے تاسیس مس اودے ”موس“ پارہ۔
مثال: ”قاتل، ساحل“۔

۲۔ مدخول

ہر قافیہ ٹی حرف ے دخیل مس اودے ”مدخول“ پارہ۔
مثال: ”طاہر، ماہر“۔

۳۔ مروف

ہر قافیہ ٹی حرف ے ردف مس اودے ”مروف“ پارہ۔
مثال: ”خیال، سیال“۔

۴۔ مقید

ہر قافیہ ٹی حرف ے قید مس اودے ”مقید“ پارہ۔
مثال: ”حرف، برف“۔

۵۔ مصولہ

ہر قافیہ ٹی بیرہ حرف ے وصل یا وصل و خروج یا وصل و مزید وصل یا خروج
مزید و نائرہ مسراودے ”مصولہ“ پارہ۔

۶۔ مجرد

ہر قافیہ ٹی روی آن بیدرس پین حرف متواودے ”مجرد“ پارہ۔

☆ وزن نا اعتباراڻ قافيه ٺاڻڻ ذيل او۔

۱۔ مترادف

هر قافيه نا آخراڻي اراساڪن بغير فصل آن مسراودے ”مترادف“ پارہ۔
مثال: ”خمار دلدار“۔

۲۔ متواثر

هموقافيه هرانا آخراڻي اراساڪن نانيام اڻي اسه متحرڪ اس مرے۔
مثال: ”کسپين دامن“۔

۳۔ متدارڪ

هموقافيه هر اڻي اراساڪن نانيام اڻي ارامتحرڪ مرير۔
مثال: ”زلزلہ فيصلہ“۔

۴۔ متراڪب

هموقافيه هرانا آخراڻي اراساڪن نانيام اڻي مسه متحرڪ مرير۔
دونوقافيه براهوني ڻي اف۔

۵۔ متڪاؤس

هموقافيه هرانا آخراڻي اراساڪن نانيام اڻي چار متحرڪ مرير۔ دنگا قافيه آڪ براهوني
ڻي افس۔

ردیف (End Rhyme)

لغت الی ردیف نامعنی ”اسٹ ناخیرے سوار مروکاے پارہ“۔ شاعری اصطلاح الی قافیہ غان گڈ بروکا لفظ آتے ردیف پارہ۔ ردیف نا ایجادے فارسی شاعر آک کریر۔ داکان مست عربی شاعری ٹی دانا اچو وجود اس الوکہ۔ ولے فارسی آن گڈ داسہ عرب شاعر آک ہم ردیف نا النگے بنا کرینو۔ نناماس آتو بنائی وخت آن ردیف استعمال مرسہ۔ ردیف نا النگ شعرائی ضروری اف ولے ننا برا ہوئی شاعری ٹی گیشتر شاعر یک ردیف اتون نوشته مریرہ، اونا سوب دادے کہ ردیف شاعری نازیبائی ے ودفک۔ ہرا شعرائی ردیف مس اودے ”مردف“ پارہ۔

ردیف تینا لفظی دروشم الی اسٹ مریک ولے معنی نا حساب اٹ اونا پابندی ضروری اف۔ یعنی اگہ غزل نامطلع الی نن ردیف نا لفظ آتے ہرا وڈا لکن ولدہ مچ آغزل الی ہمو لفظ آتے ہمو وڈا تو البینہ ولے اونا معنی کل شعر آتینی اسہ وڈا النگے دا ضروری اف۔

مثال: لیاقت سنی

بتو اینو بلبل گدام اٹ کہ تینا
امر مس شکاری او دام اٹ کہ تینا
ننا دشمن آتے دفر مف سنی اچ
خدا کل ے تخ نی کمام اٹ کہ تینا

دا مطلع و شعرائی ”اٹ کہ تینا“ ردیف الوکہ ولے مطلع ٹی پین معنی سے ٹی الوکہ و شعرائی پین معنی او خیال سے کن۔

باز آوخت ردیف قافیہ غان مست تو باز وخت شعر تیٹی نن خنہ کہ اراقافیہ نانیام نئی
ہم بریک دنگار دیفے ”حاجب“ پارہ۔ حاجب نامعنی ”پردہ کروکا“۔

شعر نئی مثال نس: ضیا الرحمن ضیاء

تغنیٹی برے ہر دے دلدار نبی ﷺ دلبر

خنما کہ پدینی ے سرکار نبی ﷺ سرور

دامطع ٹی (دلدار و دلبر قافیہ نبی ﷺ ردیف و ایلو مصرعہ ٹی سرکار و سرور قافیہ او و
نبی ﷺ ردیف ے)۔ یعنی داڑے ردیف اراقافیہ نانیام اٹی الوکے۔

ایلو مثال: عطا الرحمن شاہ کلانی

دا عشق تو خواہک نی برکان جعفر دین

نی کش منہ اُست منہ کش جعفر پین

داڑے (دین و پین قافیہ او و جعفر ردیف ے)۔ یعنی ردیف قافیہ آن مست
الوکے۔

اسہ صورت کس دانادادے کہ شعر اٹی اراقافیہ غان مست ردیف اس برے۔

مثال: ضیا الرحمن ضیاء

وطن نا ہر گلی اینو دتر شوک

پدا غازی تکلن اینو کسر اُوغک

داڑے (دتر، شوک و کسر، اُوغک قافیہ او و اینو ردیف ے) یعنی اراقافیہ غان
مست ردیف اس۔ اراقافیہ ے شاعری اصطلاح اٹی ”ذوفاقتین“ پارہ۔

باز آ استاد آ تا داپانگے کہ ہر الوز آک ردیف اٹی الگ نا و اولوز آک ایلو شعر آ تا اولیکو
مصرعہ ٹی بایدے بنفس نہ تو دا اسہ عیب نسے۔

مثال: جو هر ٻرا هوئي

يا تنيٺ دلربا داڙے ٻو نم
يا تينا جوهرے داڪاں ڊبو نم
داغزل نارديف ”نم“ ے وڊاڙے مقطع ناو لیکو مصرعہ ٿي آخر آ ”نم“ الزنگانے۔
دادے داسوب آن عيب اس پارہ کہ خوانگ ناوختا شعر مطلع آ مٻار لگک و زرس
بے زيب مرڪ۔

هاں اگہ ردیف نالوز آ تيان اسہ ٺڪراس اسہ لوز اس برڪ تو اوعيب اس اف۔ بس
مچ آ ردیف بايد ے بف۔

مثال: شيخ عتيق حسرت مينگل

انت خونے منزل آتے قوم دا
منره کل باطلے دا قوم سنا
داغزل ٿي ردیف ”قوم سنا“ ے وڊاڙے مقطع ناو لیکو مصرعہ ٿي ”قوم“ نالوز
استعمال مسونے تو دا عيب ڪسے اف اٺيڪن مچ آ ردیف الڳتنے۔

داڙے ايلوسخ ے بنا کنگ آن مست گڙاس ”سرقه و توارڊ“ ناباروئي هم خوانه
اٺيڪن برا هوئي شاعري ٿي هم ايلوزبان آ تا شاعري تيان بار دا گڙانے دو برڪ تو اسه
شاعر ڪسے کن داضروري ے کہ او دا گڙا تافرق ے پوه مرے۔

سرقه ناجث سنا بنيادي بنا ے هر ن تو دانا بحث کل آن مست مشرقي تنقيد اٿي بس۔
هر اڙے دا گپ مون آ کنگا کہ فلان شاعر فلان شاعر نا خيال آتے دز آنے ولے او
وخت آ دا گڙانا حال دا وڙ کنگا کہ خيال آک تو دنيا ٿي عام مريه ولے کمال دا گڙا ٿي
مرڪ کہ هر شاعر هر اوڙ او خيال آتے استعمال کيک۔ او هر شاعر او نا استعمال اٿي
زيبائي و پختي اتيک او گو ے ديک۔

ولے اینونا وخت اٹی دا گڑا نا حالت پین وڑے۔ اسٹ تو دا کہ دا ٹیکنا لوجی نا دور
اٹی اسہ گڑا اس ہم ڈکوک اف۔ ہر گڑا مون آبریک۔ اوارٹمیکو گپ دا کہ خیال آتا ملنگ
عیب اس اف ولے ہر اتم خیال آک ہمولوز آتیٹ مون آبریرہ تو دزی ناشک شاعر آ
کا ہک۔ تو دا سہ دا گڑاے ہرن کہ ”سرقہ“ انت نئے؟۔ اوداڑتوں اوار ”توارڈ“ انت ے
پارہ؟۔

شعر تاسرقہ (Plagiarism)

پین شاعر نئے ناشعرے ہمولوز یا ہمولوز و معنی ٹی مچے بدل کرسہ تینا پنٹ اتنگ
سرقہ پاننگ۔
دانا ارا قسم او۔

- ۱۔ سرقہ ظاہر (یعنی پاش انگ)۔
- ۲۔ سرقہ غیر ظاہر (یعنی ڈکونگ)۔
- سرقہ ظاہر نامسہ قسم او۔

☆ نسخ و اتحال

چٹ ہمولوز یعنی ہر ادے نن ہو بہو یا سراسر پانہ پین ناشعرے تینا کننگ۔ دابلو عیب
نئے۔

☆ مسخ و اغارہ

پین ناشعرے پین جتا انگا لوز آتیٹ استعمال کرسہ تینا کننگ۔ اگہ اڑمیکو شاعر نا
شعر اویکو شاعر نا شعر آن جوان ثابت مس تو دا ادبی حساب اٹ عیب اس اف۔ اودا گڑا
جائزے۔ اگہ اڑمیکو شعر اویکو شعر آن جوان و زیات زیبا متو دا تو دزی پاننگ اودا گڑا
جائز اف۔

☆ المام سلخ

پین شاعر ناشعر تاسر حالے تینا لوز آتیٹ ادا کننگ۔ اودا گڑا ”توارڈ“ اٹی بریک۔

تو ارد پارہ ہندادے کہ اراشاعرنا شعرآک لوز و معنی اڑتو ماوڑتیٹ اسٹ مریر
ولے دا اتفاق اٹ مرے تو یعنی اوفتے اسٹ ایلو شاعرنا خبرمتنے۔ اودا گڑا شاعری ٹی باز
آجاگہ تیا مریک۔ اودا ناسوب دادے کہ دافکرنا تیزی آن مریک۔

سرقہ غیرظاہری ناقسم آک: سرقہ ناداقسم عیب اس افس۔

☆ اراشاعرنا شعرتیٹ معنوی similarity مرے۔

☆ اسٹ شاعرنا دعوی خاص مرے تو ایلو شاعرنا عام۔

☆ پین اسٹ ناسر حال اٹی تینے آن گڑا اس اوارکنگ۔

☆ اٹمیکو شعرنا سر حال نااولیکو شعرنا سر حال آن جتامنگ۔

☆ اولیکو شعرنا سر حال اٹی پین زیبائی اتنگ۔

داڑے دا گڑا نا خیال مرے کہ ہر اتم شاعر آک اسے سر حال آگڑا اس نوشتہ کیرہ تو
یقینن اوفقا خیال آک اسٹ ایلو تون ملرہ یعنی اگہ اسے شاعر اس بلوچستان نازی آگڑا اس
نوشتہ یک تو یقینن ایلو شاعر بلوچستان نازی ہم ہموگڑا تے لکھک ہر اگڑا اک بلوچستان نا
تاریخ اونا زیبائی ٹی بریرہ تو دا گڑا جائزے ولے اگہ ایلو شاعرنا تشبیہ و استعارعاک ہم
ہنداوڑ تو داسرقہ ٹی بریک۔ یعنی اسے سر حال نئے آنوشتہ کنگ سرقہ اف بلکہ ایلو نا بیان ایلو
نالوز آتاوڑت تینا نوشتہ ے مون آاتنگ سرقہ پانتنگ۔

سرقہ ناباروٹ عرب نقاد آتا پانگ دا اس کہ ”خیالاک تھوٹی مریرہ اوکل خیالاک
اسے وڑاٹ مریرہ ولدہ داشاعر آتا کمالے کہ اوہمو خیال آتے اخہ زیبائی اٹ استعمال
کیرہ“۔ یعنی نننے داہروٹی ے کہ فلان شاعر ایلو شاعرنا ہمو خیالے اخہ جوانی و اخہ زیبائی
اٹ استعمال کرینے۔ اودا گڑا سرقہ ٹی بفق۔

اسے پین گڑا اس دا پاوشاعر ہر اتم ایلو شاعر آتے خوانک یا بنک تو ہمو مواد ہمو خیال
آک اونا ذہن ٹی گڑا زئی گڑا زئی جاگئی مریرہ ولدہ اکثر ہندہ خیالاک پین رنگ و اسلوب و

شاعر نا تجربا ٻا آءِ ما ڏرو ٿم اٺ او نا مون آبريه تو ڏاڙن دا مريڪ ڪه شاعر نا چند ڏا
گڙا نا خيال ٽمپڪ ڪه او نا خيال يا لوز آڪ هرا شاعر نا شاعري تو ن ملهه تو گڙا او ڏا مطالع
و تخيل نا تيزي نا سوب آن ملڪ او ڏا سر ڦه ٿي بڻڪ۔ و لے هاں باز آ جا گه برا هوئي شاعري
تے خوانسه هندن محسوس مريڪ ڪه ڏا سر ڦه نا شعر او او نا وجه ڏا ڏا ڪه خيال آڪ لوز و معني
او تو ما حساب آئيٽ اسه وڙ لگره۔ او ڏا گڙا او تو ما شاعر آتا شعر تے خوانگ آن صاف
مريڪ۔

مثال نُس: علامه اقبال نا غزل نا مطلع و شاعر اس

تسڪين نه هو جس ميں وه راز بدل ڏالو
جو راز نه ركه پائے همراز بدل ڏالو
ڏا سه سلام صابر نا مطلع نُس

اگه راز سلتو راز اے رازے بدل ڪر ني
همراز متو همراز همرازے بدل ڪر ني
سلام صابر نا ڏا مطلع ڪه خوانگ آن گڙن پوه مرينه ڪه ڏا هو خيال ڪه هرا ڏا
علامه اقبال الڪنه پيره زرس لوز آتا فرقے۔ و لے ڏا کان پڊنا هرا شعر ڪه سلام صابر الڪنه
اوڙن پاش مريڪ ڪه اقبال نا خيال برا هوئي ٿي امر بدل ڪننگا ڪه
علامه اقبال:

پر سوز دلوں کو جو مسڪان نه ڏے پائے
سر هي نه ملے جس ميں وه ساز بدل ڏالو

سلام صابر:

آرام نا اُستے بڻ ڏا ساز و زميل ٽيٽ
نے چنگ رباب وڙ تو گڙا ساز ڪه بدل ڪر ني

دنگا گڑاک سرقہ ٹی بریرہ۔
 داڑے ساغر صدیقی و شہزاد نذیر نا مطلع کس ہرنہ۔
 ساغر صدیقی:

چراغ طور جلاؤ بڑا اندھیرا ہے
 زرا نقاب اٹھاؤ بڑا اندھیرا ہے
 شہزاد نذیر:

کرین سیل سنا طوبے نا انتظارے باز
 چراغے طور سنا لگف کہ نن تہارے باز
 داڑے شہزاد نا مطلعے خوانگ آن گڈننے سامریک کہ اوشیف نا مصرعے بڑنا
 مصرعہ نا خیال نا نسبت اٹ اکنے۔ یعنی داڑے طور نا ذکر پین علامت اسکیں استعمال
 مسونے اوساغر ناماس آپین۔ اومصرعہ غانا اسہ وڈ نامنگ بیرہ تخیل نا تیزی نا سبب ہے۔
 ہر ادے نن سرقہ پانگ کپنہ۔

ہندن براہوئی نا باز آ شاعر آتا شاعر یک اردو زبان یا براہوئی نا چند نا شاعر آتا
 خیال آتون لمرہ اونن اوفتے سرقہ پانہ۔ ولے نننے اسہ وارد اہروئی ہے کہ اواقعی سرقہ ٹی
 بریرہ یا نہ تخیل نا تیزی یا مطالعہ نا سوب آن داگڑاک مون آبسونو۔

مثال کس: میر تقی میر نا غزل کسے نا مقطع ہے کہ
 اس فن کے پہلوانوں سے کشتی رہی ہے میر
 بہتوں کو ہم نے زیر کیا ہے پچھاڑ کر
 داسہ ملک حبیب اللہ حبیب نا دا مقطع

شاعری نا حبیب نن مل اٹ
 داڑے ہر پہلوانے دسانن

حبیب ناشعرو میر تقی میر ناشعرمعنی نا اعتباراٹ چٹ اسٹ او۔ حبیب اللہ حبیب دا
 خیالے ہر الوز آھیٹ مونا ایسوںے اوہم میر تقی میر ناشعرتون ملرہ تو داڑن دا پاش مر یک کہ
 حبیب اللہ حبیب نا دا شعر سرقہ ٹی بر یک۔

بدلیج نا چا ہنداری

(Adding beauty and Embellishments to the speech)

بدلیج (Euphuism)

بدلیج نامفہوم ”جوڑک کروک“ پوسکنا ”جتا“ ناے۔ اصطلاح ٹی فصیح و بلیغ کلام ے جتا انگ لفظی یا معنوی جوانی تیٹ مون آاتنگ نا علم ”بدلیج“ پانتنگ۔ یعنی ہمو عمل ہمو علم ہمو طریقہ و خواست آک ہرا ننے رما غر کہ کلام ے بلیغ امر کروئی ے۔

ارٹھی وڈٹ پان تو بدلیج علم ے بلاغت نا ہمو شائے ہرائی کلام نا لفظی و معنوی جوانی تا باروٹ گپ مریک۔

علم ے بدلیج نا ڈیفینیشن ے زیات آسانی اٹ بیان کر سہ محمد حنیف گنگوھی نوشتہ کیک ”علم ے بدلیج ہمو علم ے ہراڑن کلام اٹی لفظی و معنوی جوانیک ودی کنگرہ۔

ولے خیال مرے کہ دا علم مقتضائے حال نا نسبت اٹ مرے اودائی سرگڑدانی مف۔ بلکہ کلام اٹی زیبائی و اثر ودی کنگے۔ دا جوانیک ہمو تما ودی کنگرہ ہرا تم نوشت اٹی صنائع و بدائع نا استعمال اسہ کچ اسکان ساڑی مرے۔ دافتا غیر ضروری استعمال مف۔ نوشت اٹی بدلیج نا ذکر ہندنے دکنہ ارغ اٹی بے نا۔ یعنی اگہ کچ اٹ استعمال مس تو تام تا جوان مریک اگہ زیات مس تو سور کیک تہ۔

علم ے بدلیج نا اہمیت اٹی انوشتہ کیک ”دا علم ے بدلیج دا سوب آن پارہ کہ بندرغ تینا کلام ے بدلیج نا جوانی تیان رنگ تنگ کے۔ تا کہ اونا دا کلام بے مٹ وکل آن طاک مرے۔“

داڑے دا گڑا پاش مریک کہ لفظی و معنوی جوانی تا مقصد دادے کہ شاعری ٹی جمالیاتی نازرکی تے مون آاتنگے، روشن کنگے۔ داڑتون اوار حسن بنا اصول آتا تعرف ہم

کتنکے۔ کلام نئے ٹی داگرٹا متنگ آن داگرٹا معلوم مریک کہ حسن صورت نئون اوار مطلب و معانی ٹی ہم مریک۔ ہندا خاطر آن ہر اتم صنائع و بدائع ناہیت مریک تو لفظی صنائع تاجتا و معنوی صنائع تاجتا بحث کتنک۔

داگپ آتیان داگرٹا مون آبریک کہ صنائع بدائع اسہ وخت اٹی معنوی زیبائی تون اوار لفظی زیبائی ہم ودی کنگ کیرہ۔ اوکلام اٹی دااڑتو ماتہ اسہ جاگہ اسہ وخت اٹی متنگ بلاغت نادر و شے مون آاتیک۔

صنائع و بدائع

کلام ناہمو جوانیک ہر افنئے ”صنعت“ پارہ ارا قسم نامریرہ۔
کل آن مست ”صنعت“ نا تعارف کہ صنعت انت نئے۔

صنعت (Figure of speech)

صنعت نامعنی جوڑ کنگ نئے۔ جوڑ کروکا ”صانع“ و جوڑ مروکا ”مصنوع“۔
دن کہ دا دنیاے اللہ رب العزت جوڑ کرے و ن اللہ نا مصنوع یعنی جوڑ مروکا کن۔

ہندا وڑ شاعر ”صانع“ یعنی جوڑ کروک اس مریک اولوز آتا چا ہندار اوفا فنکار مریک۔ داوڑ شاعر معنی نا اعتبار اٹ لوز آتا درو شتم اوفا چہرہ غاتے جوڑ کیک۔ او ہندا لوز آتے جتا انکا وڑ و جتا انکارنگ اٹ جوڑ کنگ او فتون گوازی کنگ کن صنعت آتیان مکم السہ او ہروڑ نا صنعت استعمال کیک۔ صنعت آتا چندی قسم او ہر افنیان نن ہموکل ضروری انکا صنعت آتے دا سنج ٹی خوانہ ہر افنازیات استعمال براہوئی شاعری ٹی مسونے یا متنگ کیک۔ دا کتاب نا الیکو مخت ہندا دے کہ سنج آک آسانی اٹ پوہ کر فنگر ہندہ سوب آن ای اوگرٹا تا ذکرے کپہ ہر اغیر ضروری او یا ہر اننا شاعر آتے زیات کاریم تقسہ۔

صنعت نا اِرا قسم۔

اسٹ ہمو جوانیک ہرافتا تعلق لفظ آتھو نے ہرافتے ”صنائع یا صنائع لفظی“ پارہ۔
 ایلو ہمو جوانیک ہرافتا تعلق لفظ آتا معنی تو نے ہرافتے ”بدائع یا صنائع معنوی“ پارہ۔
 ایہن اگہ بدائع بیرہ کلام نا معنوی جوانی تے پارہ و صنائع بیرہ کلام نا لفظی جوانی
 تے ”لفظ صنعت لفظی و معنوی اڑتو ما جوانی تیکن پائنگک۔

بدائع یا معنوی جوانیک (Embellishment in meaning)

دا صنعت آتا چا ہنداری و استعمال کنگ آن گڈ شعر بنا معنوی زیبائش اونا وقار
و دک۔ شاعر پوہ مریک کہ کنٹون امر و صنعت ہرے ای او فتنے امر استعمال کنگ کیوہ او
ہراوڑ تینا شعرے معنوی اوز بیانی بھنگ کیوہ۔ دا صنعت آتے خوانگ و پوہ منگ آن گڈ
شاعر نار یا ضت ولدہ اودے تینٹ ہندا خہ پختہ یک کہ اونا شعر تیٹی صنعت آک تینٹ
بریرہ۔

احتجاج بدلیل

تینا موقف تینا ہیئت و خیال ے دل کنگ کن دلیل اٹ کاریم النگ نا عمل ے
”احتجاج بدلیل“ پارہ۔

دانا راڈول او۔

۱۔ مذہب کلامی ۲۔ مذہب فقہی

مذہب کلامی

تینا کروکا دعویٰ ناشیوت اکن یا مخالف نا دعویٰ ے رد کنگ کن عقلی او دلیل نا اتنگے
مذہب کلامی پارہ۔

شعر ٹی مثال اس: ڈاکٹر حبیب دوست

اٹ واری پاریک دا وخت بنا سردارے

دا قوے غلام آتا زمغ آتا ضرورتے

دا شعر ٹی غلامی نا خاطر زمغ نامنگ ضرورتے، مون آکھسہ شاعر دا دلیل ے

ایتک کہ غلامی آن آزادی جنگ بنا دروشم ٹی ملک و جنگ اکن زمغ بکارے۔

یعنی شاعر عقلی او دلیل اس تسونے۔

مذہب فقہی

کلام نئی تینا ہیئت ے سعی ثابت کننگ کن دلیل نا جاگہ غا اسہ ہندنو ہیئت کس کننگ
ہرا اولیکو ہیئت ناوڑ و ہیئت کس مرے اوہرا تسلیم کنگے۔

شعر نئی مثال اس: وحید غمخوار

عشق ے تینا پا امر نن ڈکنک

خاخر کس لگا تو مول ہم یک او

داڑے عشق ناپاش منگ کن خاخر نا مول ناولیل تنگانے۔

یعنی شاعر تینا ہیئت اکن زیادتی او جتاو دلیل اس تننے بس تینا ہیئت ے پاش کننگ کن

ہموناوڑ و نسبت اٹ ہیئت اس کرینے۔

استنباع (Making follow, Entailment)

بندغ یا گڑا اسے نا داوڑ ذکر کننگ کہ اسہ جوانی یاد کر آن ایلو جوانی یاد کرودی مرے۔

شعر نئی مثال اس: بابل شاد

زبان ے اونا تنحو کو ہیئت آک حق سنا بس

وا حق والا مریک انسانیت نا سنگت

دا شعر نئی اسہ وار بندغ نا دا جوانی بیان کننگانے کہ اواحق ناپیتے یک ولدہ حق آن دا

جوانی مون آبسونے کہ حق ناپیتے کرو کا ک انسانیت ناپیتے کیرہ یعنی اسہ جوانی آن ایلو

جوانی نا ذکر مس۔

استخدام (Ambiguous discourse)

استخدام نا معنی خدمت خواہنگ یا خدمت ے خلنگ۔ اصطلاح نئی دا نا کاریم

دادے کہ شعر نئی اسہ ہندنو لوز اس اتنگے ہرا نا ارا معنی مریر۔ یعنی اسہ مصرع ٹی اسہ معنی اس

ایتے تو ایلو مصرعہ ٹی پین معنی اس یا تینٹ دالوز آن اسہ معنی اس اوصمیر آن تا پین معنی اس
ودی مرے۔

شعر ٹی مثال اس: عرض جان زہیر

ہاے قاصد فی تڑپہ دا ننا رند آتے دن

خاک وخت کس اُست کئی محبوب ننا داسونے

دا شعر ٹی اویکو مصرعہ ٹی رند ننا معنی عاشق نانت آ نشانے و ایلو مصرعہ ٹی خاک آن
مراد مہر و محبت ناے ہر افئیکن عاشق پاک کہ داجوب نا اُست کئی مسونو۔

اطراد (Methodicalness)

اطراد پارہ رند ٹی بروکا، مونی خیری چرینگو کا۔ اصطلاح ٹی داڑن د امرادے کہ کس
ننا صفت یا خرابی دا وڑ کنگے کہ اونا باوہ پیرہ نا پین اسکان اونا ذکرا سہ ترتیب کسے ٹی برے یا
معکوس ترتیب کئی برے ہم تو فرق اس اف۔

شعر ٹی مثال اس: حمید فراز

تا قیامت نا قربانی سلو کے زندہ

اے دیدہ علی نا محمد ﷺ نا نواسہ

دا شعر ٹی حضرت حسین ناباروٹ گپ منگے و اونا صفت ے اونا باوہ و پیرہ اڑ تو ماتا
ذکر تون کنگے۔

ایراد المثل (Proverbial commission)

شعر ٹی ضرب المثل اس دا وڑ استعمال کنگے کہ ہیئت کئی اسہ زور اس ودی
مرے۔

ضرب المثل پارہ ”ہموسطر ہر امثال اکن استعمال کنگے“۔

شعر ٹی مثال اس: طارق مسکان

مرض دونو وخت سنا رفتار تس
 خاک مس دانائی ہم لقمان سنا
 د اشعرئی ”لقمان نادانائی“ ضرب المثل نامثال ٹی انگانے۔

طباق یا تضاد (Antithesis)

ہیت ائی ہندو ارا لفظ انگ ہر اقامتیک تیتون ضد تر۔ دکنہ دے تون اوار شام بخ
 سنا مقابلہ ٹی باسنی چرکا نامقابلہ ٹی بلا بتنگ نامقابلہ ٹی انگ۔
 طباق نار اقسام او۔

۱۔ سلبی

۲۔ ایجابی

طباق ایجابی

ایجابی ہمودے پارہ کہ اڑتو مالوز آتا نیام ائی تضاد بیدس نفی انگا حرف آتا استعمال
 آن برے۔ دکنہ ”اینو پگہ“۔
 شعر ٹی مثال اس: حفیظ شہزاد

زندگی نا ابتداے غم تنو

انت مروے انتہا مولا کنا

د اشعرئی ”ابتدا و انتہا“ نا نیام ٹی تضاد بیدس نفی انگا لوز آتیان استعمال مسونے۔

طباق سلبی

سلبی ہمودے پارہ کہ ارا لوز آتا نیام ٹی تضاد نفی حرف آتا سوب آن ودی مرے۔
 دکنہ ”متنگ نہ متنگ“۔

شعر ٹی مثال اس: افضل مراد

تدے دا وڑ ہتم وا استخو دا
او بسک نہہ کہ بس پیغام اونا
دا شعر ٹی ”اویسک نہہ کہ بس پیغام اونا“، ”طباق سلیبی“ ہے۔

مقابلہ

مقابلہ ہمودے پارہ ہرا ٹی اسہ وار ارٹ یا ارا گڑ اغان زیات ننا ذکر کنگ ہرا فتنی
اچو ضد اس مف، دوانا اوفتون ضد کرو کو گڑ اتا ذکر ہندہ ترتیب اٹ کنگے۔

شعر ٹی مثال اس: گلزین ساگر

نن ہمو دن کہ بیرہ اوغنگ اُن
نم ہمو کہ مخنگ ہرے بس
داڑے ”نن“ و ”اوغنگ“، نامقابلہ ٹی ”نم“ و ”مخنگ“، اسہ ترتیب سے ٹی بسونو۔

پین مثال اس: عمران فریق

ای خنانٹ تینا تہٹی نا وا ذاتے
نی وا خنپسہ تینے ٹی جندے تینا
داڑے ”ای“، ”ناضد ٹی“ ”نی“، ”بسونے“ و ”خنانٹ“، ”ناضد ٹی“ ”خنپسہ“۔

ارٹ آن زیات لوز آتا ذکر کنگ نامثال اس۔

شاعر: عطاء الرحمن شاہ کلانی

شاد سے صحب ستو زندگی دا کنا
زار سے شام ستو موت سے کنگے دا
داڑے ”شاد نامقابلہ ٹی زار صحب نناضد ٹی شام و زندگی نامقابلہ ٹی موت“، ”النگانے“۔

مراعات النظیر

(The observance of the Similar)

مراعات النظیر ہمودے پارہ کہ کلام اٹی اسہ لوز نسے نارعايت ناسوب آن پین
چندی لوز آک انتگر۔ اوارٹ یارٹ آن زیات لوز کلام اٹی اوار کنتگر ہرافنیٹی تضاد آن
بیدس پین نسبت اس مرے۔

شعرٹی مثال اس: نواز محسن

خلق ننا دیگر نے سگت یاد یک

ریک، پٹ باغچہ غاک ویران اوکل

اسہ پین شعر ننا مثال اس: پیر جان مہر

داڑے پھل آکو رنگ و خوشبو کو

بس ولدہ بہار نی افیس

اسہ پین مثال اس: عزیز صابر

اف زلیخہ یوسف اف زیبائی اف

مصر ننا بازار لگے پا امر

اولیکو شعرٹی ”خلق“ نالوز آن ”ریک، پٹ آک“ و ”باغچہ غاک“ اتنگا نو۔

اٹمیکو شعرٹی ”بہار“ نالوز آن ”پھل آک“، ”رنگ آک“ و ”خوشبو کو“ اتنگا نو۔

مسمیکو شعرٹی ”یوسف“ نالوز آن ”زلیخہ“، ”زیبائی“، ”بازار“ کل مونا بسونو۔

ایہام تناسب

کلام ٹی ہندو نارالوز اتنگے ہرافنیٹی اسٹ نایا اڑتو ماتا ارا راعنی مریراودافنیٹی
ہوموعنی ہرا کلام ٹی مقصودے او مناسبت اس تحپ ولے ایلو معنیک ہرا مقصودافس
مناسبت تحز۔

شعر ٹی مثال اس: دانش مینگل

مچ کرک خواری نا زر آتے نی دانش

داڑے آرام اکن بس کٹ بکارے

داڑے کٹ آن مراد ”پیسہ ناے“ ہر ادے آرام اتون مناسبت اس اف ولے ایلو
معنی تا ہر ادے شعر اتون اچو مقصد اس اف یعنی (خاچنگ ناکٹ) او آرام اتون مناسبت
متحک۔

ایہام (توریہ) (Equivocation)

ایہام پارہ وہم ٹی شاعنگے او توریہ پارہ ڈکنگے۔ ایہام ہمو صنعت لے کہ کلام ٹی ہند نو
لو ز اس اتنگے ہرانا را معنی مرے۔ اسہ معنی ہند نوں مرے ہرانا کنڈا ذہن زو کا لے ہر ادے
قریب پارہ یعنی خوک نا معنی ایلو ہمو معنی ہرانا پارہ غا ذہن زو انپ ہر ادے بعید یعنی مرنا
معنی۔ او ہندہ معنی کلام نا مقصد مرے۔ دانا را قسم او۔

۱۔ مجردہ

۲۔ مرثیہ

مجردہ (Abstract)

مجردہ ہمو دے پارہ کہ کلام ٹی معنی بیدس مقصد آن پین مناسبت نا ذکر مف۔

شعر ٹی مثال اس: شاہد اشرف

تک اوڑا کنا دا تمو کے

کس اودے خنے مننگ کپک

تک نا را معنی او اولیکو معنی ”گمان ناے“ و مرنا معنی ”چادر ناے“ او ہندہ گڑانا
مقصد شعر ٹی الزگانے۔ اولیکو معنی نا اچو مناسبت اس شعر ٹی ساڑی اف۔

مرثیہ

مرثیہ ہمودے پارہ کہ خوک سنا معنی (ہراز و ذہن ٹٹی برے) نامقصد آن بیدس پین
مناسبات شعر ٹی مفنس۔

شعر ٹی مثال اس: حمید فراز

ہزار آ رنگ ٹی دا زندگانی تیر مسک

ولے خرن ننا دا اُست اسہ وار اس متو ہم

دا شعر ٹی ”خرن“ نامعنی ”آباد متنگ سناے“ اودا مرنا معنی ے اوداڑے دانا خوک
سنا معنی ”رنگ ے“ ہرانا مناسبت شعر اٹی ہرے۔

ایہام تضاد (Surpicion)

ایہام تضاد پارہ کہ کلام ٹی ہندو ارا لوز اتنگ ہر قہنی پیشن آن معلوم مرے کہ او
اسٹ ایلونا ضد ٹی اوولے شعرنا مفہوم او شعرنا جوانی اٹ تشریع آن پددا صاف مرے کہ
اوفنا نیام ٹی اچو ضد اس اف۔

شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

خنک اونا کہ پالسر وختس

ذات ٹی خنک تینا نن مسون

ذات ٹی خنک متنگ یعنی ”بے شرف متنگ“ او بے شرف متنگے پالنگ اتون اچو
تضاد اس اف ولے ”خنک متنگے پالنگ اتون تضاد ہرے“۔

حسن التعلیل (Poetical aetiology)

اسہ گڑا سے ناصفت ے ثابت کنگ کن اسہ ہندو گڑا اس اونا وجہ پالنگ ہر اصل
ٹی اونا وجہ اف۔

شعرٹی مثال اس: جاوید فراز

چہرہ ے یار سنا خنا دے نس
ماگمی مس طوبے یکدم تو

دا شعرٹی طوبے نا ماگمی متنگ یعنی ”شرمندہ متنگ“ اودا ناسوب ے شاعر یار سنا چہرہ
نازیبائی ے پارینے۔

تجاہل عارفانہ (Inobservance)

اسہ گڑ اسے نا چاہنداری تنگ آن بیدس دا پاش کنگ کہ اونا ناروٹ کئے علم اف۔
شعرٹی مثال اس: عمران فریق

کنا دا کوئی نا روشنائی دچہ اے سنگت
نا چہرہ غائے تنخو کا یا دا چراغ سناے

دا شعرٹی شاعرے دا تو سمائے کہ روشنائی انت سنے آنے ولے اودا پاش کنگے کہ
اودے علم اف۔

لف و نشر (Folding and unfolding)

ہیت سٹی اسہ وار گڑ اتا ذکر کنگ ولدہ ذکر کرو کا گڑ اتا مناسبات نا ذکر کنگے لف و نشر
پارہ۔

بنائی ہر اگڑ اتا ذکر کنگ اودے ”لف“ پارہ۔ دوانا ذکر کرو کا گڑ اتا مناسبات ے
بیان کنگے ”نشر“ پارہ۔

دانا مسہ وڑاؤ۔

۱۔ لف و نشر مرتب (Regular)

مرتب عربی اٹ ترتیب ے پارہ یعنی اگہ لف و نشر نا ترتیب اسہ وڑاؤ تو اودے
لف و نشر مرتب پارہ۔

شعرٹی مثال اس: عمران فریق

اُف اے خنک و زلف آک و چہرہ اونا
دن کہ دریا نا تہاری ئے چراغ نس لگے
دا شعر بنا بنائی خنک زلف و چہرہ نا ذکر کننگا ولدہ ہمو ترتیب اٹ دریا تہاری و
چراغ نا بیان کننگا نے۔

یعنی ”خنک و دریا“، ”زلف و تہاری“، ”چہرہ و چراغ“۔

۲۔ لف و نشر معکوس الترتیب (Inverted)

معکوس نا معنی برعکس متنگ یعنی لف و نشر نا ترتیب اگہ چپی اس تو او دے لف و نشر
معکوس الترتیب پارہ۔

شعر نئی مثال اس: عزیز صابر

کل عمر تدے بیرہ ملاسی و بینگنی ٹی
ملتو جھس ارغ تو جھس دیر ملتو
دا شعر نئی ”ملاسی و بینگنی“ نا مناسبات آک چپی ذکر کننگا نو ”ارغ و دیر“ نا ترتیب اٹ۔
یعنی ”ملاسی“ بنا ٹی ے تو اونا ترتیب اٹی ”ارغ“ ے ولدہ ”بینگنی نا ترتیب
اٹی دیر“۔

۳۔ لف و نشر غیر مرتب (Irregular)

غیر ترتیب یعنی اگہ لف و نشر نا نیام نئی اچ ترتیب مف۔

شعر نئی مثال اس: باسط شیم

کشکرہ سٹرہ برورہ خاک نئی تمرہ بے کفن
جسم بنا دادرک لاش غاک قوم بنا کاٹماک لختیان
دا شعر نئی ”کشکرہ سٹرہ یعنی کاٹماک لختیان“ برورہ خاک نئی یعنی جسم بنا دادرک و
تمرہ بے کفن یعنی لاش غاک قوم بنا“ دا کل بے ترتیب نوشتہ او شعر نئی ہندہ سوب آن دا
صنعت ے ”لف و نشر غیر مرتب“ پارہ۔

جمع (Collection)

اِٹ یا اِٹ آن زیادہ گڑا تے اسہ حکم نہاتہ ٹی جمع کنگے جمع پارہ۔

شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

دشت و صحرا و جنگل و دریا

نئے ہر کس خنانے اوغانے

دا شعر ٹی دشت، صحرا، جنگل و دریاکل ”اوغانگ“ نا حکم ٹی جمع او۔

پین مثال اس: شاہد اشرف

کاسہ نی لمہ باوہ ایڑ ایلیم ہمسراک نازہیر کیرہ کل

دمددریفنگ ٹی اس نی کلے دمدراک نازہیر کیرہ کل

دا شعر ٹی ”لمہ باوہ ایڑ ایلیم و ہمسراک“ ”نازہیر“ نا حکم ٹی جمع او۔

تفریق (Separation)

اسہ قسم نارا گڑا ٹی فرق پاش کنگے تفریق پارہ۔

شعر ٹی مثال اس: جمید فراز

تہارو جمر آک ہم نما زلف آتا وڑٹ

ہرا گیسوتا پدینی ے او جمر تیٹی اف

دا شعر ٹی جمر و زلف آتا تہاری ٹی فرق پاش کنگانے۔

تقسیم (Portioning)

بنائی منہ گڑانا ذکر کنگ ولدہ ہراسٹ نا مناسبات نا جتا ذکرے کنگے تقسیم پارہ۔

شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

شوق نہا دا پنچنگی ے شاعر و غازی ٹی

دا قلم تے ناز کیلک اے تینا زمغ آتے وا

داڑے شاعر نامناسب ”قلم“ و ”غازی“ نامناسب ”زمغ“ سنا تقسیم ”و“ او
 ”اے“ نامک اٹ منگے۔

تقسیم و لف و نشری فرق

تقسیم ے خوانگ آن پد یقین داگر اذہن ٹی بریک کہ دا تو لف و نشر نا و صنعت
 نسے ولے دا اٹو تا تا نیام ٹی فرق دادے کہ تقسیم ٹی ذکر کروگا اٹا تا مناسبات نا ذکر تعین
 وڑٹ مریک یعنی ہر گڑا نا ذکر مخصوص وڑٹ ولے لف و نشری داگر اٹا منگ لازمی اف۔

جمع و تفریق

اسہ وارمنہ گڑاے حکم نا تھٹی جمع کنگ ولدہ اوتیٹی فرق پاش کنگے جمع و تقسیم پارہ۔
 شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

کم اف پردیس تینا ڈیہہ سنا نسبت ولے
 اے سکون ایڑے کہ ملک داڑے اونا ڈس اف
 داڑے ”ڈیہہ و پردیس“ اسہ حکم نسے نا تھٹی جمع مسر ولدہ اوفیا نیام ٹی فرق ہم پاش
 کنگے۔

جمع و تقسیم

اسہ وارمنہ گڑاے حکم نا تھٹی جمع کنگ ولدہ اوفیان ہراسٹ نا مناسبات ے مخصوص
 وڑٹ بیان کنگے جمع و تقسیم پارہ۔
 شعر ٹی مثال اس: سگار بلوچ

کنا خواجہ ابو بکر عمر نا شان نکے قربان
 دادے صدیق پانگو اے دے فاروق پانگو
 دا شعر ٹی اسہ وار اسہ حکم نا تھٹی ابو بکر و حضرت عمر نا ذکر کنگا ولدہ اوفیا مناسبات
 اٹ اوفتے جتا تقسیم کر سہ بیان کنگا نے۔

جمع و تفریق و تقسیم

ہر مسٹ انگ صنعت آتے اوار اتنگ یعنی اسہ وار منہ گڑاے حکم نُسے ٹی ذکر کنگ
ولدہ اوتیٹی فرق پاش کنگ اوکان گڈ ہراسٹ نامنا سبات ے مخصوص وڑٹ بیان کنگ۔
شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

ہر عشق کروکا بے سہب مریک یار
امیر یا غریب مجنون یا ظفر
داڑے کل عاشق آتے بے سہب پانگانے، دوانا دقتیٹی فرق کشنگانے کہ او پیسہ
والا مریر یا غریب مریر دوانا اوفتا مثال تنگانے کہ او بہادر شاہ ظفر مرے یا مجنون مرے۔
داوڑ اسہ وار جمع، دوانا تفریق و اوکان پد تقسیم کنگانے۔

مبالغہ (Hyperbole)

مبالغہ پارہ کچ آن زیات مننگے۔ شعر نا اصطلاح نئی مبالغہ ہمو صفت ے پارہ ہرانا
کمک اٹ گڑا یا بندغ نُسے نا کچ آن زیات صفت یا مذمت کنگے۔ اگہ مبالغہ جوانی اٹ
استعمال کنگے تو شعر نازیبا ئی و دک۔

عادت و عقل آن خوک یا مر مننگ نا لحاظ اٹ مبالغہ نامسہ وڑاؤ۔

۱۔ تبلیغ ۲۔ اغراق ۳۔ غلو

تبلیغ

مبالغہ نا ہمو وڑ ہر عقل و عادت اڑ تو ماتیٹ ممکن مرے۔ ہندہ قسم مبالغہ نا کل آن
جوان انگ وڑے۔

شعر ٹی مثال اس: حمدان عدیم

نا وڑ و کس اف ایچ پریشان مفہ
نی تینا چہرہ ے چہرہ اٹ ایتسہ

دا شعر ٹی شاعر یا ہک کہ نی پریشان مضمون آنتیکن نے آمبارو پین کس اف داڑے۔ نی
تینٹ تینا مثال اس۔ او یقینین ہر انسان ایلو آن جتاے تو داگڑا عقل و عادت اڑ تو ماتیت
قبول کتننگ۔

اغراق

مبالغہ ناہموتسم ہر عقل اٹ تو ممکن مرے ولے عادت اٹ آخہ۔
شعر ٹی مثال اس: مرتضیٰ فہیم

یار دریا تا ملاسی اچس اف مون ے ننا
نن ملاسی ٹی سمندر کش کرین وخت وخت
دا شعر ٹی داگڑا تو عقل اٹ قبول متنگ یک کہ کس دریا غان زیات ملاس مرے
ولے عادت سمندر کشکتننگ دامکن اف۔

غو

مبالغہ ناہموتسم ہر اند تو عقل اٹ ممکن مرے نا عادت اٹ۔
شعر ٹی مثال اس: حکمت میر

آہ و زاری نالہ غان استو ننا
کل استار آک شیف ے بسرک
آہ و زاری نالہ غان استار آک زمین آبریر دا عقل اٹ قبول متنگ یک نہ کہ
عادت اٹ دن متنگ یک۔

تاکید المدح بماشیہ الذم

(Satire implying praise)

اسہ گڑا سے ناصفت ہندن انگالوز آتیت مرے کہ او نا خرابی چاہنگے۔
شعر ٹی مثال کس: جواد شکار پوری

یار بے حد نزورو اریس بندغ کس
 کس ننا اُست ے پرغنگ کپسہ نی
 داشعرئی اصل اٹ شاعر تینا مخاطب کرو کا بندغ ننا صفت ے کنگے ولے داٹی لوز
 ”نزور“ نابنگ آن اونا جوانی خرابی نی بدل مر سہ اونا خرابی چاہنگک۔

تاکید الذم بمایشیہ المدح

(Praise implying satire)

اسہ گڑ اسے ناخرابی ے ہندن انگا لوز آئیٹ کنگک کہ اونا جوانی چاہنگے۔
 مثال: عمران فریق

یقین رنگ اسک دا نما مہر و وفا نا
 نکه دنیا نا مسون نن نہ تینا ذات ننا دوست

داڑے دوست ناخرابی نا ذکر اونا وفا نا پٹ کننگا نے ہرا حقیقت اٹ اوڑکن اسہ
 طنز سے ولے لوز وفا نا سوب آن اونا جوانی چاہنگک۔

تملیح (Allusion)

تملیح ہمودے پارہ کہ ہر اتم شاعر کس اسہ قصہ مسئلہ قرآن حدیث یا ہندو واقعہ سے
 ناکنڈا اشارہ کے ہرانا پورا و معلومات اس ملپ او مفہوم آن ہم دا گڑ اوصاف وڑٹ پاش
 ہم مف تو او تملیح یا تملیح پاننگک۔
 مثال اس: شہزاد نذیر

اللہ اللہ دا تماشہ گلزمین آزارے کل
 بیوس آتیا غا یوسف وا خریدار شارے کل

دا شعر ے خواننگ آن گڈ یوسف نا پورا قصہ مون آبفک او خوانوک اگہ قصہ غان
 چاہندار الو اوڑکن مفہوم مشکل مریک تو دننگا گڑاے اصطلاح کئی ”تملیح یا تملیح“ پارہ۔

تلمیج (Polishing)

تلمیج پارہ بدن نارنگ آتا جتا اٹکا داغ آتا پاش متنگ۔ داصنعت ے ذولسانین
ہم پارہ۔ ہرانا مطلب دادے کہ کلام نئی اسہ زبان آن زیات زبان استعمال کنگے۔
شعر نئی مثال کس: سگار بلوچ

یاد کرتا ہوں اس لیے تجھ کو
اُسٹ آن انپیسہ زند کسے اُس نی
دا شعر نئی اولیکو مصرعہ اردوئی وایلو براہوئی ٹی نوشتہ ے۔

تسین الصفات

(Arrangement of attributes)

بندغ یا گڑا کسے ناصفت نئی باز آصفت آتا ذکر اسہ ایلو آن پد کنگے تسین الصفات پارہ۔
مثال اس: افضل مراد

ہیت وگفتار ہنین پینگنا زلف پدین اونا ہر رنگ گچین
یار نا اف مثال اونا اچ اف بدل اخہ شوہاز کہ کین
دا شعر نئی شاعر محبوب ناصفت نئی باز آصفت آتے کرینے۔

تعجب (Exclamation)

صنعت تعجب تینا لوز آن تینا معنی ے پاش کیک کہ تعجب نا معنی گوڑ بنگ نئے۔ یعنی
اصلاح نئی شعر ے اسہ ہندو گڑا سہ آایسر کنگ ہر اونا تون مناسبت کس تھے۔
شعر نئی مثال اس: شیخ عتیق حسرت مینگل

فکر کنگلک شیخ ے دا چٹ، چٹ کرے
دے نرفک مہمانے پا دا دور نئی

دا شعر نئی شیخ داسوچ آن عبرت کنگے کہ دادور نئی ہم مہمان ے افسہ زفرہ۔

تصلیف (Conceit)

تصلف پارہ تینے بلن ظاہر کنگے، تینے بلن تک انگ ے۔ اصطلاح کئی دا صنعت آن مراد دادے کہ شاعر تینا باروٹ مبالغہ غان کاریم الے۔ یعنی تینے زیات بلن بیان کے۔

شعر کئی مثال اس: ساقی جی

یوسف نا خنوکاتہ صرف دوک تڑنگار
ساقی نا فدائیک تینا نسلے بانقیر
دا شعر کئی شاعر تینے یوسف آن زیات بلن پانگے۔

سلب و ایجاب

سلب پارہ دنگے، کمبوتی کنگے و پلنگے۔ بدلیج نا اصطلاح کئی سلب و ایجاب نا مطلب کہ کلام نا بنائی گڑا سے ناشیف خلنگے ولدہ اودے بندغ نئے نا مثال تنگے یعنی ثبوت کنگے۔

شعر کئی مثال اس: حمید عزیز آبادی

تپک عزتے اگہ دستار ننا
پل نی دستارے ہمو سردار نا
دا شعر ننا اویکو مصرعہ ٹی اونا کم لائی و کمبوتی نا ذکر کنگا نے ولدہ اڑمیکو مصرعہ ٹی ہمو بندغ نا ذکر یعنی ”سردار“ نا درشانی کنگا نے کہ شاعر سردارے پانگے۔

سوال و جواب (Dialogue)

دا صنعت نا مطلب دادے کہ کلام کئی ارا بندغ یا گڑا نا نیام کئی گپ سوج و ورنہی نا وڑٹ مرے۔ دا اسہ شعر کئی ہم منگ کیک و چار مصرعہ ٹی ہم۔
شعر کئی مثال اس: عزیز صابر

کنے ولدہ خنا طوبے تو پارے دوست
 نی نن تے ٹی دا انت ے تولسہ ہر دے؟
 مخیسہ ای ہراٹ اوڑا وا پارٹک
 ای کیوہ انتظارے ایلو طوبے نا
 سہل متنع

(Looks simple but difficult to imitate)

سہل پارہ آسان انگا و متنع پارہ سخت و مشکل انگا۔ اصطلاح نئی ہمو شعرے سہل
 متنع پارہ کہ ہراخوانگ اٹ تو باز آسان لگے ولے اوڑ شعر پانگ مشکل اوکاریم نئے۔
 دن ہم پانگ کینہ کہ داخہ آسان و سادہ او شعر اس ہرا نا نثر نا کنگ مشکل اوکاریم نئے
 مرے۔

شعر نئی مثال اس: گل جی

یاد نئی نا گم تولوک محفل نٹ
 نہہ حساب اُن غیب نہہ حاضر تے ٹی
 پین مثال نئے: عالم عجیب

غریب نئے نا چناک اسر
 گلی نا جنگے اُرا غا ایر

پین مثال س: غریب شاہ انجم

مهر ودانے خلق کئی داسہ
عشق مالو کرین نن توسن

پین مثال س: شیخ عتیق حسرت مینگل

اسہ نی اُس اگر نے پا پرک ہم
جہان نٹ دا کننا پا پین دیرے

صنائع یا لوز ننا جوانیک (Verbal embellishment)

لوز ننا جوانی تا صنعت آک ایہن تو بازو و لے ہر اوانیک کل آن زیات اہم اولیٰ یعنی ہر افتا چا ہنداری تنجک زیات ضروری ے داڑے ای ہمو فتا ذکرے کیوہ۔

تجنیس (Wordplay, Homonym)

تجنیس نا صنعت و قسم آ تا ذکر آن مست ننے دا معلوم مرے کہ تجنیس پارہ اتے۔
دا لوز تجنیس ”جنس“ آن پیش تمانے۔ ہر انا معنی ”وڑ“ ذیل جماعت ”صنف“ ننا ے۔ علم بدلیج نئی دا ہمو اصطلاح ے ہر لوز آتے جتا انکا وڑ ذیل و ترتیب ائی استعمال کیک۔ یعنی لوز آک اسہ دروشم نئی مریرو لے اوفقا معنی تیئی فرق مرے۔ دا ہمو صنعت ے ہر لوزی صنعت آ تیئی کل آن زیات استعمال مریک۔ دانا گوٹا گنہ ن ڈیفنیشن ے بیان کین تو دن پانہ

”ار لوز ننا تلفظ یا نوشت کسے ٹی مشابہ (اسہ وڑ) متنگ و لے معنی ٹی اسٹ ایلو آن جتا مریراودے تجنیس یا جناس پارہ“۔
تجنیس نا قسم آک۔

ایہن تو تجنیس نا باز قسم آ کو و لے ہر ازیات ضروری اودادو۔

تام (Antanacsis)

ہیت نئی ہندو ر لوز اتنگ ہر تلفظ یا نوشت نئی اسہ وڑ مریر یعنی کچ و ترتیب حرف و حرکات چٹ اسہ وڑ مریرو لے معنی ٹی جتا مریراودے تام یا تجنیس تام پارہ۔

شعرٹی مثال کس: شیخ عتیق حسرت مینگل

کنا جیبا نا دوی شاد کسے شیخ
کنے پاک کہ اللہ شاد کے نے

دا شعرٹی لوز ”شاد“ اراجا گہ غا اراجتا و معنی ٹی استعمال مسونے۔

تجنیس تام نا پین ارا قسم او۔

۱۔ تام ممال

۲۔ تام مستونی

تام ممال

داڑے لوز ممال آن نن تینیٹ پوہ مرینہ کہ ممال اسہ وڑکن استعمال مریک۔ داسہ
تام ممال ہمو تجنیس ے پارہ ہراٹی اڑتوماک یعنی ”اڑتوماک یا تو اسم مریر یا حرف یا
فعل“۔

(اسم و فعل ناسخ ے نن مست خوانان)۔

شعرٹی مثال اس: جمید فراز

کنا دڑد خورا کوپہ مرے اینو

کنا دڑد آتے دیرس کوپہ ایتے

دا شعرٹی اولیکو مصرعہ نا ”کوپہ ایلم اکن الزگانے“ ایلو مصرعہ ٹی ”کوپہ دوناکوپہ کن
استعمال مسونے“۔ اڑتوماک جتا و معنی تخرہ او اسم او۔

تام مستونی

اڑتوماک تجنیس آک اسہ وڑمفس یعنی اسٹ اگہ اسم کسے تو ایلو فعل یا حرف اس مرے
اگہ اسٹ فعل کسے تو ایلو اسم یا حرف کس مرے ہندن اگہ اسٹ حرف کسے تو ایلو فعل یا اسم
اس مرے۔

شعر ٹی مثال اس: عمران فریق

خشکے مجنون نا ہر رند صحرا تیٹ

رند زلف آتے لیلی کرک نمب نی

دا شعر ٹی اولیکو ”رند قدم تا نشان نا معنی“، اوار ٹمیکو مصرعہ ٹی ”رند اس کنگ اکن استعمال مسونے“۔ اولیکو رند اسم ے اڑمیکو فعل۔

تجنیس مزیل

مزیل پارہ ترفو کے۔ اصطلاح ٹی مزیل ہمودے پارہ ہرائی ارامتجانس (اسہ وڑنا) لوز داوڑ استعمال کنگر کہ شعر ٹی اسہ لوز بنا بنایا آخر ٹی ارا حرف زیات مریر۔

شعر ٹی مثال اس: نعمت قمر

ہرک نی امتحان نا ڈولے اونا

خدا ہر دور ٹی ایتک خدائی

دا شعر بنا اڑمیکو مصرعہ ٹی اولیکو لوز ”خدا“ ے ادا آخر نا ”خدائی“۔

تجنیس قلب

شعر ٹی ہند نو ارا لوز بنا استعمال کنگ ہر افا حرف آک کچ ٹی اسہ کچ مریر ولے اوفتا ترتیب اسٹ ایلو آن جتایا عکس مرے۔

دانا چار قسم او۔

۱۔ قلب کل ۲۔ قلب بعض ۳۔ قلب مستوی ۴۔ قلب جج

قلب کل

لوز آک اسہ ڈول مریر ولے ترتیب تا چپی مرے۔

شعر ٹی مثال اس: جمید فراز

دا راز داسکا پاش اف

زار انت ے کنگ سقراط

داڑے ”زار وراز“ اسے ڈول نآ حرف آ تیان جوڑ واوچی خواننگ آن اسے ایلو آمبار خواننگره۔

قلب مجخ (Semordnilap)

شعر ٹی ہندو ایلو رالوز اتنگر ہر اقلوب (چی) مریرا واسٹ شعر بنا بنائی برے ایلو آخر ٹی۔

شعر ٹی مثال اس: بابل شاد

شام مسک خلق ٹی گر چلہ نا

بیٹ کینہ خاخر آ نن لاند و ماش

داڑے شعر بنا ایلو لوز ”شام“ و آخری کولوز ”ماش“ مقلوب او۔

تحت النقاط (Dots below letters)

تحت عربی ٹی شیف ے پارہ او نقاط ٹک بنا جمع ے۔ یعنی شعر ٹی ہندو لوز اتنگ ہر اقلوب ٹک آک بیرہ شیف آن مریر بڑ آن ٹک ہفتہ۔ دادے ”تختانیہ“ ہم پارہ۔ شعر ٹی مثال اس: حمید فراز

طوبے آ چہرہ ے گروچی آ

صحب اسکا سیل کیو سیر کپر

دا شعر ٹی افس ٹک استعمال مسونو اوکل بنا ٹک آک شیف آنو۔

فوق النقاط (Dots above letters)

داہمو صنعت ے ہرائی شعر ٹی ہندو لوز اتنگر ہر اقلوب ٹک آک بیرہ بڑ آن مریر۔ شعر ٹی مثال نس: عطا الرحمن شاہ کلانی

ژدغہ انگا اُست بنا رخ تے ہشک

زورے سنگت عشق بنا خاخر نا خل

دا شعر ٹی انہ لوز استعمال مسونو اوکل بنا ٹک آک بڑ آنو۔ دا صنعت ے ”فوقانیہ“

ہم پارہ۔

ترافق (Be companions)

ترافق پارہ اسٹ ایلونا کمک، سنگت ے۔ اصطلاح نئی داہمو صنعت ے کہ نوشت
نئی ہند نو چار مصرعہ مریر ہر افتیان اگہ نن دا مصرعہ غاتے شیف بڑز کین تو نوشت نئی
اچو فرق اس بف۔ دا عمل ے نن شعر نا اڑ تو ما مصرعہ رباعی، مسدس، قطعہ ہراڑ ے مرے
کننگ کینہ۔

شعر نئی مثال اس: باسط شیم

پین فرق باز افک دا عشق نئی ننا دوست
نی نثو وفا کتوس نن نیتو دغا کتون

دا شعر نا اڑمیکو مصرعہ ے اگہ نن ”نن نیتو دغا کتون نی نثو وفا کتوس“ کین تو اونا
روانی و معنی ٹی اچو فرق اس بفک۔

ترصیح (Ornation)

اڑمیکو مصرعہ ٹی الیکو مصرعہ نا وڑٹ ہم وزن، ہم قافیہ و ہم آہنگ والا لوز ترتیب اٹ
اتنگے ترصیح پارہ۔

شعر نئی مثال اس: جاوید فراز

نی تو کنکن کریک محبت
ای تو نیکن کریک عبادت

شعر نئی اڑ تو ما مصرعہ غاک ”ہم قافیہ ہم آہنگ و ہم وزن او“۔

تضمین (Insertion)

تضمین پارہ کفیل نا جوڑ کنگ یعنی زمیوار جوڑ کنگے۔ علم بدیع نا اصطلاح نئی ہر اتم
شاعر تینا نوشت مصرع یا شعر نئے ٹی پین شاعر نئے نا کلام اس اواریک ہراڑی سر قہ نا نیت
مف۔ ہراڑن دا پاش مرے کہ شاعر ایلو شاعر نا مصرعہ یا شعر اس بیرہ دا سوب آن اواریک

کرینے کہ اونا شعر نانا تاثیر زیات مرے اونا زبانی ودے۔

دانا اراڈول او۔

۲۔ مبہم

۱۔ مصرح

مصرح (Permitted)

مصرح تضمین نا ہموڈول ے ہرائی شاعرنا پن ہم اوار کنتے۔

شعرٹی مثال اس: بابل شاد

”مون ے کنا بریرہ ایلمک خوار و زارہ“

وخت کس ملک پردیس نٹ آسودہ خنیوکس ے

بابل شادنا دا شعرٹی اولیکو مصرعہ امیر الملک مینگل نا غزل نئے آن الوکے اولدہ

ارٹیکو مصرعہ ٹی بابل شاد اونا پن ے ہم الکنے۔

مبہم (Indistinct)

مبہم ہمو تضمین ے ہرائی شاعرنا پن ساڑی مف ولے شعر ہندخہ معروف ے کہ

اوڑن سرقہ ناشک ودی مف۔ ایلو وڑتا دادے کہ ہرا مصرعہ تضمین النلک اونا نشانندہی

کنتے۔

شعرٹی مثال اس: عمران فریق

”ثواب و گناہ کل گیرام انا“

مجت نا مذہب ٹی بسون ہرا تم

دا شعر نانا اولیکو مصرعہ ڈاکٹر عبدالرزاق صابرنا شعر نئے آن الوکے۔

تجنیس خطی

(Linear or Scriptory Homonym)

اگہ اڑتو ماجنيس آتیٹى ٹک و حرکت آتافرق مس او طاهری وڑٹ اگہ او اسٹ ایلو
آمباراسر تو اودے تجنيس خطی پارہ۔
شعرئى مثال اس: طارق مسکان

محبت زورے داڑے خلق نئی پھل
ای نے پاریٹ تمہ شام کر پام
داڑے ”شام و پام“ تجنيس خطی او۔

تجنيس محرف (Vocal Homonym)

اگہ اڑتو ماجنيس آک نوشت نئی چٹ اسہ وڑ مریرو لے تلفظ نئی تافرق مس تو اودے
تجنيس محرف پارہ۔

شعرئى مثال اس: حکمت میر

اَرے داسکان طوبے آسمان آ
اَرے کپہ برک ای انتظار اُٹ
دا شعرئى ”اَرے و اَرے“ محرف او۔

زائد و ناقص

(Forbear and Defective Homonym)

اگہ اسہ متجانس نئی ایلو آن زیادہ اسہ حرف س مس تو اودے زائد و ناقص متجانس
پارہ۔ اسہ حرف ناکم متنگ و زیات متنگ لوز ناکم بنایام و آخر ہراڑے مرے متنگ
کیک۔

شعر ٹی مثال اس: نواز انجم

تینے ہم سیال پاسہ یار اچھ
تدے دا سال مچ آ نی بتوسک
دا شعر ٹی ”سیال و سال“ نا نیام ٹی حرف نس زیاتے۔
پین مثال اس: خالد زیب

توار چھپی تا پنے پانے یا کس نا پانے اُرا اُٹنگے
ولے دا خلق نٹ غریب استیون دوپہ دوئی کہ کسے وار اف
دا شعر ٹی ”توار و وار“ نٹی ”ت“ نا حرف زیاتے ہر الوز نٹا بنائی بسونے۔
پین مثال نس: رشید کمال

شاد انگا دوئی انا مس زار ولده
او کرے انکار منت زاری آن گد
دا شعر ٹی ”زار و زاری“ ٹی اسہ حرف نافرقتے۔ ہر الوز نٹا آخر ٹی بسونے۔

تجنیس مزدوج (Dual)

داکان مست تجنیس ناکل قسم آ تیڈی دا فرق اس کہ ہر متجانس ایلو آن مر بسکے۔ داسہ دا
قسم داسوب آن مزدوج یا مکرر پاننگ کہ دا ٹی اڑتو متجانس آک اواریہ۔
شعر ٹی مثال نس: عمران فریق

دا شار سار کپک اخس کہ ہیئت کینک
دا کل تفوکو دسکا دشمن نا بادوئی ٹی
دا شعر ٹی ”شار و سار“ اسہ جاگہ ہنگ نا سوب آن تجنیس مزدوج پاننگ۔

اشتقاق (Etymology)

ہیت نئی اسے اصل آن منہ ہندو لوز انگ کہ اوفنا لوز آتیٹی اصل بنا حرف، ترتیب ساڑی مریرا و معنی تیٹی تہ ہم ربط مرے۔

شعر نئی مثال اس: آغا واجد

بنگس غور نئی بن تا گڑا دوست

بنوسک مشکے دونو غزل نی

دا شعر نئی ”بنگس، بن، بنوسک“، اکل اسے اصل آنو ولدہ اسے ترتیب کسے ٹی استعمال

مسونو۔

شبہ اشتقاق (Suspicion of Derivation)

ہندو ارٹ یا ارٹ آن زیات لوز انگ ہر حرف آتا ترتیب نئی اسے وڑ مریرا اسے اصل آن تعلق تخوونگر و لے اصل نئی اوا اسے اصل آن مفس۔

شعر نئی مثال اس: غلام دنگیر صابر

اُسے شابتیت دن کرینس نی

دا ننا مہر نا معیارے یا

دا شعر نئی مہر معیار نا اصل آن چاہنگک و لے اصل ائی اوا اسے اصل آن افس۔

رد العجز علی الابداء (Concatenation)

شعر نا ارٹیکو مصرعہ نا آخر نئی ہمولوز برے ہر اہنا ٹی تا بسونے۔ اتیکن دا پین ٹی نوشتہ

ے کہ ابتدا و عجز یعنی ارٹیکو مصرعہ نا بناؤ آخر۔

شعر نئی مثال اس: حکمت میر

نما نیمون تینا جاگہ غا دوست
وفا کیرہ ہرا کیرک وفا
دا شعرنا ”ابتدا و عجز“ اڑتو ماتیتی لوز ”وفا“ بسونے۔

ردالعجز علی الحشو (Chain-Verse)

ہر الوز شعرنا عجزئی بس ہمولوز حشوئی ہم برے۔
شعرئی مثال اس: جاوید فراز

تینے الانک سنگت ارینک نن وطن کن
ننا ہر ساه وطن کن بدن مچا وطن کن
دا شعرئی ”وطن کن“ حشوا و عجزئی بسونے۔

ردالعجز علی الصدر (Chain-Verse)

دانا پن آن نئے معلوم مریک کہ دانا خواست انتے۔ یعنی شعرنا رکن صدرئی ہر الوز
بس ہمولوز رکن عجزئی ہم برے۔
شعرئی مثال اس: خالد زیب

زندگی ہم یار نئے سرٹ بریک ایتک خوشی
ہاے دخت نس اُسترخ کیک دم در لیک زندگی
لوز ”زندگی“ صدر و عجزئی بسونے۔

ردالعجز علی العروض (Chain-Verse)

ہر الوز اولیکو مصرعہ نا آخری جز یعنی عروضئی بس ہمولوز اڑمیکو مصرعہ نا آخری جز عجز
نئی ہم برے۔

شعر ٹی مثال کس: عرض جان ز ہیر

رنگ نور حسن جمال سنا ہیت
 ننا مجلس ٹی مریک ہندو ہیت
 داشعر ناعروض و عجز اڑتو ماتیٹی اسہ لوز ”ہیت“ الگ گانے۔

صنعت خیفا (Piebald)

خیفانا معنی ہمو نیازی ناے ہرانا اسہ خن کس خرون ایلو مون مرے۔ اصطلاح نئی
 داہمو صنعت ے پارہ ہرانا شعر ٹی ترتیب اٹ اسہ لوز کس ٹک اٹ مرے ایلو لوز بیدس
 ٹک آن۔

شعر ٹی مثال کس: گلز رین ساگر

اے دوست ای پاریٹ ہر وخت ہر
 عشق مہر محبت دھوکا غٹ
 داشعر نا ایلو کو مصرعہ آن الیس اڑمیکو مصرعہ اسکان اسہ لوز اس بیدس ٹک آنے ایلو
 ٹک والا سے۔

صنعت مقطع (Concluding Verse)

مقطع نامعنی کاٹ مروکا، کٹ کرسہ جوڑ کنگ، چکا بالاد سنا بندغ۔ اصطلاح ٹی دا
 صنعت نامطلب دادے کہ شعر ٹی ہندو لوز اتنگے ہر اتا حرف آک مرمر نوشتہ مریر۔
 شعر ٹی مثال اس: رشید کمال

نی اُس نہ کہ نا یاد آکو
 تیر مرے پا زند امر دا
 داشعر ٹی کل لوز آک جتا جتا خواننگرہ دوانا چکو حرف استعمال مسونو۔

صنعت معرب (Arabized)

شعري اعراب آتا ترتيب داوڙ مرے ڪه اڳه ”زبر“ اس تو اخه لوز شعري ار ريڪل زبر
والا مري“ اڳه ”زير“ اس توڪل لوز آڪ زير“ واڳه ”پيش اس توڪل لوز آڪ پيش اٺ“
شعري مثال کس: حمزه لاڏلا

دا ڪسر نا وفا تا سخا اٺ روان اف
سمندر نا رسم سنگت روا اٺ روان اف
دا شعر بنا ڪل لوز آڪ زبر نا ترتيب اٺ نوشته او۔

دا ڪسر نا وفا تا سخا اٺ روان اف
سمندر نا رسم سنگت روا اٺ روان اف

تڪرار (Repetition)

هر اتم اسه لوز مکرر يعني اراوار برے اودے ”تڪرار“ يا ”مکرر“ پارہ۔ وخت کس اندن
مريڪ ڪه ارامسه لوز بنا يا اوکان زيات لوز آتا تڪرار هم مريڪ۔ او وخت کس مکرر لوز آتا نيام
نئي پين لوز اس هم بريڪ۔
شعري مثال اس: گل جي

منت ڪرين ڪرين ته نن دم درين اسل
اٺ وخته مفڪ بخت بنا استار برابر
دا شعري ”ڪرين ڪرين“ اراوار اسه جاڳه غا بسونه ڀنده سوب آن دادے صنعت
تڪرار پارہ۔

پين مثال کس: عالم عجيب

دا لفظ لفظ اونا دو بنا تخوڪو ني پا
عجب رواني ئي خوانڪ او شاعري ے بنا
دا شعري ”لفظ لفظ“ بنا اسه جاڳه اوار بنگ تڪرار پاننگ۔

سیاق الاعداد

(Proposition of multiples)

کلام نئی ترتیب اٹ یا بغیر ترتیب آن ہر اتم کچ یعنی عدد آتا ذکر مس تو اودے
”سیاق الاعداد“ پارہ۔

شعر نئی مثال اس: تنویر غزل

نی اے وخت آن صنم اسوس غزل نا
داہیت نس دے ارٹ یا چار نا اف
دا شعر نئی دے ارٹ وچار کچ ناہیت او۔

تاریخ (Chronogram)

تاریخ نا معنی ے تو سن تیانہ کہ وخت نا مقرر کنگ، یعنی اسہ دے ون زمانہ یا مدت
نسے ناقصہ واقعہ حادث آتا علم نا تخنگ۔ داڑے علم بدلیع نا اصطلاح نئی ہمو سطر ہمو مصرعہ
ے پارہ ہراٹلی عدد و حساب نا ذکر متنگ آن اسہ تاریخ نسے نا ذکر مرے۔
دانا ارا قسم او۔

۱۔ صوری

۲۔ معنوی

صوری

ہرانا لوز آتیاں دے وسال نا چا ہنداری ملے او ”صوری“ پاتنگ۔
شعر نئی مثال اس: حمید فراز

ارازر ووش نا سال بیست ووش اگست نادے
بلوچ ڈغار آسم شلار شہید کریر نوابے او

دا شعر نالو ز آتیاں نئے نواب اکبر نا شہادت نادے تو و سال ننا چا ہنداری ملک او
دا صنعت صوری پانتنگ -

معنوی

دا ہمو قسم ے ہرائی حرف آتا عدد آن ”جمل“ ننا حساب ننا کمک اٹ سال و تاریخ
ننا حساب خلنگے - حساب ے جمل ے ننا برا ہوئی شاعر آک یا ایلو عام انگا بندغ آک
استعمال کپسہ ہندہ سوب آن تاریخ نادا قسم ے ہندن النہ -

ذوقا فیتین (Double Rhyme)

ذوقا فیتین پارہ اراقافیہ ے - علم بدلیع نا اصطلاح نئی ہر اتم اسہ شعر کسے ٹی اسٹ
آن زیات قافیہ الگار تو او دے صنعت ذوقا فیتین پارہ -

شعر ٹی مثال اس: عبدالرحمن کرد

دا ماران و چلتن نا مش تا بلندی

دا بولان برفاتا دستار بندی

دا شعر ٹی اراقافیہ او اسٹ اس ”ماران و بولان“ ایلو ”بلندی و بندی“ -

صنعت واسع الشفتین

ہمو شعر و نثر ہرانا لو ز آتا خواننگ نا وخت آ جوڑک تیتون ملپس -

شعر ٹی مثال کس: سگار بلوچ

اے کنا یار زندگانی نا

نی ہرائنگے سگارے الانس

دا شعر ے خواننگ آن صاف درست مر یک کہ جوڑک تیتون ملپسہ -

صنعت واصل الشفتین

ہمونثر و نظم ہرانا ہر لو ز آ جوڑک تیتون ملر -

شعر ٹی مثال کس: سگار بلوچ

اُپر دپر سلپر تنے
اوپر خنپر بنپر تنے
دا شعر بنا ہر لوزے خوانگ آجوڑک تینون ملرہ۔

صنعت مثلث (Triplet)

مثلث نالغوی معنی مسٹ آن نسبت تخو کا۔ رباعی نا اولیکو مسہ مصرعہ دا وڑنوشتہ کنگر کہ
اگر ہر مسٹ انگا مصرعہ غاتا بنائی لوز آتیاں جمع کین تو چار میکو مصرعہ تیار مرے۔
مثال: شیخ عتیق حسرت مینگل

کل خن تا دڑد آتے جلاں یار
پیتاے بنفوکا سگان یار
ڈکان یار نن نما ہر ٹپے
کل خن تا پیتاے ڈکان یار
دارباعی نا آخریکو مصرعہ نکل لوز آک اولیکو مسہ مصرعہ نا بنائی لوز آتیاں الوکو۔
اولیکو مصرعہ غان ”کل خن تا“۔
اٹمیکو مصرعہ غان ”پیتاے“۔
مستمیکو مصرعہ غان ”ڈکان یار“۔

صنعت اول و آخر قافیہ

دا صنعت آن مست اخہ صنائع لوزی صنعت آتا ذکر کنزگانے اوکل نئے اسکان
عربی ادب آن بسونو ولے دا صنعت ”اول و آخر قافیہ“ ننا تینا زبان نا صنعت کسے
ہر ادے ظہور صدیقی مون آایسونے۔ دا صنعت غزل نا صنف آکاریم کیک، اوہرا وڑاونا
پن آن پاش کے ”بنا وایسر“ تو دا غزل نا مطلع تون اواریلوکل شعر آتا ”اٹمیکو مصرعہ“
ہر ادے نن اصطلاح ٹی ”مصرعہ ثانی“ پانہ اوفا بنائی ”رکن“، او آخری ”رکن“، یعنی ”کل بحر“

آک تیتون هم قافیہ مریرہ وکل ضرب آک تیتون، مطلع ٹی ”صدر و عجز“ هم قافیہ مریرہ
و ”عروض و ضرب“ هم قافیہ۔

غزل ٹی مثال نس: ظہور صدیقی

جمرا لکھو تو جمر وا تفک
دلبرا لکھو تو دلبر مرٹک

متکنو دیوال چت ے متکنا
بنجرا لکھو تو زیہا او ڈرک

تسنے اُسے زرابا تا کلو
خاخر لکھو تو دیرٹ ہم ہشک

ہوشی مسٹ تو تینا گم مروٹ
نا رضا مسک گڑانا بچفک

ہر اسے پارٹ اسے دردس ظہور
دیگرا لکھو تو خنتے پالفک

داغزلے خواننگان گڈن دا صنعت نامثالے پوہ مریرہ کہ غزل نامطلع ٹی ”صدر و
عجز“ تیتون هم قافیہ او ”عروض و ضرب“ تیتون هم قافیہ ولدہ غزل ناہر شعرائی بمالے
مقطع تون ”ہر عجز تیتون هم قافیہ ے“ اوہر ”ضرب تیتون“۔

یاتی:

امام غزالی ”احیاء علوم الدین“ (دا کتاب یانزدہ میکو صدی ٹی نوشتہ مس) ٹی
حضرت محمد ﷺ نافصاحت ناباروٹ نوشتہ یکک:

”حضرت محمد ﷺ کل آن زیات فصیح اس، نماہیت آتیٹی زیات ہینی اس او محمد ﷺ
تینٹ پاریرے کہ ای ”فصح العرب“ اٹ۔ نم باز کم ہیت کریرے ولے ہر اتم ہیت
کریرے تو باز آسانی اٹ گپ کریرے، نم اچو فضولو ہیت اس کتورے (یعنی غیر ضروری
او)۔“

حضرت عائشہ، محمد ﷺ ناباروٹ پاک ”نم کل آن زیات گوئڈ ہیت کروکا اسرے،
گوئڈ منتکون او ار نماہیتا ک مقصدنا مسرہ و باز جامع او ہیت کریرے، غیر ضروری او ہیت
اچ کتورے، نماہیت آتاہنگ آن ہندن لگا کہ کہ لفظ اک اسہ ایلو نارندٹی ہنگو، نم وقفہ
اٹ ہیت کریرے، نماہیت آک ہنگون یات مسرہ“۔

ہندن امام الادب العربی ابو عثمان عمرو بن محبوب بن فزارة اللیشی، حضرت محمد ﷺ نا
فصاحت و بلاغت ناباروٹ ہیت کرسہ پاک:

”نبی پاک ﷺ ناہیتا ک ہندن اسرہ کہ ہرائی حرف آک تو کم اسرہ ولے معنی نا کچ
اٹ چٹ زیات معنی تخارہ“۔

حضرت محمد ﷺ ناہیتا ک مریر، صحابی تا گیا ک مریر، عالم آتا پڑوک مریر یا گچینا ادیب
و شاعر آتا کلام اک مریر، داکل اٹی نن ہندہ کچنی تے خندہ کہ اوفا گیا ک زیات بلیغ و فصیح
او دا گڑاک امر مریر، دافما استعمال امر مریر، نن دافتے خوانان، پوہ مسون داسہ باندے
نن دا گڑاتے مونا تحسہ تینا ہیت آتا شیخ جوڑ کین۔

علم ے بلاغت نازی آداوخت اسکان چندی کتاباک چندی زبان آتیٹی مونا بسونو،
دا کتاب آتیٹی بلاغت ناباروٹ ہراگڑاک بازجامع و آسان وڑٹ نوشتہ اوہراقتیان ای
علم ے بلاغت ے گچینی اٹ پوہ مسوٹ ای ہمو کتاب آتا پن تے لکھیوہ تاکہ ہرا خولجہ و
گودی دا علم ناباروٹ زیات خوانگنک خواہک اودا کتاب آتیاں استفادہ کے:
کتاباک:

- ۱۔ علم البلاغة (رشید ناجی الحسن)۔
- ۲۔ مفتاح العلوم (ابی یعقوب یوسف بن محمد)۔
- ۳۔ اساس البلاغة (محمد باسل عیون السود)۔
- ۴۔ البلاغة العربیة (ابن عبد اللہ احمد شعیب)۔
- ۵۔ نہج البلاغة (الشریف الرضی)۔
- ۶۔ جواهر البلاغة (السید احمد الحاشمی)۔
- ۷۔ البلاغة الواضحة (مصطفیٰ امین، علی الجارم)۔
- ۸۔ علوم البلاغة (الاحمد مصطفیٰ المراغی)۔
- ۹۔ دروس البلاغة (محمد فضل حق الرامقوری)۔
- ۱۰۔ علم المعانی (الدکتور عبد العزیز)۔
- ۱۱۔ الکافی فی علوم البلاغة العربیة (الدکتور علی العاکوب)۔
- ۱۲۔ فن البدیع (دکتور عبد القادر حسین)۔

بندگی انت نئے زندگی انت نئے
 وخت ننا نیام نا واخی انت نئے
 علم نے آ کسرتے ملک دا وڑٹ
 پاش نے آ مریک ”خنی“ انت نئے

افضل مراد

Geeta S.Iyengar

قلم کاغذ کتابے تختی تو
شوان اسکان سر کروئی یے
چراغے علم ننا عتیق حسرت
گدان اسکان سر کروئی ے

شیخ عتیق حسرت مینگل

شیوان ادبی کاروان نا کتاباک

داوخت اسکان چھاپ مروکاک:

- ۱۔ ترکڑ (ہانیکو) شیخ عتیق حسرت مینگل ۲۰۱۶ء
- ۲۔ کرّو (شاعری) عمران فریق ۲۰۱۶ء
- ۳۔ شیکان (شاعری) شیخ عتیق حسرت مینگل ۲۰۱۶ء
- ۴۔ در عرب (نعتیہ مجموعہ) ضیاء الرحمن ضیاء ۲۰۱۷ء
- ۵۔ اینو ہم خدا خوشے؟ (افسانہ) عمران فریق ۲۰۱۸ء
- ۶۔ پلو نا گرنگ (زر تول آپتاک) عرض جان زہیر ۲۰۱۸ء
- ۷۔ شاعری نااولیکو کتاب (اڑمیکو شیخ) عمران فریق ۲۰۱۸ء
- ۸۔ نوان (ہانیکو) خواجہ بصیر دیدگ نوشکوی ۲۰۱۸ء
- ۹۔ اونا نا ولی گلاب کشتو نے (شاعری) عمران فریق ۲۰۱۹ء
- ۱۰۔ تر تہامدئی ادب (تنقید) عمران فریق ۲۰۲۰ء
- ۱۱۔ مستاگر (شاعری) حفیظ شہزاد ۲۰۲۰ء
- ۱۲۔ شاعری نااولیکو کتاب (اڑمیکو شیخ) عمران فریق ۲۰۲۱ء

(ایسر مَس)

راست ہیئت دادے کہ ای عمران فریق ناباروٹ داسکان فیصلہ کنگ کتنوٹ
کہ او گچیو شاعر ئے، جوانو افسانہ نگار ئے، اسہ خوڑت ہر کو تنقید نگار ئے یا اسہ سر سہب او
محقق ئے ولے اسہ ہیئتس پاشے کہ دا خواجہ دے ون خوا نک، سو چک، زندے باز خوڑتی
اٹ ہرک۔ اونازبان دوستی و ادب ناباروٹ حب حیرانی نا حداسکانے، ہندا گڑا او دے باز
مونادنگ کن بازے۔

ہندن داسا ونا علم ے بلاغت آ دا خوڑت آ کتاب کنا مونائے، دبرا ہوئی زبان ٹی اولیکو
وار علم ے معانی، علم ے بیان، علم ے بدیع و علم ے قافیہ نا گچیو معلومداری اس مونا
ایسونے۔ دا کتاب نئے شاعری ناباروٹ باز آ گڑا تے ہیل تنگ ناسو بے۔
ای عمران فریق ے دا گچینا پٹ و پول آ او دے مبارک بادی ایٹوہ، او اوڑکن دعا گواٹے۔

افضل مراد